

Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta

Statsrådets redogörelse om kulturens framtid

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:8

Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta

Statsrådets redogörelse om kulturens framtid

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2011:8



Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisningsministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto /
Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen
PL / PB 29, 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi>
<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut>

Taitto / Ombrytning: Erja Kankala, opetus- ja kulttuuriministeriö
Kuva / bild: Outi Mansikkamäki

Kopijyvä Oy 2011

ISBN 978-952-263-003-2 (nid.)
ISBN 978-952-263-004-9 (PDF)
ISSN-L 1799-0343
ISSN 1799-0343 (painettu)
ISSN 1799-0351 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja / Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2011:8

Sisältö

	Saatteeksi	5
	Kulttuuri - tulevaisuuden voima	6
1	Lähtökohdat	8
2	Yhteiskunnan kulttuuriset valinnat	10
3	Kulttuuri vuonna 2035	23
4	Yhteenveto toimenpide-ehdotuksista	26
	Eduskunnan kirjelmä	34
	Sivistysvaliokunnan mietintö	35

Sisältö

	Förord	45
	Kultur – kraft för framtiden	46
1	Utgångspunkter	48
2	Samhällets kulturella val	50
3	Kulturen år 2035	64
4	Sammanfattning av åtgärdsförslagen	67
	Riksdagens skrivelse	73
	Kulturutskottets betänkande	74



Saatteeksi

Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin asetti 18.12.2008 Matti Vanhasen toisen hallituksen strategia-asia-kirjan mukaisesti laaja-alaisen toimikunnan valmistelemaan selontekoa kulttuurin tulevaisuudesta. Toimikunnan taustaselvitys valmistui joulukuussa 2009 ja ehdotus selonteoksi maaliskuussa 2010.

Valtioneuvosto antoi opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelun pohjalta selonteon kulttuurin tulevaisuudesta eduskunnalle toukokuussa 2010. Valtioneuvoston selonteko pohjautuu suurelta osin toimikunnan ehdotukseen mutta ei ole täysin samansisältöinen sen kanssa. Eduskunnan sivistysvaliokunta antoi mietintönsä valtioneuvoston selonteosta tammikuussa 2011 (11/2010 vp), jolloin myös eduskunta hyväksyi selonteon johdosta mietinnön mukaisen kannanoton (eduskunnan kirjelmä 38/2010 vp).

Tämä julkaisu sisältää valtioneuvoston selonteon kulttuurin tulevaisuudesta eduskunnalle. Liitteinä on sekä eduskunnan kirjelmä että sivistysvaliokunnan mietintö. Toimikunnan ehdotus selonteoksi sekä taustaselvitys ovat julkaistu opetusministeriön julkaisusarjassa (Opetusministeriön julkaisuja 2010:10, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/opm10.pdf?lang=fi> ja Opetusministeriön julkaisuja 2009:58, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/OPM58.pdf?lang=fi>).

Kulttuuri - tulevaisuuden voima

Opetus- ja kulttuuriministeriö¹ on pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen strategia-asiakirjan mukaisesti kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallinin aloitteesta valmistellut selonteon kulttuurin tulevaisuudesta. Varsinaista kulttuurin tulevaisuuteen suuntaavaa hallituksen selontekoa ei ole aiemmin annettu eduskunnalle. Kulttuuripoliittisista selonteista viimeisin on vuodelta 1993. Valtioneuvoston kulttuuripoliittinen linjaus on valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta vuodelta 2003. Valtioneuvosto on käsitellyt ja hyväksynyt myös eräitä muita kulttuuripoliittikkään liittyviä ohjelmatoimien tuloksia, kuten arkkitehtuuripoliittisen ohjelman vuonna 1998, periaatepäätöksen muotoilupoliittikasta vuonna 2000 ja rakennusperintöstrategian vuonna 2001. Opetus- ja kulttuuriministeriössä on laadittu kulttuuripoliittikan strategia vuonna 2009 ja samana vuonna on valmisteltu myös opetus- ja kulttuuriministeriön yleisstrategia vuoteen 2020. Nyt laadittu selonteko jatkaa monin osin näiden linjausten keskeisiä tavoitteita, mutta kansainväliset ja yhteiskuntapoliittiset muutokset toimintaympäristössä ovat tuoneet esiin myös tarvetta uusiin linjauksiin ja painotuksiin.

Selontekoa on edeltänyt valmistelutyö, johon osallistui tehtävää varten asetettu toimikunta.² Selontekoehdotuksen valmistelussa kirjallisena aineistona käytettiin aiempia kulttuuripoliittisia selontekoja, mietintöjä, ohjelmia, strategioita sekä aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja artikkeleita. Valmistelussa kuultiin erittäin laajasti taiteen ja kulttuurin kentän asiantuntijoita, osallistuttiin aktiivisesti aiheeseen liittyviin tapahtumiin ja keskusteluihin, osallistettiin keskustelijoita yhteisöllisessä mediassa (Otakantaa.fi -sivut, opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut, Facebookiin perustettu ryhmä) sekä tutustuttiin Ruotsin kulttuuriselonteon valmisteluun. Valmistelutyössä yhdisteltiin tulevaisuudentutkimuksen eri menetelmiä painopisteenä laaja-alainen vuorovaikutus taiteen ja kulttuurin asiantuntijoiden, toimijoiden sekä käyttäjien kanssa.

Selontekoehdotuksen valmistellut toimikunta julkaisi joulukuussa 2009 väliraporttina taustaselvityksen, jossa on määritelty keskeisimmät käsitteet, lueteltu käytetyt aineistot, lähteet ja menetelmät sekä esiin tiivistyneet taiteen ja kulttuurin tulevaisuuden keskeiset edellytykset, haasteet, mahdollisuudet, keskeiset muospaineet sekä voimatekijät. Ehdotuksensa

¹ Opetusministeriön nimi muuttui 1.5.2010 Opetus- ja kulttuuriministeriöksi

² Kulttuuri - tulevaisuuden voima; Taustaselvitys kulttuurin tulevaisuus -selontekoa varten, Opetusministeriön julkaisuja 2009: 58. Kulttuuri - tulevaisuuden voima; Toimikunnan ehdotus selontekoksi kulttuurin tulevaisuudesta, Opetusministeriön julkaisuja 2010: 10.

selonteoksi toimikunta jätti kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallinille 9.3.2010. Opetus- ja kulttuuriministeriö järjesti toimikunnan selontekoehdotuksesta lausuntokierroksen ja kuulemistilaisuuden. Selontekoehdotuksessa esitetyistä ja varsinaisessa selonteossa esitettävistä keskeisistä eri hallinnonaloille ulottuvista toimenpiteistä on neuvoteltu kaikkien ministeriöiden sekä valtioneuvoston kanslian kanssa.

Kulttuurin ja taiteen tulevaisuuden hahmottamisessa painottuu tulevaisuuden luomisen näkökulma. Selontekoa luonnehtii kaksi aikakäsitystä. Kulttuurin ja taiteen pysyvien ja muuttuvien tekijöiden, kestävien peruslinjojen sekä rakenteellisten muutosten tarpeen pohdinnan aikajänne ulotetaan 25 vuoden jaksolle vuoteen 2035 saakka. Pitkän aikavälin perspektiiviä vasten ehdotetaan ensimmäisinä askeleina lyhyen aikavälin toimenpiteitä ja ratkaisuehdotuksia seuraavalle hallituskaudelle.

1 Lähtökohdat

Taiteen ja kulttuurin käsitteet ovat monitulkintaisia sekä tieteellisesti että arkikäytössä, eikä niitä ole nähty tarpeelliseksi määritellä tässä yhteydessä tarkasti. Näiden käsitteiden moninaiset tulkinnat heijastavat yhteiskunnallista kehitystä, joten käsitteiden merkitys muuttuu kaiken aikaa. Hallinnossa näiden käsitteiden merkitys määrittyy pääosin toimi- ja hallinnonalarakenteen mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön vastuualueeseen kuuluvana taide- ja kulttuuripoliittikkana, mutta siinäkin yhä tärkeämpää on löytää kulttuurisia toimintoja koskevat yhteistyöalueet muiden toimi- ja hallinnonalojen kanssa.

Taide ja kulttuuri ovat ihmisenä olemisen itseisarvoisia ja välttämättömiä perusasioita. Niiden uutta luova vaikutus säteilee elämän kaikille alueille. Taiteen ja kulttuurin sisällöt tuottavat edellytykset hyvälle elämälle ja yhteisöjen hyvinvoinnille. Taiteen ja kulttuurin merkitysten vaihdanta ja levittäminen synnyttävät aktiivista toimintaa eri aloilla ja vaikuttavat siten sekä suoraan että sovelluksina myös taloudelliseen toimintaan.

Havaittavissa olevat tulevaisuustrendit puhuvat taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistumisen puolesta. Taiteen ja kulttuurin perinteisten ydinalojen osuus arvonalisäyksestä ja työllisyydestä on pysytellyt noin kolmessa - neljässä prosentissa. Sen sijaan kasvu syntyy taiteen ja kulttuurin sovellusten ulottuessa kerrannaisvaikutuksina yhteiskunnan kaikille sektoreille. Aineeton, ekologinen ja eettinen kulutus sekä kulttuurin kulutus kas-

vavat. Elämän laatua ja elämyksellisyyttä korostava elämäntapa sekä kiireettömyys ja leppoistelu vapaa-aikana sekä kulttuurin käyttö työelämässä lisääntyvät. Nuorten keskuudessa kulttuurin harrastus ja arvostus voimistuu ja he hakeutuvat luoville aloille. Kulttuuriintensiteetti kasvaa tuotannossa, tuotekehityksessä, palveluissa ja toimintakonsepteissa. Nuoret luovat ammatillaiset ovat aiempaa yrittäjäyyshakuisempia. Taiteen ja kulttuurin ammatillaiset työllistyvät yhä enemmän perinteisten ydinalojen ulkopuolelle. Yhteisölliset tuotanto- ja toimintatavat lisääntyvät. Hybriditaiteet ja poikittaiset kokeilut eri taiteenalojen sekä tieteen ja taiteen rajapinnoilla ovat keskeisiä innovointiympäristöjä.

Tulevaisuuden menestykseen kuljetaan kahta tietä: säilyttämällä vanhaa ja arvokasta sekä kehittämällä uusia kiinnostavia kokeiluja ja sovelluksia. Pysyvien kulttuuristen arvojen ja kulttuuriperinnön ymmärtäminen ja vaaliminen ovat luovuuden ja innovaatioiden resurssi ja perusta. Kulttuurisen hyvinvointiyhteiskunnan palvelurakenteiden säilyttäminen, luovasta osaamisesta huolehtiminen ja kulttuuripalvelujen saatavuus kasvattavat yleisöjä, turvaavat kulttuurisia oikeuksia, edistävät hyvinvointia, luovat kotimarkkinoita, edistävät kulttuurivientiä sekä toimivat luovan ammatillisen toiminnan kehittymisen lähtökohtina.

Toimikunnan laatimassa selontekoehdotuksen taustaselvityksessä keskeisiksi kulttuurin toimintaympäristön muutostekijöiksi nähdään kuusi globaalia

makromuuttujaa: ilmastonmuutos ja ympäristö, väestökehitys, globalisaatio, luova pääoma, teknologia ja yhteisöllisyys. Kulttuurin ja taiteen tulevaisuuden keskeisimpinä mahdollisuuksina piirtyy esiin kolme kehitykseen vaikuttavaa voimatekijää: kestävä kulttuuri, kulttuurinen moninaisuus ja luovuus.

Muutospaineista pelkistyy seitsemän ydinaluetta, joiden suhteen tarvitaan yhteiskunta- ja kulttuuripoliittisia linjauksia, arvovalintoja ja ratkaisuja. Nämä ovat: taiteen ja kulttuurin arvo ja merkitys, kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö, kulttuurinen moninaisuus ja monikulttuurisuus, yhteisöllisyys ja osallisuus sekä sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet, luovuuden edellytykset, kulttuuripalvelut ja tuotannot sekä kulttuuritoimialojen talous, työllistyminen ja toimeentulo.

Tavoitteiden saavuttamisen menetelmiä ja välineitä ovat hallinnolliset ratkaisut (verkotot, poikkihallinnollisuus), eri sektoreiden yhteistyömuodot (joustavat rahoitusmallit, poikkisektoraalisuus, taiteen ja tieteen yhteistyö), rakenteelliset ratkaisut (hallinnolliset rakenteet, virtuaalirakenteet), teknologiset innovaatiot (sulautettu tietotekniikka, uusi tallenneteknologia, ympäristöteknologia), yhteisöllinen media, sosiaaliset innovaatiot, taiteen ja kulttuurin perinteisten alojen kehitys ja uudet painopisteet (hybriditaiteet, taide & tiede -konseptit, poikkimenetelmällisyys).

2 Yhteiskunnan kulttuuriset valinnat

2.1 Taiteen ja kulttuurin arvo ja merkitys

Luovuus on ihmiselle synnynnäistä ja luontaista toimintaa. Ihminen sitoutuu ympäristöön ja yhteisöön kulttuuristen ja sosiaalisten merkitysten kautta. Vapaa luova ilmaisu synnyttää taidetta ja kulttuuria. Taide voidaan nähdä erityisenä todellisuuden hahmottamisen ja tietämisen tapana, jonka merkitys voidaan rinnastaa tieteessä tapahtuvaan perustutkimukseen. Taiteessa ja kulttuurissa työskentään yksilöllistä ja yhteisöllistä identiteettiä, tehdään näkyväksi ympäristön ilmiöitä sekä keskustellaan arvoista. Taide ja kulttuuri vaikuttavat yhteisöjen ja yhteiskunnan kehitykseen ja niihin liittyä henkisiä, sosiaalisia ja taloudellisia voimavaroja.

Taiteen ja kulttuurin laaja-alainen merkitys ihmisen itseisarvoisena perustarpeena on tullut yhä tärkeämmäksi ja se vahvistuu edelleen tulevaisuudessa. Taide- ja kulttuuritoiminta kuuluu läpäisevästi mukaan suuriin hallinnonaloja yhdistäviin politiikkoihin, kuten sivistys-, innovaatio-, ympäristö- ja kestävä kehityksen politiikkaan. Yhteisiä rajapintoja taiteen ja kulttuurin alojen ja yhteiskuntapolitiikan eri sektoreiden kanssa ovat esimerkiksi taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset, koulutuksen sisällöt ja menetelmät, luova talous, innovaatiojärjestelmät, kulttuuriryittäjäisyys ja -vientä, työllisyys, teknologiset sovellukset, viestintä, ympäristönsuojelu, yhdyskuntasuunnittelu ja kaavoitus, kriisitilanteisiin varautuminen, väestökehitys, vähemmistökysemykset, monikulttuurisuus,

syryjätymisen ehkäisy, tapakulttuuri, ruokakulttuuri, taide&tiede -konseptit sekä hybriditaiteet.

Luova pääoma on osa kansakunnan sosiaalista pääomaa sekä henkisen ja taloudellisen hyvinvoinnin ja innovoinnin ydin, joka synnyttää uutta ja vaikuttaa läpäisevästi kaikkiin yhteiskunnan toimintoihin. Luovan pääoman perustana ovat kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön jaetut merkitykset. Sen edellytyksiä ovat tiedot ja taidot, itseilmaisun mahdollisuudet, luomisen rauha ja tila, kulttuuripalvelujen saatavuus sekä sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet. Luova pääoma tuottaa sosiaalista ja taloudellista vuorovaikutusta, kulttuurituotantoja, -palveluja, viestintää ja vaihdantaa.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa asetetaan usein vastakkain kulttuuri ja taide itsessään arvokkaana toimintana ja hyötyä tuottavana välinearvoisena toimintana. Ristiriidan sijaan ne kuitenkin edellyttävät toisensa ja niiden välillä on jatkuva vuorovaikutus. Päämäärätön, kokeileva taide on uusiutumisen edellytys. Taide tavoittaa ihmiset sovelluksien kautta, ne ovat osa jakelua, saatavuutta ja yhteisön kommunikaatiota. Yhteiskunnallisessa kulttuuripoliittisessa päätöksenteossa tehdään käytännöllisiä valintoja taiteen, kulttuurin ja luovuuden edellytysten, mahdollisuuksien ja rakenteiden resursoinnista. Valinnat, ratkaisut ja toimenpiteet eri jännitteiden välillä riippuvat siitä, mitä eettisiä arvoja kulloinkin painotetaan.

Kulttuurin ja taiteen tulevaisuuden eettiset arvot

Luova vapaus	Yhteisöllinen vastuu	Vaikuttavuus ja hyöty
<ul style="list-style-type: none">• luova itseilmaisuus• taiteen autonomia	<ul style="list-style-type: none">• sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet• kulttuuriperintö kivijalkana ja resurssina	<ul style="list-style-type: none">• luova pääoma sosiaalisen pääoman osana
<ul style="list-style-type: none">• kokeileva ja leikkivä luovuus• taide erityisenä todellisuuden hahmottamisen ja tietämisen tapana	<ul style="list-style-type: none">• luovat tiedot ja taidot• kulttuuripalvelujen saatavuus, saavutettavuus ja osallisuus	<ul style="list-style-type: none">• henkinen, sosiaalinen ja fyysinen hyvinvointi• kulttuuritoimialojen talous• sovellukset ja heijastusvaikutukset yhteiskunnan eri sektoreilla

Yhteiskuntapolitiikassa ei vielä tunnisteta taiteen ja kulttuurin kokonaisvaikuttavuutta. Erityisesti taiteen ja kulttuurin sovelluksilla on laaja-alaista merkitystä monilla eri yhteiskuntapolitiikan ja hallinnon aloilla.

Valtioneuvosto on käyttänyt kahdella viimeisellä hallituskaudella politiikkaohjelmia sellaisten laajojen poikkihallinnollisten tehtäväkokonaisuuksien hoitamiseen, jotka on nähty keskeisiksi hallituksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Poliitiikkaohjelmilla hoidettavien asioiden on oltava ajankohtaisia, mutta ei selkeästi millekään hallinnonalalle vastuutettuja.

Politiikkaohjelman muotoa pysyvämpänä, operatiivisempänä ja vaikuttavampana välineenä opetus- ja kulttuuriministeriö ehdottaa valmisteltavaksi valtioneuvoston päätöksen laaja-alaisen yhteistyön käynnistämistä taiteen ja kulttuurin soveltamisalueilla osana eri hallinnonalojen toimintaa.

Toimenpide-ehdotus:

- Valtioneuvosto tekee opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelusta kulttuurin tulevaisuutta koskevan eduskuntakeskustelun jälkeen päätöksen toimenpiteistä taide- ja kulttuuripolitiikan vaikuttavuuden lisäämiseksi yhteiskuntapolitiikassa eri hallinnonalojen yhteistyönä.

Tavoitteena on kehittää mahdollisuuksia hyödyntää ja edistää taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja vuorovaikutusta sekä positiivisia heijastusvaikutuksia ja sovellusmahdollisuuksia yhteiskun-

nan eri toiminnoissa luomalla toimivia ja tehokkaita yhteistyömuotoja eri tahojen kesken. Valtioneuvoston päätös koskisi seuraavissa alaluvuissa käsiteltäviä asioita.

2.2 Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö

Kulttuuriperintö on ihmiskunnan muisti ja tietovaranto. Se on yksilöiden ja yhteisöjen identiteettien rakentamisen resurssi niin paikallisella, kansallisella kuin globaalillakin tasolla. Käsityksemme kulttuuriperinnöstä on usein liian kapea. Aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä on säilynyt, syntyy ja kertyy kaikkialla yhteiskunnassa: taiteen ja kulttuurin toimintakenttien lisäksi kodeissa, päiväkodeissa, oppilaitoksissa, hoitolaitoksissa, tuotantolaitoksissa, työpaikoilla ja toreilla.

Kulttuuriympäristöön kuuluvat perinnemaisemat, muinaisjäännökset, rakennettu ympäristö, kaupunkitilat, maaseutuympäristöt, esinekulttuuri sekä visuaalinen ja ääniympäristö tai laajemmin maut, hajut ja kosketukset. Rikas elinympäristö on ihmisen viihtymisen, hyvinvoinnin ja luovuuden lähde. Jokaisella on oikeus visuaalisesti hyvään ympäristöön. Uudet julkiset ja yksityiset tilat, esteettömät ja saavutettavat rakennukset ja ympäristöt tai asumisen tavat, liikenne ja opasteet vaikuttavat viihtymiseen ja hyvinvointiin. Hyvässä kulttuuriympäristössä luonto ja rakennetun ympäristön muodot eri aikakausilta limittyvät toisiinsa monimuotoisesti ja sopusointuisesti.

Kulttuuriympäristöön kohdistuvia ulkoisia uhkia aiheuttavat ilmastonmuutos, luonnonkatastrofit ja mahdolliset konfliktit. Voimakkaimmin sitä muovaavat kuitenkin yhdyskuntasuunnittelu, kaavoitus ja jokapäiväinen uuden rakentaminen. Viime sotien jälkeen Suomessa on tuhattu paljon vanhaa rakennuskantaa ja menetetty kulttuurista pääomaa. Ympäristön lyhytnäköinen hyödyntäminen voi uhata kulttuuristen ja esteettisten arvojen säilymistä ja kestävää kehitystä sekä ihmisen terveyttä. Korjausrakentamisen ekotehokkuus- ja uudisrakentamista vastaavat standardivaatimukset ovat tulevaisuudessa haaste rakennusperinnön säilymiselle. Rikkaan ja monimuotoisen kulttuuriomaisuuden ja -ympäristön säilyttäminen, hyödyntäminen ja uuden luominen edellyttävät useiden viranomaisten ja yksityisen sektorin tiivistä yhteistyötä ja arvönäkemyksiä. Kansalaisten ja asukkaiden osallisuutta sekä taiteen ja kulttuurin huomioon ottamista tarvitaan myös kaavoituksessa ja yhdyskuntasuunnittelussa.

Kulttuuriperintöön kuuluu myös ruokakulttuuri, jonka kehittämiseksi on käynnistetty seitsemän ministeriön yhteinen Suomalaisen ruokakulttuurin edistämishjelma (Sre). Rakennettua ohjelmamallia ja organisaatiota on mielekästä jatkaa ja kehittää sen kulttuurista ulottuvuutta erityisesti lasten ja nuorten ruokakulttuurin, kestävän ja vastuullisen ruokatuotannon ja syömisen, elintarvikealan kansainvälistymisen ja viennin osalta.

Aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön säilyttäjiä ja välittäjiä ovat kulttuurista jatkuvuutta edustavat museot, arkistot ja kirjastot. Ne toimivat kulttuurien vuoropuhelun paikkoina ja tiedon kartuttajina sekä tarjoavat mahdollisuuksia ihmisten omaehtoiseen osallisuuteen, tekemiseen, kokemiseen ja harrastamiseen. Kokoelmavarannot ja tietoa-aineistot palvelevat opetuksen, tieteen ja vapaa-ajan tarpeita. Muistiorganisaatiot muodostavat yhteiskunnan keskeisen tietoperustan luotettavan tiedon tuottajina. Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeen tavoitteena on järjestää ja turvata kulttuuriperinnön digitointi sekä pitkäaikaissäilytys. Osana kansalaisten sivistyksellisiä perusoikeuksia se turvaa väestön yhdenvertaisen tiedon ja kulttuurin saatavuuden, saavutettavuuden ja esteettömyyden myös digitaalisessa yhteiskunnassa. Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeen onnistu-

misen edellytyksinä ovat pitkäjänteinen tulevaisuuteen suuntaava toiminta, hyvä hallinnollinen koordinaatio ja yhteistyö sekä tekijänoikeusratkaisuista huolehtiminen.

Säilyttämisen, tiedonhakujärjestelmien ja saataville asettamisen kautta ohjataan tulevien sukupolvien kulttuurin kokemista sekä tulkintoja menneisyyden elämästä ja tulevaisuuden mahdollisuuksista. Tulevaisuudessa kulttuuriperintö näyttäytyy enenevästi myös kulttuurisen moninaisuuden tai mikrohistorian kautta. Tällöin haasteeksi tulee muun muassa se, miten maahanmuuttajien kulttuuriperinnöt otetaan osaksi suomalaista kulttuuriperintöä sekä miten tallennetaan perinteisen suomalaisen kulttuurin ja lähtömaiden kulttuurien vuorovaikutuksessa syntyvä yhteinen ”kolmas kulttuuri”.

Toimenpide-ehdotukset:

- Laaditaan valtakunnallinen kulttuuriympäristöstrategia ja kehitetään kulttuurivaikutusten arviointia sekä kulttuuriympäristön tilan seurantajärjestelmiä osana ympäristövaikutusten arviointia (KVA /YVA).
- Edistetään kulttuuriperinnön säilymistä ja saatavuutta myös digitaalisesti. Edistetään kansallisen digitaalisen kirjaston KDK toteutumista (museoiden, arkistojen ja kirjastojen yhteiset ja yhteensopivat hallinto-, metahaku-, käyttöliittymä- ja sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilytysratkaisut, jotka turvaavat niiden sähköisten tietovarantojen ja palveluiden saatavuuden kansalaisille).
- Rakennushankkeita toteutettaessa edistetään luovuu- tta ja visuaalisesti kiinnostavaa ympäristöä toteuttamalla ns. prosenttiperiaatetta eli jyvittämällä tietty osa hankkeen kustannuksista taidehankintoihin.
- Kehitetään museoita, yleisiä kirjastoja ja arkistoja monipuolisina oppimisen, elämysten ja tiedonhaun keskuksina panostamalla kulttuuriperintökasvatukseen osana kulttuurista lukutaitoa, saavutettavuuteen ja vuorovaikutteisuuteen yleisön ja eri väestöryhmien kanssa. Käynnistetään yleiset kirjastot tulevaisuuden toimijoina -hanke.
- Jatketaan eri ministeriöiden yhteishankkeena Suomalaisen ruokakulttuurin edistämishjelmaa (Sre) etenkin tulevaisuuden ruokakulttuurin tekijöiden eli lasten ja nuorten parissa ruokaosaamisen sekä kokonaisvaltaisen ruokaymmärryksen kasvattamiseksi.

2.3 Kulttuurinen moninaisuus ja monikulttuurisuus

Väestökehityssennusteiden mukaan kulttuurinen moninaisuus lisääntyy Suomessa. Tasapainoinen yhteiskunnallinen kehitys edellyttää tähän liittyvien ilmiöiden tunnistamista ja ymmärtämistä. Kulttuurisen moninaisuuden käsite on etnistä monikulttuurista lähestymistapaa laajempi. Se kattaa kaikki kulttuurien erilaiset ilmaukset ja tavat. Sen piiriin kuuluvat valtakulttuuri, mutta myös perinteiset osa- ja alakulttuurit ja vähemmistöt, vanhat ja uudet etniset ryhmät ja kieliryhmät sekä alkuperäiskansat. Uudet moninaiset 'virtuaaliheimot' muokkaavat tulevaisuuden suomalaista yhteiskuntaa. Ikäryhmät, paikalliset kulttuurit ja yksilöllinen erilaisuus, kulttuurien väliset erilaiset tottumukset, ilmaukset sekä kulttuuriperinnön jakamisen, levittämisen ja kuluttamisen tavat ovat osa moninaisuutta.

Vuorovaikutuksen ja kohtaamisten kautta tapahtuva jatkuva muutos on kulttuurin uusiutumisen ja kehittymisen ehto. Monikulttuurisessa ja moninaisessa yhteiskunnassa tarvitaan suvaitsevaisuutta ja yhdessä elämisen taitoa. Kulttuurien ymmärtämisellä on tärkeä merkitys myös suvaitsevaisuuden kasvattamisessa. Erilaisten vähemmistöryhmien kulttuurinen panos on oivallettava luovaksi resurssiksi.

Kulttuurinen moninaisuus on haaste kulttuuritarjonnan, -palvelujen ja -tuotannon järjestämiselle. Kielten määrä on lisääntynyt ja tulee entisestään lisääntymään. Maahanmuuttajista venäjänkieliset ovat nopeimmin kasvava kieliryhmä, mutta myös muiden kieliryhmien osuus kasvaa. Kulttuuri- ja kirjastopalveluja järjestettäessä joudutaan ratkaisemaan, miten eri kieliryhmiä kohdellaan oikeudenmukaisesti.

Kulttuuriin liittyy myös olennaisesti kieli. Kielet eivät ole vain kommunikaation välineitä vaan myös kulttuurisen lukutaidon kehittymisen perusta. Se tarkoittaa sitä, että ymmärrämme, miten eri kulttuurit rakentuvat ja miten niiden piirissä tuotetut ilmaisut vaikuttavat. Sen avulla osaamme tulkita eri kulttuurien kohtaamisissa syntyviä viestejä. Kulttuurinen lukutaito turvaa perusvalmiudet ymmärrykseen ja vuorovaikutukseen eri kulttuurien välillä. Tämä on tärkeää sekä suhteessa alakulttuureihin ja monikulttuurisuuteen että yhteiskuntien välillä niin kulttuurisessa, so-

siaalisessa kuin taloudellisessakin vuorovaikutuksessa. Suomenruotsalainen kulttuuri ja ruotsin kieli toisena kansalliskielenä ovat osa kulttuuriamme. Kulttuurinen arvopohjamme on muotoutunut osana Pohjoismaita ja ruotsin kieli on myös tulevaisuudessa keskeisessä asemassa pohjoismaisessa yhteistyössä.

Tulevaisuudessa kuulumme samanaikaisesti yhä useampiin kulttuuriin viiteryhmiin. Olemme yhtä aikaa ylikansallisen, globaalin kulttuuritarjonnan, kansallisen ja paikallisen kulttuurisen perinteen, osaja alakulttuurien sekä fyysisten ja virtuaalisten 'kulttuuriheimojen' merkitysten piirissä. Olemme mukana näissä sekä kuluttajien että enenevästi myös tuottajien ja tekijöiden rooleissa. Glokaali yhtäaikainen läsnäolo eri kulttuureissa on moninaisuuden, vuorovaikutuksen ja luovuuden edellytys.

Toimenpide-ehdotukset:

- Laaditaan perustuslaissa turvattuja kielellisiä oikeuksia tukeva ja kulttuurisia oikeuksia toimeenpaneva kansallinen kielistrategia, jossa vahvistetaan kansalliskielten (suomi ja ruotsi), alkuperäiskansan (saamelaiset) ja muiden perustuslaissa mainittujen ryhmien (romanit ja viittomakieliset) sekä muiden Suomen kieliryhmien tosiasiallista asemaa.
- Turvataan kansalliskielten sekä alkuperäiskansan kielten (erityisesti uhanalaisimpien inarinsaamen ja koltansaamen) asema, kielenhuolto ja palveluiden saatavuus. Saamenkielistä opetusta annetaan myös niillä maantieteellisillä alueilla, joissa suurin osa saamelais-syntyisistä lapsista ja nuorista asuu ja käy koulua. Pääkaupunkiseudulla tuetaan saamenkielisiä kulttuuripalveluita ja saamelaiskulttuuria.
- Laaditaan kulttuurin maahanmuuttoliittinen ohjelma, jossa kehitetään kriteereitä kulttuurisen moninaisuuden tunnistavan kulttuuripolitiikan välineiksi sekä otetaan maahanmuuttajien edustamat kulttuuriset vaikutteet luonnollisena osana mukaan suomalaisen kulttuurin rakentumiseen ammatillisen luovan työn tukemisessa ja kulttuuriperinnön kertymisessä. Lähtökohtana on ihmisten yhdenvertainen kohtelu.
- Lisätään monikulttuurisuuteen liittyvää tutkimusta ja täsmennetään käsitteitä ja terminologiaa.

2.4 Reilu kulttuuri; yhteisöllisyys, sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet

Kulttuuripolitiikkaa ohjaavat perustuslakiin kirjatut perusoikeudet, joissa relevantteja sivistyksellisiä oikeuksia ovat taiteen vapaus, oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin sekä vastuu kulttuuriperinnöstä. Taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin kuuluu myös kulttuurioikeuksien näkökulma. Kulttuuriset oikeudet ovat keskeisiä kansojen identiteetin, yhtenäisyyden, itsemääräämisoikeuden ja omanarvontunnon kannalta. YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa säädetään mm. jokaisen oikeudesta osallistua kulttuurielämään ja valtion velvollisuudesta edistää oikeuden toteutumista. Kansainvälisissä keskusteluissa kulttuurisia oikeuksia ovat muun muassa oikeus kulttuuriperintöön ja vastuu sen säilyttämisestä ja suojelusta, oikeus kieleen, oikeus kulttuuriseen vuorovaikutukseen, oikeus koulutukseen, oikeus kulttuurielämään osallistumiseen ja kulttuurin saatavuuteen, oikeus valita oma kulttuurinsa, oikeus luovaan työhön ja sen tuloksiin, sananvapaus sekä tieteen ja taiteen vapaus.

Reilu kulttuuri merkitsee ihmisten kulttuuristen oikeuksien toteutumista, saatavuutta, saavutettavuutta ja osallisuutta kulttuuriseen merkityksenantoon ikään, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen, kieleen, vammaisuuteen, etniseen, uskonnolliseen ja kulttuuriin taustaan tai varallisuuteen katsomatta.

Kulttuuristen oikeuksien ja tarpeiden toteutumista arvioitaessa on aiempaa monipuolisemmin tunnistettava erilaiset väestöryhmät. On ollut tapana tarkastella väestöä ikäluokittain ja hahmottaa myös kulttuurisia tarpeita tältä pohjalta. Oletus tietyn ikäpolven kulttuuristen kulutustottumusten yhtenäisyydestä perustuu kuitenkin enemmän yhtäläiseen tarjontaan kuin ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin.

Taiteella ja kulttuurilla on todettu olevan merkittäviä hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Ne tuovat merkityksellisyyttä elämään, voimauttavat, osallistavat ja vahvistavat arjen toimijuutta, edistävät sosiaalista koheesiota ja ehkäisevät syrjäytymistä. Taidetta ja kulttuuria voidaan hyödyntää menestyksellisesti

esimerkiksi hoito- ja hoivatyössä, terveydenhuollossa, työelämässä, terapiassa ja kotouttamisessa. Kun tuetaan taiteen ja kulttuurin sovelluksia näillä toiminnan alueilla, edistetään kulttuuristen oikeuksien toteutumista, lisätään kulttuurin omaehtoista harrastamista ja säästetään kustannuksia muilla yhteiskunnallisen toiminnan alueilla. Erityisen merkittäviä vaikutukset voivat olla ikääntyvän väestön toimintakyvyn ylläpidon sekä nuorten yhteiskuntaan ja työelämään kiinnittymisen sekä syrjäytymisen ehkäisyn kannalta. Kulttuurin hyvinvointivaikutuksia käsitellään yksityiskohtaisesti vuoden 2010 alussa valmistuneessa toimintaohjelmaehdotuksessa vuosille 2010–2014.³

Viestintäkulttuuri elää vahvaa murroskautta ja tämä heijastuu myös tekijänoikeudessa. Viestintä on muuttumassa multimedialiseksi ja ero yksityisen viestinnän ja julkisesti tuotettujen luovien sisältöjen välillä pienenee. Tämä näkyy selvimmin yhteisöllisen median ja käyttäjälähtöisen sisällön kehittymisenä. Tekijänoikeudelle tärkeä jako yksityisen ja julkisen, eikaupallisen ja kaupallisen toiminnan välillä hämärtyy.

Tekijänoikeus kannustaa luovaa työtä, takaa tekijälle neuvotteluaseman ja samalla se tuottajan ja kustantajan asemaa turvaamalla tukee myös investointeja ja kauppaa. Tekijänoikeusjärjestelmään kohdistuu yhä suurempi paine sovittaa yhteen tekijöiden, käyttäjien, levittäjien ja kuluttajien intressit siten, että parhaalla mahdollisella tavalla luodaan edellytykset uuden luomiselle, kulttuurin moninaisuudelle ja kulttuuriperinnön ja tiedon saatavuudelle sekä kulttuuristen ja sivistyksellisten perusoikeuksien ja -vapauksien toteutumiselle. Taiteilijoilla on oikeus toimeentuloon, ja tekijänoikeuksilla on merkitystä taiteilijoiden toimeentulon turvaamisessa.

Kulttuuri- ja kirjastopalvelut turvaavat kulttuurin ja tiedon saatavuuden kulttuurisen kansalaisuuden edellytyksenä. Yhteisöllisyyden hakiessa uusia muotoja on myös tärkeää, että Suomessa säilyy kansallista identiteettiä ja kansallisia kieliä tukeva julkisen palvelun radio- ja televisio toiminta samalla kun tunnistetaan ja tunnustetaan verkostoissa sekä verkossa tapahtuva käyttäjälähtöinen omaehtoinen sisällöntuotanto.

Kulttuurilla on tärkeä rooli myös kehittyvien maiden talouden vahvistamisessa. Kulttuuri on henkiseen

³ Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1.

pääomaan perustuvaa taloutta sekä tuotteiden ja palveluiden kauppaa, jota voidaan käyttää tietoisesti edistämään yhteiskuntakehitystä.

Köyhyyden vähentämisen näkökulmasta tämä edellyttää kulttuurikysymysten aikaisempaa parempaa ymmärtämistä ja huomioon ottamista sekä kehittyviin maihin kohdistuvissa kehityspoliittisissa toimissa että kehittyneiden maiden omissa kulttuuripoliitikoissa. Kehityksen ymmärtäminen laaja-alaisena yhteiskunnallisena, poliittisena ja taloudellisena muutoksena vaatii, että ihmiset itse tulevat tietoisiksi omista tiedoistaan, taidoistaan, arvoistaan ja maailmankuvistaan.

Eri kulttuurien arvojen ja tapojen kunnioittamisen vaatimus saattaa törmätä hyväksytyihin ja vallitseviin universaaleihin arvoihin ja ihmisoikeuksiin. Ihmisoikeuksien ja perusvapauksien ensisijaisuus ristiriitailanteissa on tulevaisuudessa kestävä kulttuurinen arvopohja.

Toimenpide-ehdotukset:

- Edistetään kulttuuristen perusoikeuksien toteutumista.
- Edistetään läpäisevästi eri väestöryhmien (ikä-, kieli-, vammais-, seksuaali- ja sukupuoli-, kulttuuri-, romani- ja saamelaisvähemmistöt, katsomukset, kulttuuriset viiteryhmät ym.) kulttuuristen oikeuksien toteutumista, saatavuutta, saavutettavuutta ja osallisuutta kulttuurisessa merkityksenannossa.
- Vahvistetaan julkisen palvelun radio- ja tv-toimintaa kulttuuriperinnön, kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisen saatavuuden turvaamiseksi sekä itsenäisen kulttuuriyrittäjyyden perustana.
- Suomi toimii kansainvälisessä ja pohjoismaisessa yhteistyössä sekä EU:ssa ja Unescossa aktiivisesti kulttuuristen oikeuksien tunnistamisen ja tunnustamisen edistäjänä ja aloitteentekijänä.
- Varmistetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa opetus- ja kulttuuriministeriölle vuoden 2010 alussa luovutetun Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmaehdotuksen toteutuminen sekä toiminnan aktiivinen jatkuminen myös ohjelmakauden jälkeen.
- Vahvistetaan kehitysnäkökulma osaksi kansallista ja EU:n kulttuuripoliittikkaa. Suomi edistää yhdessä

Pohjoismaiden kanssa kulttuuria ja kehitystä tukemalla erityisesti luovaa taloutta ja kulttuurituotantoja.

2.5 Luovuuden edellytykset

Luovuus on kyky yhdistellä asioita ja merkityksiä uusiksi kokonaisuuksiksi ennen kokemattomalla tavalla. Luovuuden edellytyksiä ovat ihmisten henkinen liikkuvuus ja ajattelun avaruus, elämänympäristön monimuotoisuus ja joustavuus sekä mahdollisuus leikkiin ja kokeiluun. Luovuus liittyy kaikkeen inhimilliseen toimintaan, mutta taiteen, kulttuurin ja tieteen alueilla sillä on itseisarvoinen sisällöllinen merkitys ja ammatillinen perusta. Luovan itseilmaisun sekä kulttuurisen lukutaidon perustiedot ja -taidot ovat keskeinen osa kansakunnan luovaa pääomaa. Ne edistävät yhteisöön kiinnittymistä, aktiivista kansalaisuutta ja ehkäisevät syrjäytymistä. Luovuutta voidaan edistää, sen edellytyksiä parantaa ja tuloksia hyödyntää. Luova taiteellinen työ tarvitsee myös tukea.

Taide- ja kulttuurikasvatus, -koulutus ja -tutkimus

Luovuuden ja itseilmaisun edellytyksiä rakennetaan varhaislapsuudesta ja nuoruudesta lähtien aikuisuuteen ja vanhuuteen saakka. Suomessa taidekasvatuksen perusta järjestelmänä on perinteisesti vahva. Taidekasvatusjärjestelmään kuuluvat taideaineet peruskoulussa, lukiossa, ammatillisessa peruskoulutuksessa, korkeakouluissa ja yliopistoissa. Taidetta ja kulttuuria opetetaan ja harrastetaan myös varhaiskasvatuksen piirissä, päiväkodeissa, koulun kerhotoiminnassa sekä aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Aikuisiällä harrastamismahdollisuuksia tarjoavat vapaa sivistystyö sekä omaehtoinen harrastustoiminta.

Tulevaisuudessa yhteiskunnassa tarvitaan vahvaa taide- ja kulttuuriosaamista, kulttuurien tuntemusta ja kulttuurista lukutaitoa. Tulevaisuuden kulttuurin tekijöiden ja kokijoiden perustiedot ja -taidot luodaan yleissivistävässä koulussa taito- ja taideaineiden tunneilla. Taito- ja taideaineet ovat avainasemassa ihmisen persoonallisuuden, identiteetin ja itseluottamuksen kehittymisen sekä yhteisöön liittymisen kannalta. Ne edistävät oppilaiden hyvinvointia, koulussa viihtymistä ja sosiaalista kasvua. Taito- ja taideaineet edustavat

ja edistävät kokonaisvaltaista tietämistä ja antavat tärkeitä oppimisvalmiuksia myös muihin oppiaineisiin. Taidekasvatuksella ja -opetuksella kasvatetaan myös tulevia luovan työn ammattilaisia sekä taiteen ja kulttuurin yleisöjä ja kuluttajia.

Taito- ja taideaineiden kehittämisen tarvetta voidaan arvioida klassisen 'kultaisen leikkauksen' periaatteen mukaan. Sen mukaan koulun kehittämisen tavoitteeksi voitaisiin asettaa, että taito- ja taideaineiden opetusta olisi 1/3 oppiaineista, tai koulun toiminta muutoin kehittyisi tämän periaatteen mukaisesti. Suomessa taito- ja taideaineiden opetus on edelleen kansainvälisesti vertailukelpoinen, mutta niiden asema koulutuksessa on kuitenkin heikentynyt viime vuosikymmeninä. Nykyisen järjestelmän ongelmana on taito- ja taideaineiden kaikille yhteisen opetuksen painottuminen perusopetuksen alaluokille. Kaikille yhteisen taito- ja taidekasvatuksen määrän lisäämiselle on siten tarvetta erityisesti perusopetuksen yläluokilla ja lukiossa. Myös ammatilliseen koulutukseen on syytä kiinnittää huomiota. Ammatillisten perustutkintojen pakollisiin opintoihin kuuluu oppiaineryhmä taito- ja taideaineet (liikunta sekä taide ja kulttuuri-oppiaine), jotka eivät ole pakollisia yli 18-vuotiaille. Valinnaiset opinnot voidaan valita pakollisista oppiaineista tai taito- ja taideaineiden osalta myös kulttuurien tuntemuksesta.

Taito- ja taideaineiden opetus ei ole aina ammattitaitoista, joten opetuksen laatua on myös kehitettävä. Luokanopettajien koulutus on taito- ja taideaineiden sekä opettajien täydennyskoulutuksen osalta puutteellista. Myös aineopettajien jatkokoulutuksesta on pidettävä huolta. Taiteen perusopetuksen oppilaitokset opettajineen voisivat tarjota merkittävän yhteistyökanavan luokanopettajien täydennyskoulutukselle.

Taiteen perusopetus on koulun ulkopuolista tavoitteellisesti tasolta toiselle etenevää, maksullista, ensisijaisesti lapsille ja nuorille tarkoitettua taidekasvatusta. Sitä järjestetään mm. musiikkioppilaitoksissa, kuvataidekouluissa, tanssioppilaitoksissa, käsityökouluissa ja muissa oppilaitoksissa. Taiteen perusopetus tavoittaa vain pienen osan ikäluokista. Eri alojen tarjonta on myös yksipuolista ja painottuu edelleen voimakkaasti musiikkiin. Ongelmana on myös alueellisen saatavuuden epätasaisuus. Opetusta pitäisi lisätä voimakkaasti,

mikäli koko maahan haluttaisiin alueellisesti ja eri taiteen aloja kattava tarjonta.

Perinteisten koulujen taito- ja taideaineiden rinnalla voitaisiin kehittää uusia verkko-oppimisympäristöjä, yhteistyörakenteita ja oppiainerajat ylittävää opetusta, lisätä kulttuurilaitosten ja muistiorganisaatioiden monipuolista hyödyntämistä sekä ammattitaiteilijoiden työllistämistä monenlaisissa opetusympäristöissä. Taiteen perusopetuksen yksiköt voisivat olla hyviä alustoja tämän toiminnan kehittämiseen.

Vapaan sivistystyön laitoksissa järjestetään laajasti tutkintoon johtamatonta taide- ja kulttuurialojen koulutusta aikuisväestölle. Kulttuurialan koulutus muodostaa noin puolet koko vapaan sivistystyön koulutuksesta.

Kulttuurialan ammatillista ja korkea-asteen koulutusta annetaan ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Taideyliopistot, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen humanistiset (taide ja kulttuuri) alat sekä viestintä- ja kasvatustieteet ovat perinteisiä toimijoita näillä alueilla. Kulttuurialan osaamista vahvistavat myös mm. yliopistojen taloustieteelliset ja yhteiskuntatieteelliset alat.

Taiteen ja kulttuurin ammatteihin tähtäävä koulutus on volyymiltaan laajaa; oppilaitosyksikköjä on lähes sata. Suurimmassa osassa maata koulutustarjonnan osuus on työllisten osuutta suurempi ja kulttuurialan tutkinnon suorittaneiden työttömyys on korkeampi kuin koulutetun työvoiman työttömyys keskimäärin. Perinteistä kulttuurialojen koulutusta on esitetty vähennettäväksi valmistuneiden työnsaannin vaikeuksien takia. Toisaalta monissa yhteyksissä on nostettu esiin myös kulttuurialan koulutuksen saaneiden uudenlaiset työllistymisen mahdollisuudet kulttuuri-intensiivisessä yhteiskunnassa.

Kulttuurin ja kulttuuripolitiikan aseman vahvistaminen yhteiskuntakehityksessä asettaa haasteita myös alan tutkimustiedon kartuttamiselle. Kulttuuripolitiikan tutkimus on itsessään monitieteistä mutta yhdistyessään esimerkiksi maantieteen, biotieteiden, kuluttajatutkimuksen, tilastotieteen, hallinto- ja organisaatio- sekä talous- ja teknologiatieteiden kanssa sen mahdollisuudet tuottaa alalle uutta tieteellistä tietoa ovat merkittävät. Myös gerontologian ja liikuntatieteellisen tutkimuksen kanssa tehtävä yhteistyö avaa vapaa-ajan tutkimukseen uusia näkökulmia. Rahoi-

tusmahdollisuuksien avaaminen alan monitieteiseen tutkimukseen on kulttuurin alojen kehittämisen kannalta tärkeää.

Taiteilijan työ

Taiteilijan työ eroaa luonteeltaan ja jaksotukseltaan perinteisestä palkkatyöstä. Sitä tehdään nyt ja tulevaisuudessa yhä enemmän samanaikaisesti työsopimussuhteessa, ammatinharjoittajana sekä yrittäjänä, apurahalla tai muulla julkisella rahoituksella, usein määräaikaisissa pätkätöissä. Luovan työn edellytyksiä koskevien säädösratkaisujen laadinta edellyttää sen erityisluonteen ymmärtämistä, johon kuuluvat vapaus, omaehtoisuus ja turvallisuus. Taiteilijoiden työllistymiseksi elinkeinon harjoittamisen on oltava kannattavaa.

Taiteilijan ammattityöllä hankitaan toimeentulo. Luovan työn tekijöiden työ- ja sosiaaliturvaa parannettiin lakiuudistuksella vuonna 2009, mutta luovan työn ammatillainen jää kuitenkin edelleen väliinputoajaksi sosiaaliturva-, eläke- ja työttömyysjärjestelmissä sekä verotuskohtelussa.

Monitaiteisuus, eri alojen ja ilmaisutapojen yhdistely, välineiden muuttuminen ja vuorovaikutus ovat taiteen uusiutumisen ikivanha ydin. Tällä hetkellä uusia ja nousevia muotoja ovat esimerkiksi hybridi-taiteet, tiede&taide -konsepti (esimerkiksi biotaide), yhteisötaide, yhteisöllisessä mediassa tuotetut teokset ja toimintatavat sekä ekologisin tai eettisin perustein tuotettu taide.

Uusi media ja elokuva ovat teknisen kehityksen myötä suuressa muutoksen tilassa. Tarvitaan ennakkoivaa suunnittelua ja päätöksentekoa, jotta esimerkiksi elokuvan jälkituotannot pystytään pitämään kilpailukykyisinä Suomessa eikä toiminta karkaa ulkomaille.

Perinteiseen taiteenalakohtaisuuteen perustuvat tukijärjestelmät eivät tunnista ja kohtaa taiteen tekemisen uusia muotoja. Niiden kehittäminen avoimemmiksi ja joustavammiksi on kriittinen avaintekijä, samoin kuin myös nuorten lahjakkuuksien auttaminen uran alkuun. Luovassa taloudessa menestyminen edellyttää uusiutumista ja panostamista luovan työn tekijöihin.

Julkisen palvelun, muun muassa radio- ja televisio-toiminnan, sekä teatteri- ja orkesteriverkostojen työl-

listämisvaikutus on erityisen tärkeää muusikoille ja säveltäjille, esittäville taiteilijoille, elokuvan ja muiden audiovisuaalisten ohjelmien tekijöille sekä kirjailijoille. Kulttuurin työllisyyden kannalta juuri julkisen palvelun toiminta on muuta televisio- ja radiotoimintaa merkittävämpi.

Reilu henki työyhteisöissä ja reilut työsopimukset tai reilujen toimeksianto- tai yhteistyösopimusten luominen on sekä toimijoiden itsensä että kuluttajien ja koko yhteiskunnan edun mukaista. Myös kuluttajien tavoittamiseksi tarvitaan reiluja sopimuskäytäntöjä.

Toimenpide-ehdotukset:

- Vahvistetaan taidekasvatusta varhaiskasvatuksessa, neuvoloissa ja päiväkodeissa.
- Arvioidaan taidekasvatuspalveluiden tarjonta ja saatavuus osana peruspalvelujen arviointia.
- Vahvistetaan taito- ja taideaineita yleissivistävässä koulutuksessa. Kytetään taito- ja taidekasvatuksen kehittäminen eheäksi osaksi lasten ja nuorten koulupäivää (koordinaatio: taito- ja taideaineet, taiteen perusopetus, kerho- ja iltapäivätoiminta).
- Huolehditaan taito- ja taideaineiden opetuksen laadusta pätevilla aineenopettajilla, lisäämällä luokanopettajien taito- ja taideaineiden koulutusta sekä taito- ja taideaineiden opettajien täydennyskoulutusta ja soveltamalla niiden käyttöä yli ainerajojen.
- Laaditaan valtioneuvostolle seuraavan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman taustaineistoksi kulttuurialaa kokonaisvaltaisesti koskeva ja työelämän ja koulutustarpeiden ennakointiin ja uusiin tarpeisiin pohjautuva koulutusstrategia. Siinä otetaan huomioon taiteen ja kulttuurin koulutuksen tarpeet eri koulutusasteilla ja -muodoissa (yleissivistävä, ammatillinen ja korkeakoulutus). Tarpeet liittyvät taiteilijauran eri vaiheita vahvistavaan ja monipuolistavaan koulutukseen, kulttuurialan kansallisten ja kansainvälisten asiantuntijatehtävien laajenemiseen, johtamis- ja liiketoimintakoulutukseen sekä koko kulttuurialaa koskevaan 'kulttuurireppu' -elinikäisen oppimisen ohjelmaan eri koulutusorganisaatioiden yhteistyönä.
- Kehitetään kulttuurin alojen monitieteisen tutkimuksen rahoitusmahdollisuuksia. Päätoimijoina ovat ministeriöt, Suomen Akatemia, yliopistot ja tutkimuslaitokset sekä säätiökenttä.

- Tunnistetaan luovan työn erityisluonne (työsuhde - ammatinharjoittajuus -yrittäjäyys) ja kehitetään sen edellytyksiä, koulutusta, työtiloja sekä viranomaiskohtelua, toimeentuloa ja työllistymistä.
- Muutetaan työlainsäädäntöä tunnistamaan työllistyminen omassa työssä uutena työn tekemisen kategoriana. Omassa työssä työllistymisen ehdot määrittellään siten, että sitä koskevat verotuksen ja sosiaaliturvan käytännöt ovat yhdenvertaisessa asemassa verrattuna muihin työn tekemisen muotoihin ja että se antaa mahdollisuuden myös sivutoimiseen omassa työssä työllistymiseen ja samanaikaisuuteen työsuhteen kanssa.
- Tehdään kattava selvitys kulttuuritoimialan veruspolitiikan kokonaisuuden kehittämistä (verotuksen jaksotus, arvonnäkökohtelu, taidehankintojen verohuojennukset, verotuskohtelun alueellinen yhdenmukaisuus).
- Kehitetään Taiteen keskustoimikunnasta tehokas Taiteen edistämiskeskus, TAIKE.

2.6 Kulttuurituotannot ja -palvelut

Kulttuurin tuotantotavat ja kulttuurin saatavuus sekä kulttuuripalvelujen tukeminen ja niiden rakenteiden kehittäminen kytkeytyvät toisiinsa. Tuotannot syntyvät sinne, missä tavoitetaan sopivia kohdeyleisöjä.

Väestö keskittyy yhä enemmän suuriin kasvukeskuksiin. Pääkaupunkiseudun väestö- ja elinkeinorakenteesta näkyvät jo selvästi kansainväliset kehitysuunnat maahanmuuton ja monikulttuurisuuden lisääntymisen ja kulttuuritoimialojen kasvun toimiessa yhteiskunnallisen kehityksen vetureina. Pääkaupunkiseudusta kehittyi siten nykyaikainen metropolialue. Toisen tason aluerakenteesta muodostavat muut suuremmat aluekeskukset ja suuret kaupungit. Haja-asutusalueet sekä kylät ja lähiöt muodostavat oman tasonsa.

Vastaava polarisoitunut kehitys kohti metropolikeskeistä rakennetta on tapahtunut useimmissa Euroopan maissa. Lisäksi tulevaisuuden toimintarakente on yhä enemmän myös virtuaalinen. Siinä on sisäkkäin monenlaisia globaaleja, alueellisia, paikallisia ja glokaaleja verkostoja ja rihmastoja.

Eri lailla kehittyvien alueiden kulttuurinen perustilanne ja tarpeet eroavat toisistaan. Kulttuuritarjonta

ja -palvelut vahvistuvat pääkaupunkiseudulla ja isoissa keskuksissa, kun samalla pienten, taantuvien paikkakuntien ja haja-asutusalueiden tarjonta ja palvelut ohenevat. Tasa-arvoisten kulttuuripalvelujen kattavuuden ja saatavuuden turvaaminen eri alueilla asuville ei ole enää tulevaisuudessa mahdollista ilman erityisiä tukitoimenpiteitä.

Kulttuurin tuotantotavoissa on tapahtumassa muutoksia. Perinteisten institutionaalisten rakenteiden rinnalle on parinkymmenen vuoden aikana kehittynyt pienten toimijoiden ja ryhmien vapaa kenttä. Taidelaitokset ja vapaat ryhmät toimivat ja työllistävät ja myös tuottavat sisältöjä. Vapaiden ryhmien saama tuki menee suurelta osin myös tiloihin ja esitystekniikkaan. Vapaiden ryhmien ja laitosten yhteistyömahdollisuuksia on mahdollista kehittää suunnitelmalliseksi järjestelmäksi, jossa kaikki toimijat hyödyttävät toisiaan.

Toiminta ja tuotannot tapahtuvat lisääntyvästi verkostoissa, usein julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteisinä tuotantoina. Myös kansainväliset ja glokaalit yhteistuotannot lisääntyvät. Kulttuurin tuottamisen tapoihin vaikuttavat tulevaisuudessa yhä voimakkaammin teknologinen kehitys, uudet viestintävälineet, hybriditaiteet, poikkisektorialaiset toimintamallit, yhteisölliset tuotantotavat, yhteisöllinen media sekä globaalit ja glokaalit verkostot. Tulevaisuudessa tuotantotavat muuttuvat nykyistäkin nopealiikkeisemmin toimintaympäristöön reagoiviksi, usein myös lyhytkestoisiksi ja tuotantokohtaisiksi. Verkostoitumisesta edetään kohti organisia, luovia rihmastoja. Toisaalta monien tuotantojen suunnittelussa ja toteutuksessa tarvitaan myös pitempi useiden vuosien aikajänne.

Kulttuurin palvelurakenteet ovat kehittyneet aluehallinnon eri vaiheiden myötä. Historiallisista syistä alueilla on sisällöltään, omistajuudeltaan, rakenteeltaan ja hallinnoltaan monenlaisia kulttuuritoimijoita. Kulttuuripalveluja tuottavat taide- ja kulttuurilaitokset (teatterit, orkesterit, museot) sekä muut kulttuuritoimijat, joista osaa tuetaan valtionavustuksin. Maakuntamuseot ja maakuntakirjastot ovat kunnallisia toimijoita, jotka saavat valtion tukea maakunnallisten tehtävien hoitamiseen. Julkisen tuen piiriin kuuluvat myös eri taiteenalojen alueellisia keskuksina toimivat yksityiset toimijat: lastenkulttuurin Taikalamppuverkosto, alueelliset elokuvakeskukset, tanssin aluekeskukset, valokuvan aluekeskukset ja lastenkulttuurin

aluekeskukset. Lisäksi alueilla järjestetään kulttuuritapahtumia, joista osa voi olla myös kansainvälisiä suurtapahtumia. Ne luovat mielikuvia paikan hengestä, autenttisesta kulttuuriperinnöstä, elämäntavasta ja toimintaympäristöstä.

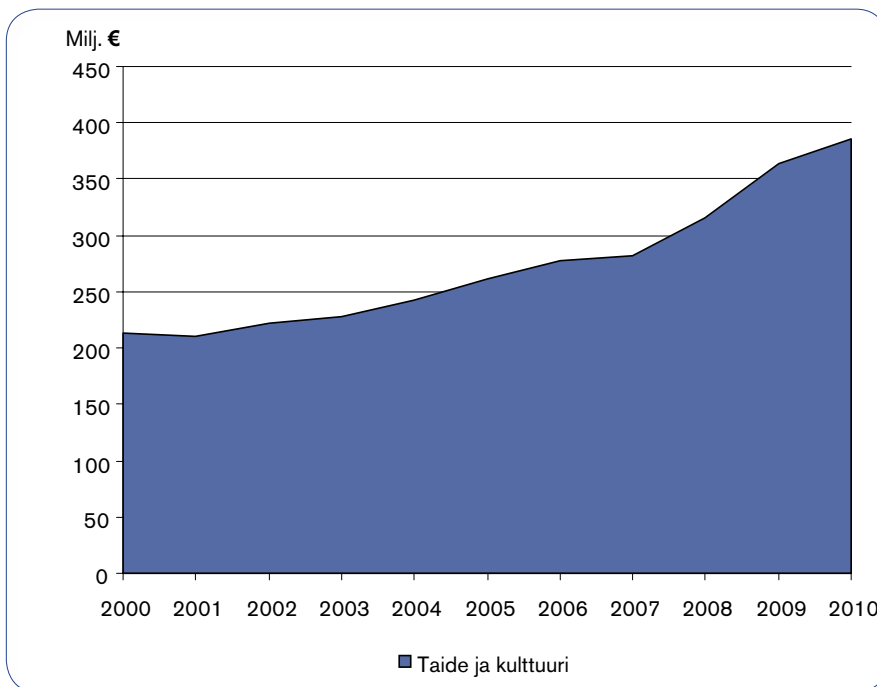
Taiteen ja kulttuurin aluetoimijoiden osalta tilanne on siis varsin hajanainen. Niiden määrä ja verkostojen valtakunnallinen kattavuus vaihtelevat. Ne eivät kata maan kaikkia alueita eivätkä taiteen ja kulttuurin eri aloja.

Kulttuuri nähdään entistä enemmän alueiden tulevaisuuden keskeisenä kehitystekijänä. Tällöin myös aluekehitystoimijoiden ja alueellisten kulttuurihallintotoimijoiden toiminnan merkitys lisääntyy. Myös hallinnollisella kentällä on erilaisia toimijoita. Alueelliset taidetoimikunnat ovat osa valtion taidetoimikuntalaitosta. Valtiollisia aluehallinnon toimijoita ovat myös uudet elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskukset (ELY) ja aluehallintovirastot (AVI). Kulttuuri sisältyy ELYjen toimialaan. Maakuntien liittojen tehtäväkuvassa kulttuurin rooli vahvistuu. Näiden kaikkien toimijoiden välinen yhteistyö nousee avainasemaan.

Suomessa kulttuuripalvelut ovat kehittyneet pohjoismaisen hyvinvointivaltion mallin mukaisesti. Se merkitsee kulttuurin yksityiseen rahoitukseen perustuvaa anglosaksista mallia laajempaa julkisen sektorin vastuuta palvelutuotannon ja palvelurakenteen

edellytyksistä sekä kulttuuripalvelujen saatavuudesta. Pohjoismaisen kulttuurisen hyvinvointivaltion malli on osoittautunut erittäin menestyksekkääksi ja myös tulevaisuudessa on tärkeää huolehtia sen perusedellytysten turvaamisesta, yhteiskunnan kulttuurisesta selkärangasta. Valtion on taattava tietty kulttuuripalvelujen taso, jatkuvuus ja saatavuus. Tulevaisuuden tavoitteena on kulttuurityön ja taiteen tekemisen edellytysten kehittäminen sekä kulttuuripalvelujen saatavuuden, saavutettavuuden, jatkuvuuden ja laadun turvaaminen koko valtakunnassa paikalliset olosuhteet huomioon ottaen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan taiteen ja kulttuurin rahoituskehitys on hyvin riippuvainen veikkausvoittovaroista. 1990-luvun alun laman seurauksena budjettirahoitteiset kirjastojen valtionosuudet siirrettiin rahoitettaviksi taiteen veikkausvoittovaroista, mikä rajoitti taiteen ja kulttuurin harkinnanvaraisten kohteiden rahoitusta 2000-luvun puolelle saakka. Opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksessä taiteen ja kulttuurin rahoitus on noussut vuodesta 2000 vuoteen 2010 32 %, mikä on korjannut edellisen laman aiheuttaman rahoituksen notkahduksen. Rahoituksen kasvu myös heijastaa kulttuuri-intensiivisen yhteiskunnan kehittymistä.



Kuvio 1: Taiteen ja kulttuurin valtion tuki 2000-2010⁴

⁴ Ilman kirjastojen valtionosuuksia

Taulukko 1: Veikkausvoittovarojen osuudet eri taiteenaloille 2003, 2007 ja 2010

	2003	2007	2010
Elokuva- taiteen edistämiseen	12 563 000	17 680 000	26 330 000
Kirjallisuuden edistämiseen	1 380 050	1 980 000	2 195 000
Kuvataiteen edistämiseen	1 514 000	1 376 000	1 580 000
Näyttämö- taiteen edistämiseen	1 590 000	2 186 000	3 611 000
Rakennus- taiteen edistämiseen	338 000	200 000	300 000
Säveltaiteen edistämiseen	1 980 000	2 680 000	3 430 000
Muotoilun edistämiseen	354 600	520 000	700 000
Tanssitaiteen edistämiseen	532 000	720 000	1 370 000
Valokuva- taiteen edistämiseen	362 000	500 000	700 000
Sirkustaiteen edistämiseen	-	-	250 000
Mediataiteen edistämiseen	-	-	180 000

Julkisen talouden kestävyys tulee Suomessa taantuman myötä ongelmaksi 2010-luvulla. Lisäksi valtion tuen turvanneen rahapelien yksinoikeusjärjestelmän tulevaisuus saattaa olla epävarmaa ja paine käyttää sen tuottoja kokonaan uusien edunsaajien hyväksi lisääntyy.

Tämä kehityskuva merkitsisi tarvetta kehittää ja monipuolistaa valtion rahoitusjärjestelmää. Valtion rahoitusjärjestelmän on nykyistä paremmin reagoitava sekä nopealiikkeisyyden ja joustavuuden tarpeisiin että pitkän aikavälin riskirahoituksen tarpeisiin. Sen rinnalla syntyy tarvetta rahoittaa taidetta ja kulttuuria enenevästi muista lähteistä. Kulttuurin kehityskuvassa julkisen sektorin merkitys kulttuurisen moninaisuuden, kansalaisten kulttuuri- ja kirjastopalvelujen

alueellisen saatavuuden ja palvelurakenteen turvaajana siis säilyy mutta sen rinnalle tulevat aiempaa vahvemmin yksityiset ja kolmannen sektorin toimijat ja rahoitus.

Tuen saajina jatkossa voivat olla yritykset, yhteisöt tai ammatinharjoittajat. Euroopan Yhteisön perustamissopimuksen kilpailuoikeutta koskeva artiklan mukaan valtion tuet voidaan hyväksyä silloin, kun ne eivät muuta kaupankäynnin ja kilpailun edellytyksiä yhteisen edun kannalta ristiriitaisella tavalla. Osa kulttuurisektorin valtionavustuksista voidaan joutua hyväksyttämään EU:n Komissiolla elokuvan tukien tapaan.

Toimenpide-ehdotukset:

- Vahvistetaan elinkeino- ja ympäristökeskusten edellytyksiä edistää alueensa kulttuuritoimintaa ja alan työllisyyttä.
- Kehitetään taiteen ja kulttuurin aluetoimijoiden keskinäistä koordinaatiota ja tiivistä yhteistyötä valtion ja kuntien aluehallinnon toimijoiden kanssa.
- Kehitetään taiteen instituutioiden ja vapaan kentän yhteistyöjärjestelmä.
- Kehitetään taiteen ja kulttuurin tuki- ja rahoitusjärjestelmiä kokonaisuutena nykyistä joustavammiksi.
- Kehitetään taiteen ja kulttuurin tukimuotoja tunnistamaan riskirahoitusta edellyttäviä nopealiikkeitä ja pitkäjänteisiä tuotantoja ja tuotantotapoja sekä uusia taiteen ja kulttuurin aloja, hybriditaiteita tai konsepteja.

2.7 Kulttuuritoimialojen talous, työllistyminen ja toimeentulo

Kulttuurin toimialan taloudellinen merkitys on lisääntynyt kansainvälisesti. Kansainvälinen vertailu on kuitenkin vaikeaa, koska mm. kulttuurin institutionaalinen rakenne, kulttuuripalvelujen tarjontajärjestelmät ja rahoituksen muodot ovat historiallisen kehityksen seurauksena erilaisia. Kulttuurialan työvoiman osuus koko työvoimasta ja kulttuurialan osuus maan bruttokansantuotteesta ovat Suomessa suurempia kuin useimmissa muissa maissa.⁵

⁵ Suomen kulttuuri eurooppalaisessa vertailussa. Opetusministeriön politiikka-analyysiä 2009:5.

Kulttuurin ja tekijänoikeuden osuus Suomen talouden arvonlisäyksestä on pitkällä aikavälillä vaihdellut kolmesta neljään prosenttiin. Kulttuurin ja tekijänoikeudellisten alojen työllisyys on hieman yli neljä prosenttia työllisestä työvoimasta. Ohjelmisto- ja tietokanta-ala sekä lehti- ja kirjapainoala muodostavat noin kolme neljäsosaa kulttuurin osuudesta ja työllisyydestä. Musiikki, teatteri ja ooppera, elokuva- ja videoala sekä valokuva, visuaalinen ja graafinen taide muodostavat yhteensä vajaan kymmenesosan tekijänoikeusalojen osuudesta ja työllisyydestä. Kulttuurin ja joukkoviestinnän osuus kokonaiskulutusmenoista on hiukan yli viisi prosenttia. Kulttuuri- ja elämysteollisuuden tuotteiden ja palveluiden osuus kotitalouksien kulutusmenoista on kasvussa. Valtaosa elämysteollisuudesta on viihdetuotantoa. Kulttuurin kulutus kasvaa eri ikäryhmissä ja myös taiteen kulutuksen voidaan odottaa tulevaisuudessa kasvavan.

Kulttuurin talous keskittyy erittäin vahvasti pääkaupunkiseudulle, joka erottuu reilun viiden prosentin osuudellaan arvonlisäyksestä (alue-BKT) selvästi muusta maasta. Vastaava kahtiajako on tapahtunut useimmissa Euroopan maissa. Pääkaupunkiseudulle ovat keskittyneet jalostusarvoltaan suuret kulttuurialat, kuten audiovisuaalinen ala ja muotoilu. Luovuudesta syntyy taloudelle merkittävää lisäarvoa. Myös muualla maassa kulttuurin ja tekijänoikeuden toimialat keskittyvät isoimpiin kaupunkeihin. Pääkaupunkiseutu nostaa maan hiukan yli kolmen prosentin keskiarvoa niin, että vain Varsinais-Suomi ylittää sen yli. Työllisyyden kulttuuri-intensiteetti on pääkaupunkiseudulla huikeat seitsemän ja puoli prosenttia alueen työllisestä työvoimasta ja muut alueet jäävät alle maan hiukan yli neljän prosentin keskiarvon. Pääkaupunkiseutu toimii siis koko maan kulttuuritoimialojen talouden ja työllisyyden vahvana veturina.

Julkisen palvelun radio- ja televisiotoiminta vahvistaa kansallisen audiovisuaalisen tiedon ja kulttuurin areenana kulttuuritoimijoiden toimintaedellytyksiä ja luovaa taloutta. Sen vaikutus suomalaisen kulttuurin kentän tulonmuodostukseen on huomattava. Riippumattoman julkisen palvelun televisio- ja radiotoiminnan turvaaminen on välttämätöntä kulttuurin infrastruktuurin lujittamiseksi. Jo lähitulevaisuudessa suuri osa kulttuurin kulutusta ja saatavuutta tapahtuu laajakaistaverkon kautta.

Kansainvälisesti tavaratuotanto on siirtynyt halpautuotantomaihin. Kehittyneiden maiden kilpailukyvyyn ylläpitämiseksi on panostettava osaamis- ja innovaatio-toimintaan sekä palvelutuotantoon. Kulttuuri- ja elämysteollisuutta vahvistaa länsimaisen arvomaailman muutos aineettoman kulutuksen suuntaan. Mediassa, mainonnassa, lehti- ja painoteollisuudessa, levyteollisuudessa, audiovisuaalisessa teollisuudessa sekä radio- ja televisiotoimialalla on käynnissä voimakas murros, jota leimaa samanaikaisesti kasvava ulkoistamistrendi ja alihankinnan lisääntyminen. Kulttuurin tuonti on nykyisellään vientiä suurempi. Kulttuuritoimialojen taloudessa on kehitettävä kulttuuriyrittäjyyden ja kulttuuriviennin edellytyksiä, kulttuurin tuotteistamista, konseptointia, liiketalousosaamista ja markkinointia. Tarvitaan kulttuurialojen ammatinharjoittajien ja pienyrittäjien markkinointi- ja liiketoimintaosaamisen edistämisen yhteisiä rakenteita, kuten manageritoimintaa. Tulevaisuudessa perinteisten kulttuurin vientialojen, kuten musiikin, kirjallisuuden, muotoilun ja peliteollisuuden rinnalle kehittyvät uusia potentiaalisia taiteen ja kulttuurin muotoja ja uudet hybriditaiteet vakiintuvat ja vahvistuvat.

Tekijänoikeudellisten markkinoiden toimivuus on luovan talouden toiminnan edellytys ja se edellyttää jatkuvaa seurantaa. Uudet tuotantotavat, liiketoimintamallit ja käyttöympäristön muuttuminen heijastuvat myös tekijänoikeusjärjestelmään ja globaalien lisensiointimarkkinoiden toimintaan. Digitalisoituminen ja verkostomaiset tuotanto- ja toimintatavat edellyttävät tekijänoikeusosaamista, erityisesti kansainvälisen sopimusosaamisen alueella. EU:n sisämarkkinoiden toimivuudesta on huolehdittava myös tekijänoikeuksien osalta.

Digitaalinen vallankumous on edennyt vaiheittain henkilökohtaisesta tietokoneesta (1980-luku), hypermedian (1990-luvun alku), internetin ja mobiiliviestinnän (1990-luvun loppu) kautta monimediaan ja mobiili-internettiin (2000-luvun alku). Jokaista vaihetta on seurannut pienellä viiveellä tuotantotapojen muutos, talouden kasvu ja uudet markkinat. Tällä hetkellä kehityssuuntia ovat hybridimedia, semanttinen web, sulautettu, ubiikki teknologia ja yhteisöllinen media. Näihin liittyy voimakkaasti kasvava osallistumistalouden ilmiö: uudentyyppiset markkinat, hyödykkeet ja ammatit.

Osallistumistalous voidaan määritellä kollektiiviseen tietoverkoissa tapahtuvaan massatoimintaan perustuvaksi materiaalistien tai immateriaalistien hyödykkeiden ja palvelujen innovoinnin, tuotannon, jakelun ja kulutuksen muodoiksi. Siihen kuuluvat yhteisöllinen media, joukkotuotanto ja -jakelu, crowdsourcing (talkoistaminen) sekä synteettiset hyödykkeet, uudet ammatit ja uusien markkinoiden synty. Joukkotuotanto tai wikituotanto tapahtuu avoimena tuotantotapana. Tällainen tuotantotapa haastaa perinteiset tuotantotavat ja liiketoimintamallit. Osallistumistalouden lainalaisuuksien sisäistäminen ja lisäarvon tunnistaminen on tärkeää sekä elinkeinotoiminnan että kansantalouden näkökulmasta.

Luova työ edellyttää ketteryyttä ja joustavuutta. Sen voima ei ole makro- vaan mikrotaloudessa. Uutena vahvana trendinä ovat kulttuurialan lisääntyvät osuuskunnat ja verkostomaiset yritysryppäät. On myös arvokasta työllistää itsensä ja ehkä muutama muu luovan työn tekijä. Luovan tuotannon voima on laadullisissa eikä määrällisissä kriteereissä. On syntymässä verkostojakin nopeampi ja herkemmin ympäristöä aistiva organisoitumisen taso, jota voidaan kuvata luovana rihmastona. Verkostoissa on mahdollista tavoittaa kansainvälisesti myös pirstoutuneet kohde-ryhmät ja yleisöt.

Kulttuurin kansantaloudellista merkitystä ei voi mitata ainoastaan yritysten liikevaihdon tai työllistymislukujen mukaan. Kansantaloudellisesti merkittäviä ovat kulttuurin vaikutukset ihmisten henkiseen hyvinvointiin ja syrjäytymisen ehkäisemiseen sekä suvaitsevaisuuden ja keskinäisen ymmärryksen ja luottamuksen edistämiseen monikulttuurisessa Suomessa. Kulttuuri on myös tärkeä osa kansainvälistä Suomi-kuvaa, joka voi edistää Suomen kilpailukykyä, matkailuelinkeinoa ja vientiteollisuutta kansainvälisillä markkinoilla.

Taidetaustaisen osaamisen hyödyntäminen muilla sektoreilla, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa ja koulutuksessa lisää vaihdantaa sekä kehittää tulevaisuuden kulttuuri-intensiivistä yhteiskuntaa, tuotantoja, markkinoita ja työllisyyttä. Kulttuurialojen ulkopuolella luovan työn taloudellinen merkitys kasvaa. Yhä suurempi osa taito- ja taideaineiden koulutusta saaneista työllistyy tulevaisuudessa perinteisten kulttuurialojen ulkopuolella.

Toimenpide-ehdotukset:

- Jatketaan yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa luovan talouden strategisen hankkeen jatko-toimenpiteitä.
- Kehitetään kulttuuritoimialojen talouden arvo-verkostojen toimivuuden, yrittäjyyden, liiketoiminta- ja markkinointiosaamisen, kulttuurituonnin ja -vien- nin sekä kulttuurimatkailun edellytyksiä.
- Kehitetään tukijärjestelmiä sekä pitkäjänteisem- pään, joustavampaan, poikkisektoraaliseen suuntaan että riskirahoitusta edistävään suuntaan.
- Kehitetään tekijänoikeusosaamista, kansainvälistä liiketoiminta- ja sopimusosaamista sekä tekijänoike- usjärjestelmää vastaamaan paremmin toimintaympä- ristössä ja rakenteissa tapahtuvaa muutosta. Kunnioi- tetaan tekijän oikeutta sopia teoksen käyttämisestä ja muista teokseen liittyvistä seikoista.
- Kehitetään tekijänoikeusjärjestelmää siten, että ihmiskunnan sivistyspääoma on entistä paremmin ja tehokkaammin kansalaisten, tutkimuksen ja opetuks- en käytettävissä museoiden, kirjastojen ja arkistojen sekä koulutus- ja tutkimuslaitosten kautta.

3 Kulttuuri vuonna 2035

Selontekotyössä esiin nousseissa tulevaisuuden suuntaviitoissa: globaaleissa makromuuttujissa, yhteiskunnan keskeisimmissä kulttuurisissa valinnoissa ja toimenpide-ehdotuksissa toistuivat keskeisimpinä mahdollisuuksina kolme tulevaisuuden voimatekijää: kestävä kulttuuri, kulttuurinen moninaisuus ja luovuus. Ne ovat edellytys ja perusta kulttuurin yhteiskunnalliselle vaikuttavuudelle, ihmisten hyvinvoinnille ja kulttuuritoimialojen taloudelle.

3.1 Kestävä kulttuuri

Kestävä kehitys ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen ovat tulevaisuuden kannalta sekä kansainvälisesti että kansallisesti välttämättömiä avaintekijöitä. Ne ovat samalla vahvoja trendejä, joista voidaan rakentaa myös kansallisia menestystekijöitä. Yhteiskunnallisesti kestävä kehityksen tavoitteena on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Tämä merkitsee maailmanlaajuisista ja kansallista ympäristön, ihmisen ja talouden tasavertaista huomioon ottamista yhteiskunnallisessa päätöksenteossa: ekologista, sosiaalista ja kulttuurista sekä taloudellista kestävyttä.

Kulttuurinen kestävyys merkitsee kulttuurien, kulttuuriympäristöjen ja kulttuuriperinnön säilymistä, kehittämistä ja hyödyntämistä sukupolvelta toiselle, ihmisten vapaata henkistä toimintaa ja itseilmaisua, kulttuurista yhdenvertaisuutta ja eettistä kasvua sekä kestävää kulttuurin kulutusta, tuotantoa ja taloutta. Kulttuurinen pääoma on osa sosiaalista pääomaa, jonka keskeisin voimavara on luovuus. Kansakunnan luova

vasta pääomasta huolehtiminen edellyttää toimintaa ja investointeja lyhytjänteisen politiikan sijaan pitkällä aikajänteellä. Sen perustana ja lähteenä on rikas ja moninainen kulttuuriperintö.

Vuonna 2035...

- Nykyistä huomattavasti merkittävämpi osa taloudesta koostuu aineettomasta tuotannosta sekä sen tuottamasta lisäarvosta, kulttuurituotteiden ja -palveluiden kulutuksesta ja vaihdannasta. Suomen panostus luovuuteen, taiteen ja kulttuurin osaamiseen pitkällä tähtäyksellä on osoittautunut menestyksekkääksi. Taiteilijoilla on mahdollisuus työllistää itsensä omalla työllään.
- Suomen kansainvälisen erityisosaamisen alueita ovat luonto, yhteisöllisen ja luovan pääoman hyödyntäminen, luovan rihmastotalouden, kulttuuriyritysten ja jakeluverkostojen kokonaisuuden hallinta sekä leppoistelu elämäntapa - slowness.
- Parhaiten menestyneissä maissa on huolehdittu tasapainoisesti kulttuurin ja taiteen eettisen pohjan kestävydestä ottamalla huomioon kulttuuriseen kansalaisuuteen kuuluvien oikeuksien toteutuminen sekä taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset ja taloudelliset sovellukset ja hyödyt.
- Suomessa on huolehdittu kulttuuriympäristön ekologisesta ja esteettisestä kestävydestä, moninaisuudesta ja terveellisyydestä. Kulttuuristen vaikutusten arviointi yhdyskuntasuunnittelun ympäristövaikutusten arvioinnin luontevana ja keskeisenä osana sekä taidekaava osana kaavoitusta ovat osoittautuneet

menestyksiksi. Uutta ja vanhaa rakennettua ympäristöä ja rakennuskantaa sopusointuisesti yhdistämällä on luotu viihtyisiä asuinympäristöjä. Erilaisissa asumisratkaisuisissa on otettu huomioon luonnonläheisyys, ekologisesti mielekkäät yhteisölliset ja yhteiskäyttöiset tilat sekä mahdollisuus pienimuotoiseen viljelyyn.

- Kulttuuriperintöä hyödynnetään luovassa taloudessa. Olennainen osa kulttuuriperintöä on digitalisoitu. Kansallisen digitaalisen kirjaston metatiedonhaku toimii osana eurooppalaista digitaalista kirjastoa ja niiden yhteinen käyttöliittymä toimii kaikilla tietojenkäsittelyvälineillä ja alustoilla.

- Julkisen palvelun televisio- ja radiotoiminta on kansankunnan muisti ja kansalaisten yhteisöllinen, vuorovaikutteinen media. Se työllistää luovia ammattilaisia ja tarjoaa alustan yhteiselle luovuudelle.

3.2 Kulttuurinen moninaisuus

Tulevaisuudessa Suomen kulttuurista moninaisuutta luonnehtii kaksi voimakasta muutostekijää: väestön vanheneminen ja maahanmuutto. Kulttuurinen moninaisuus on eri kulttuurien kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa kehittynyt ihmiskunnan yhteinen perintö. Se on yhteisöllisen ja yksilöllisen identiteetin rakentumisen, luovuuden ja luovan talouden perusta.

Kulttuuriseen moninaisuuteen kuuluvat rikas, moni-ilmeinen kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö, kulttuuripalvelujen kirjo, eri-ikäisten ja erilaisia kulttuurisia lähtökohtia edustavien ihmisten sekä eri kulttuurien läsnäolo ja vuorovaikutus.

Vuonna 2035...

- Kulttuurin hyvinvointivaikutusten tunnistaminen ja hyödyntäminen on edistänyt merkittävästi ikääntyneiden aktiivisuutta, osallisuutta ja toimintakykyä sekä vähentänyt laitoshoidosta yhteiskunnalle aiheutuneita kustannuksia. Kulttuuria ja taidetta on hyödynnetty sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyssä.

- Taide ja kulttuuri ovat keskeisiä tekijöitä lasten ja nuorten positiivisen itsetunnon ja itseilmaisun sekä yhteisöön kiinnittymisen ja syrjäytymisen ehkäisyn välineitä.

- Suomessa on toteutettu menestyksekkäästi kulttuurisen vuorovaikutuksen politiikkaa maahanmuuttajien kotouttamisessa. Etnisiltä konflikteilta on välttytty.

- Kulttuuriset vähemmistöt muodostavat yhdessä perinteisen kulttuurin kanssa rikkaan, vuorovaikutteisen mosaiikin ja dynaamisen kolmannen kulttuurin. Kulttuurinen lukutaito takaa perusvalmiudet ymmärrykseen ja vuorovaikutukseen.

- Kulttuurinen moninaisuus ja monikulttuurisuus, ovat keskeinen tekijä ja muutosvoima luovassa taloudessa sekä alueiden ja kaupunkien vetovoimatekijä. Toisen ja kolmannen polven maahanmuuttajien panos luovassa taloudessa ja kulttuuritoimialoilla on merkittävä.

- Yhdyskuntarakenne on vaihteleva ja rikas erilaisine taajamineen ja kulttuuriympäristöineen. Kulttuurin palvelurakenteessa on viisi erilaista tasoa: metropoli, aluekeskukset, kunnat, kylät - lähiöt - lähiympäristöt sekä lisäksi alueellisesti kattava julkisen palvelun virtuaalitulojen ja -esitysmahdollisuuksien verkosto.

3.3 Luova ihminen

Tulevaisuuden tärkein menestystekijä on luova pääoma. Sen synnyttämiseen ja ylläpitoon kuuluvat oman kulttuuriperinnön tuntemus, luovien ja uusien taitojen oppiminen ja kehittäminen, luovat ympäristöt ja luovan työn edellytykset. Luovan työn luonteen kuuluvat kokeilu, satunnaisuus ja leikki. Luova työ on kulttuuritoimialojen talouden ydinresurssi ja muutosvoima.

Vuonna 2035...

- Luova pääoma, luova tuotanto ja kulttuuritoimialojen merkitys luovuuden kehittämisessä ja uusiutumisen ovat kansakunnan arvokkain, tunnistettu ja tunnustettu resurssi.

- Suomessa toteutettu taito- ja taideaineiden ”kultainen leikkaus” ja koulupäivän eheys ovat luoneet edellytykset luovan pääoman pitkän aikavälin kehittymiselle. Taito- ja taideaineiden kokonaisuudistus yleissivistävästä koulutuksesta korkeakouluihin ja yliopistoihin saakka on osoittautunut kansainväli-

seksi menestykseksi ja edistänyt taiteen ja kulttuurin toimialan kukoistusta sekä Suomen luovan talouden kansainvälisesti suhteellisesti merkittävää kasvua.

- Tekijänoikeusjärjestelmä on sopeutettu muuttuviin tuotanto- ja elinkeinorakenteisiin sekä uuteen yhteisölliseen ja viestinnälliseen todellisuuteen. Uuden luomisen ja tekijöiden ammatin ja elinkeinon harjoittamisen mahdollisuudet on turvattu ja tekijänoikeuden kehittämisessä on tasapuolisesti huomioitu kansalaisten sivistyksellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien ja -vapauksien toteutuminen.

4 Yhteenveto toimenpide-ehdotuksista⁶

Taiteen ja kulttuurin arvo ja merkitys

- Valtioneuvosto tekee opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelusta kulttuurin tulevaisuutta koskevan eduskuntakeskustelun jälkeen päätöksen toimenpiteistä taide- ja kulttuuripolitiikan vaikuttavuuden lisäämiseksi yhteiskuntapolitiikassa eri hallinnonalojen yhteistyönä.

Tavoitteena on kehittää mahdollisuuksia hyödyntää ja edistää taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja vuorovaikutusta sekä positiivisia heijastusvaikutuksia ja sovellusmahdollisuuksia yhteiskunnan eri toiminnoissa luomalla toimivia ja tehokkaita yhteistyömuotoja eri tahojen kesken.

(OKM/OM/PLM/ TEM/STM/UM/LVM/MMM/ SM/YM/VM/VNK).

Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö

- Laaditaan valtakunnallinen kulttuuriympäristöstrategia ja kehitetään kulttuurivaikutusten arviointia sekä kulttuuriympäristön tilan seurantarjestelmiä osana ympäristövaikutusten arviointia (KVA /YVA). (OKM/PLM/MMM/TEM/YM/VM)

- Edistetään kulttuuriperinnön säilymistä ja saatavuutta myös digitaalisesti. Edistetään kansallisen

digitaalisen kirjaston KDK toteutumista (museoiden, arkistojen ja kirjastojen yhteiset ja yhteensopivat hallinto-, meta-haku-, käyttöliittymä- ja sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilytysratkaisut, jotka turvaavat niiden sähköisten tietovarantojen ja palveluiden saatavuuden kansalaisille). (OKM/VM)

- Rakennushankkeita toteutettaessa edistetään luovuutta ja visuaalisesti kiinnostavaa ympäristöä toteuttamalla ns. prosenttiperiaatetta eli jyvittämällä tietty osa hankkeen kustannuksista taidehankintoihin. (OKM)

- Kehitetään museoita, yleisiä kirjastoja ja arkistoja monipuolisina oppimisen, elämysten ja tiedonhaun keskuksina panostamalla kulttuuriperintökasvatukseen osana kulttuurista lukutaitoa, saavutettavuuteen ja vuorovaikutteisuuteen yleisön ja eri väestöryhmien kanssa. Käynnistetään yleiset kirjastot tulevaisuuden toimijoina -hanke. (OKM)

- Jatketaan ministeriöiden yhteishankkeena yhteistyötä Suomalaisen ruokakulttuurin edistämishjelmaa (Sre) etenkin tulevaisuuden ruokakulttuurin tekijöiden eli lasten ja nuorten parissa ruokaosaamisen sekä kokonaisvaltaisen ruokaymmärryksen kasvattamiseksi. (MMM/OKM /TEM/UM/YM)

⁶ Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM), maa- ja metsätalousministeriö (MMM), oikeusministeriö (OM), opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), puolustusministeriö (PLM), sosiaali- ja terveysministeriö (STM), sisäasiainministeriö (SM), työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), ulkoasiainministeriö (UM), valtioneuvoston kanslia (VNK), valtiovarainministeriö (VM), ympäristöministeriö (YM).

Kulttuurinen moninaisuus ja monikulttuurisuus

- Laaditaan perustuslaissa turvattuja kielellisiä oikeuksia tukeva ja kulttuurisia oikeuksia toimeenpaneva kansallinen kielistrategia, jossa vahvistetaan kansalliskielten (suomi ja ruotsi), alkuperäiskansan (saamelaiset) ja muiden perustuslaissa mainittujen ryhmien (romanit ja viittomakieliset) sekä muiden Suomen kieliryhmien tosiasiallista asemaa. (OM/OKM/SM/STM)

- Turvataan kansalliskielten sekä alkuperäiskansan kielten (erityisesti uhanalaisimpien inarinsaamen ja kolttasaamen) asema, kielenhuolto ja palveluiden saatavuus. Saamenkielistä opetusta annetaan myös niillä maantieteellisillä alueilla, joissa suurin osa saamelais-syntyisistä lapsista ja nuorista asuu ja käy koulua. Pääkaupunkiseudulla tuetaan saamenkielisiä palveluita ja saamelaiskulttuuria. (OM/OKM/SM/STM)

- Laaditaan kulttuurin maahanmuuttopoliittinen ohjelma, jossa kehitetään kriteereitä kulttuurisen moninaisuuden tunnistavan kulttuuripolitiikan välineiksi sekä otetaan maahanmuuttajien edustamat kulttuuriset vaikutteet luonnollisena osana mukaan suomalaisen kulttuurin rakentumiseen ammatillisen luovan työn tukemisessa ja kulttuuriperinnön kertymisessä. Lähtökohtana on ihmisten yhdenvertainen kohtelu. (OKM/SM)

- Lisätään monikulttuurisuuteen liittyvää tutkimusta ja täsmennetään käsitteitä ja terminologiaa. (OKM/OM)

Reilu kulttuuri; yhteisöllisyys, sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet

- Edistetään kulttuuristen perusoikeuksien toteutumista. (OKM/OM)

- Edistetään läpäisevästi eri väestöryhmien (ikä-, kieli-, vammais-, seksuaali- ja sukupuoli-, kulttuuri-, romani- ja saamelaisvähemmistöt, katsomukset, kulttuuriset viiteryhmät ym.) kulttuuristen oikeuksien toteutumista, saatavuutta, saavutettavuutta ja osallisuutta kulttuurisessa merkityksenannossa. (OKM/SM/OM)

- Vahvistetaan julkisen palvelun radio- ja tv-toimintaa kulttuuriperinnön, kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisen saatavuuden turvaamiseksi sekä

itsenäisen kulttuuriyrittäjyyden perustana. (LVM/OKM/TEM)

- Suomi toimii kansainvälisessä ja pohjoismaisessa yhteistyössä sekä EU:ssa ja Unescossa aktiivisesti kulttuuristen oikeuksien tunnistamisen ja tunnustamisen edistäjänä ja aloitteentekijänä. (OKM/SM/UM)

- Varmistetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa opetus- ja kulttuuriministeriölle luovutetun Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia-toimintaohjelmaehdotuksen toteutuminen sekä toiminnan aktiivinen jatkuminen myös ohjelmakauden jälkeen. (OKM/STM/TEM/YM)

- Vahvistetaan kehitysnäkökulma osaksi kansallista ja EU:n kulttuuripolitiikkaa. Suomi edistää yhdessä Pohjoismaiden kanssa kulttuuria ja kehitystä tuemalla erityisesti luovaa taloutta ja kulttuurituotantoja. (UM/OKM)

Luovuuden edellytykset

- Vahvistetaan taidekasvatusta varhaiskasvatuksessa, neuvoloissa ja päiväkodeissa. (OKM/STM)

- Arvioidaan taidekasvatuspalvelujen tarjonta ja saatavuus osana peruspalvelujen arviointia. (OKM)

- Vahvistetaan taito- ja taideaineita yleissivistävässä koulutuksessa. Kytetään taito- ja taidekasvatuksen kehittäminen eheäksi osaksi lasten ja nuorten koulupäivää (koordinaatio: taito- ja taideaineet taiteen perusopetus, kerho- ja iltapäivätoiminta). (OKM)

- Huolehditaan taito- ja taideaineiden opetuksen laadusta pätevillä aineenopettajilla, lisäämällä luokanopettajien taito- ja taideaineiden koulutusta sekä taito- ja taideaineiden opettajien täydennyskoulutusta ja soveltamalla niiden käyttöä yli ainerajojen. (OKM)

- Laaditaan valtioneuvostolle seuraavan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman taustaineistoksi kulttuurialaa kokonaisvaltaisesti koskeva ja työelämän ja koulutustarpeiden ennakointiin ja uusiin tarpeisiin pohjautuva koulutusstrategia. Siinä otetaan huomioon taiteen ja kulttuurin koulutuksen tarpeet eri koulutusasteilla ja -muodoissa (yleissivistävä, ammatillinen ja korkeakoulutus). Tarpeet liittyvät taiteilijauran eri vaiheita vahvistavaan ja monipuolistavaan koulutukseen, kulttuurialan kansallisten ja kansainvälisten asiantuntijatehtävien laajenemiseen, johtamis- ja liiketoimintakoulutukseen sekä koko kulttuurialaa

koskevaan 'kulttuurireppu' - elinikäisen oppimisen ohjelmaan eri koulutusorganisaatioiden yhteistyönä. (OKM)

- Kehitetään kulttuurin alojen monitieteisen tutkimuksen rahoitusmahdollisuuksia. Päätoimijoina ovat ministeriöt, Suomen Akatemia, yliopistot ja tutkimuslaitokset sekä säätiökenttä. (OKM)

- Tunnistetaan luovan työn erityisluonne (työsuhde -ammattinharjoittajuus -yrittäjäyys) ja kehitetään sen edellytyksiä, koulutusta, työtiloja sekä viranomaiskohtelua, toimeentuloa ja työllistymistä. (OKM/TEM/VM/STM)

- Muutetaan työlainsäädäntöä tunnistamaan työllistyminen omassa työssä uutena työn tekemisen kategoriana. Omassa työssä työllistymisen ehdot määrittellään siten, että sitä koskevat verotuksen ja sosiaaliturvan käytännöt ovat yhdenvertaisessa asemassa verrattuna muihin työn tekemisen muotoihin ja että se antaa mahdollisuuden myös sivutoimiseen omassa työssä työllistymiseen ja samanaikaisuuteen työsuhteen työn kanssa. (TEM/OKM/VM)

- Tehdään kattava selvitys kulttuuritoimialan veruspolitiikan kokonaisuuden kehittämistä (verotuksen jaksotus, arvonlisävero-kohtelu, taidehankintojen verohuojennukset, verotuskohtelun alueellinen yhdenmukaisuus). (OKM/VM/TEM)

- Kehitetään Taiteen keskus- ja taiteenalan tehostuskeskus TAIKE. (OKM)

Kulttuurituotannot ja -palvelut

- Vahvistetaan elinkeino- ja ympäristökeskusten edellytyksiä edistää alueensa kulttuuritoimintaa ja alan työllisyyttä. (TEM/OKM)

- Kehitetään taiteen ja kulttuurin aluetoimijoiden keskinäistä koordinaatiota ja tiivistä yhteistyötä valtion ja kuntien aluehallinnon toimijoiden kanssa. (OKM/TEM)

- Kehitetään taiteen instituutioiden ja vapaan kentän yhteistyöjärjestelmä. (OKM)

- Kehitetään taiteen ja kulttuurin tuki- ja rahoitusjärjestelmiä kokonaisuutena nykyistä joustavammiksi. (OKM)

- Kehitetään taiteen ja kulttuurin tukimuotoja tunnistamaan riskirahoitusta edellyttäviä nopealiikkeisiä ja pitkäjänteisiä tuotantoja ja tuotantotapoja sekä uu-

sia taiteen ja kulttuurin aloja, hybriditaiteita tai konsepteja. (OKM/TEM)

Kulttuuritoimialojen talous, työllistyminen ja toimeentulo

- Jatketaan yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa luovan talouden strategisen hankkeen jatko-toimenpiteitä. (OKM/TEM)

- Kehitetään kulttuuritoimialojen talouden arvoverkostojen toimivuuden, yrittäjäyden, liiketoiminta- ja markkinointiosaamisen, kulttuurituonnin ja -viennin sekä kulttuurimatkailun edellytyksiä. (OKM/TEM)

- Kehitetään tekijänoikeusosaamista, kansainvälistä liiketoiminta- ja sopimusosaamista sekä tekijänoikeusjärjestelmää vastaamaan paremmin toimintaympäristössä ja rakenteissa tapahtuvaa muutosta. Tekijänoikeusjärjestelmää kehitettäessä kunnioitetaan tekijän oikeutta sopia teoksen käyttämisestä ja muista teokseen liittyvistä seikoista. (OKM/TEM/OM)

- Kehitetään tekijänoikeusjärjestelmää siten, että ihmiskunnan sivistyspääoma on entistä paremmin ja tehokkaammin kansalaisten, tutkimuksen ja opetuksen käytettävissä museoiden, kirjastojen ja arkistojen sekä koulutus- ja tutkimuslaitosten kautta. (OKM/TEM/OM)

Toimenpide-ehdotukset	LVM	MMM	OM	PLM	STM	SM	TEM	UM	VM	YM	VNK	OKM
Taiteen ja kulttuurin arvo ja merkitys												
Valtioneuvosto tekee opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelusta kulttuurin tulevaisuutta koskevan eduskuntakeskustelun jälkeen päätöksen toimenpiteistä taide- ja kulttuuripolitiikan vaikuttavuuden lisäämiseksi yhteiskuntapolitiikassa eri hallinnonalojen yhteistyönä. Tavoitteena on kehittää mahdollisuuksia hyödyntää ja edistää taiteen ja kulttuurin yhteiskunnallista vaikuttavuutta ja vuorovaikutusta sekä positiivisia heijastusvaikutuksia ja sovellusmahdollisuuksia yhteiskunnan eri toiminnoissa luomalla toimivia ja tehokkaita yhteistyömuotoja eri tahojen kesken.	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö												
Laaditaan valtakunnallinen kulttuuriympäristöstrategia ja kehitetään kulttuurivaikutusten arviointia sekä kulttuuriympäristön tilan seurantajärjestelmiä osana ympäristövaikutusten arviointia.		•		•			•		•	•		•
Edistetään kulttuuriperinnön säilymistä ja saatavuutta myös digitaalisesti. Edistetään kansallisen digitaalisen kirjaston KDK toteutumista (museoiden, arkistojen ja kirjastojen yhteiset ja yhteensopivat hallinto-, meta-haku-, käyttöliittymä- ja sähköisten aineistojen pitkäaikaissäilytysratkaisut, jotka turvaavat niiden sähköisten tietovarantojen ja palveluiden saatavuuden kansalaisille).									•			•
Rakennushankkeita toteutettaessa edistetään luovuutta ja visuaalisesti kiinnostavaa ympäristöä toteuttamalla ns. prosenttiperiaatetta eli jyvittämällä tietty osa hankkeen kustannuksista taidehankintoihin.												•
Kehitetään museoita, yleisiä kirjastoja ja arkistoja monipuolisina oppimisen, elämysten ja tiedonhaun keskuksina panostamalla kulttuuriperintökasvatukseen osana kulttuurista lukutaitoa, saavutettavuuteen ja vuorovaikutteisuuteen yleisön ja eri väestöryhmien kanssa. Käynnistetään yleiset kirjastot tulevaisuuden toimijoina -hanke.												•
Jatketaan ministeriöiden yhteishankkeena yhteistyötä Suomalaisen ruokakulttuurin edistämishjelmaa (Sre) etenkin tulevaisuuden ruokakulttuurin tekijöiden eli lasten ja nuorten parissa ruokaosaamisen sekä kokonaisvaltaisen ruokaymmärryksen kasvattamiseksi.							•	•		•		

Toimenpide-ehdotukset	LVM	MMM	OM	PLM	STM	SM	TEM	UM	VM	YM	VNK	OKM
Kulttuurinen moninaisuus ja monikulttuurisuus												
Laaditaan perustuslaissa turvattuja kielellisiä oikeuksia tukeva ja kulttuurisia oikeuksia toimeenpaneva kansallinen kielistrategia, jossa vahvistetaan kansalliskielten (suomi ja ruotsi), alkuperäiskansan (saamelaiset) ja muiden perustuslaissa mainittujen ryhmien (romanit ja viittomakieliset) sekä muiden Suomen kieliryhmien tosiasiallista asemaa.			•		•	•						•
Turvataan kansalliskielten sekä alkuperäiskansan kielten (erityisesti uhanalaisimpien inarinsaamen ja kolttasaamen) asema, kielenhuolto ja palveluiden saatavuus. Saamenkielistä opetusta annetaan myös niillä maantieteellisillä alueilla, joissa suurin osa saamelaissyntyisistä lapsista ja nuorista asuu ja käy koulua. Pääkaupunkiseudulla tuetaan saamenkielisiä palveluita ja saamelaiskulttuuria.			•		•	•						•
Laaditaan kulttuurin maahanmuuttopoliittinen ohjelma, jossa kehitetään kriteereitä kulttuurisen moninaisuuden tunnistavan kulttuuripolitiikan välineiksi sekä otetaan maahanmuuttajien edustamat kulttuuriset vaikutteet luonnollisena osana mukaan suomalaisen kulttuurin rakentumiseen ammatillisen luovan työn tukemisessa ja kulttuuriperinnön kertymisessä. Lähtökohtana on ihmisten yhdenvertainen kohtelu.						•						•
Lisätään monikulttuurisuuteen liittyvää tutkimusta ja täsmennetään käsitteitä ja terminologiaa.			•									•
Reilu kulttuuri; yhteisöllisyys, sivistykselliset ja kulttuuriset oikeudet												
Edistetään kulttuuristen perusoikeuksien toteutumista.			•									•
Edistetään läpäisevästi eri väestöryhmien (ikä-, kieli-, vammais-, seksuaali- ja sukupuoli-, kulttuuri-, romani- ja saamelaisvähemmistöt, katsomukset, kulttuuriset viiteryhmät ym.) kulttuuristen oikeuksien toteutumista, saatavuutta, saavutettavuutta ja osallisuutta kulttuurisessa merkityksenannossa.			•			•						•

Toimenpide-ehdotukset	LVM	MMM	OM	PLM	STM	SM	TEM	UM	VM	YM	VNK	OKM
Vahvistetaan julkisen palvelun radio- ja tv-toimintaa kulttuuriperinnön, kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisen saatavuuden turvaamiseksi sekä itsenäisen kulttuuriyrittäjyyden perustana.	•						•					•
Suomi toimii kansainvälisessä ja pohjoismaisessa yhteistyössä sekä EU:ssa ja Unescossa aktiivisesti kulttuuristen oikeuksien tunnistamisen ja tunnustamisen edistäjänä ja aloitteentekijänä.						•		•				•
Varmistetaan yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa opetus- ja kulttuuriministeriölle luovutetun Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma-ehdotuksen toteutuminen sekä toiminnan aktiivinen jatkuminen myös ohjelmakauden jälkeen.					•		•			•		•
Vahvistetaan kehitysnäkökulma osaksi kansallista ja EU:n kulttuuripolitiikkaa. Suomi edistää yhdessä Pohjoismaiden kanssa kulttuuria ja kehitystä tukemalla erityisesti luovaa taloutta ja kulttuurituotantoja.								•				•
Luovuuden edellytykset												
Vahvistetaan taidekasvatusta varhaiskasvatuksessa, neuvoloissa ja päiväkodeissa.					•							•
Arvioidaan taidekasvatuspalvelujen tarjonta ja saatavuus osana peruspalvelujen arviointia.												•
Vahvistetaan taide- ja taitoaineita yleissivistävässä koulutuksessa. Kytetään taito- ja taidekasvatuksen kehittäminen eheäksi osaksi lasten ja nuorten koulupäivää (koordinaatio: taito- ja taideaineet taiteen perusopetus, kerho- ja iltapäivä-toiminta).												•
Huolehditaan taide- ja taitoaineiden opetuksen laadusta päteillä aineenopettajilla, lisäämällä luokanopettajien taito- ja taideaineiden koulutusta sekä taide- ja taitoaineiden opettajien täydennyskoulutusta ja soveltamalla niiden käyttöä yli ainerajojen.												•

Toimenpide-ehdotukset	LVM	MMM	OM	PLM	STM	SM	TEM	UM	VM	YM	VNK	OKM
Kulttuurituotannot ja -palvelut												
Vahvistetaan elinkeino- ja ympäristökeskusten edellytyksiä edistää alueensa kulttuuritoimintaa ja alan työllisyyttä.							•					•
Kehitetään taiteen ja kulttuurin aluetoimijoiden keskinäistä koordinaatiota ja tiivistä yhteistyötä valtion ja kuntien aluehallinnon toimijoiden kanssa.							•					•
Kehitetään taiteen instituutioiden ja vapaan kentän yhteistyöjärjestelmä.												•
Kehitetään taiteen ja kulttuurin tuki- ja rahoitusjärjestelmiä kokonaisuutena nykyistä joustavammiksi.												•
Kehitetään taiteen ja kulttuurin tukimuotoja tunnistamaan riskirahoitusta edellyttäviä nopealiikkeisiä ja pitkäjänteisiä tuotantoja ja tuotantotapoja sekä uusia taiteen ja kulttuurin aloja, hybriditaiteita tai konsepteja.							•					•
Kulttuuritoimialojen talous, työllistyminen ja toimeentulo							•					•
Jatketaan yhteistyössä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa luovan talouden strategisen hankkeen jatkotoimenpiteitä.							•					•
Kehitetään kulttuuritoimialojen talouden arvoverkostojen toimivuuden, yrittäjyyden, liiketoiminta- ja markkinointiosaamisen, kulttuurituonnin ja -viennin sekä kulttuurimatkailun edellytyksiä.							•					•
Kehitetään tekijänoikeusosaamista, kansainvälistä liiketoiminta- ja sopimusosaamista sekä tekijänoikeusjärjestelmää vastaamaan paremmin toimintaympäristössä ja rakenteissa tapahtuvaa muutosta. Tekijänoikeusjärjestelmää kehitettäessä kunnioitetaan tekijän oikeutta sopia teoksen käyttämisestä ja muista teokseen liittyvistä seikoista.			•				•					•
Kehitetään tekijänoikeusjärjestelmää siten, että ihmiskunnan sivistyspääoma on entistä paremmin ja tehokkaammin kansalaisten, tutkimuksen ja opetuksen käytettävissä museoiden, kirjastojen ja arkistojen sekä koulutus- ja tutkimuslaitosten kautta.			•				•					•

EDUSKUNNAN KIRJELMÄ 38/2010 vp

Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta

Asia

Valtioneuvosto on antanut eduskunnalle selonteon kulttuurin tulevaisuudesta (VNS 4/2010 vp).

Valiokuntakäsittely

Sivistysvaliokunta on antanut asiasta mietinnön (SiVM 11/2010 vp).

Päätös

Eduskunta on

hyväksynyt selonteon johdosta mietinnön mukaisen kannanoton:

1. Kehitetään taiteilijoiden sosiaaliturvaa niin, että nykyistä suurempi osa taiteilijoista saadaan sosiaaliturvan piiriin.

2. Ratkaistaan kulttuurialan sosiaalija työttömyysturvaan ja eläkekysymyksiin liittyvät erityiskysymykset niin, että mah-

dollisimman moni työllistymisen este voidaan poistaa.

3. Vahvistetaan taito- ja taideaineiden asemaa perusopetuksessa ja opettajan- koulutuksessa.

4. Valmistellaan esitys taiteen keskus- toimikunnan muuttamiseksi taiteen edis- tämiskeskukseksi.

5. Edistetään Prosentti taiteeseen -peri- aatetta, jota voidaan toteuttaa raken- tamis- ja perusparannuskustannuksiin si- dottuna.

6. Päivitetään kansallinen muotoiluohjel- ma niin, että siinä otetaan huomioon pal- velumuotoilu, käyttäjälähtöisyys ja kes- tävä kehitys.

7. Lisätään toimenpiteitä ns. nettipiratis- min estämiseksi ja digitaalisen aineiston laillisen käytön edistämiseksi.

8. Kehitetään ja uudistetaan ns. hyvitys- maksujärjestelmää.

Helsingissä 20 päivänä tammikuuta 2011

SIVISTYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 11/2010 vp

Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 19 päivänä toukokuuta 2010 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi valtioneuvoston selonteon kulttuurin tulevaisuudesta (VNS 4/2010 vp).

Lausunnot

Eduskunnan päätöksen mukaisesti tulevaisuusvaliokunta on antanut asiasta lausunnon (TuVL 3/2010 vp) ja sivistysvaliokunnan pyynnöstä sosiaali- ja terveysvaliokunta lausunnon (StVL 10/2010 vp). Lausunnot on otettu tämän mietinnön liitteiksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ylijohtaja Riitta Kaivosoja, ohjelmajohtaja Georg Henrik Wrede, pääsihteeri Hannele Seitsonen ja neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake, opetus- ja kulttuuriministeriö
- puheenjohtaja Klemetti Näkkäläjärvi, saamelaiskäräjät
- opetusneuvos Mikko Hartikainen, Opetushallitus
- vastaava asiantuntija Silja Hakulinen, Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO
- kehittämisspäällikkö Pirjo Hamari, Museovirasto
- ylijohtaja Risto Ruohonen, Valtion taidemuseo

- varapuheenjohtaja Tuula-Liina Varis ja pääsihteeri Esa Rantanen, taiteen keskustoimikunta
- ylitarkastaja Hannele Syrjä, romaniasiain neuvottelukunta RONK
- johtaja Olli-Pekka Heinonen, Yleisradio Oy
- dekaani Helena Hyvönen, Aalto-yliopisto
- rehtori Markus Konttinen, Kuvataideakatemia
- rehtori Paula Tuovinen, Teatterikorkeakoulu
- toiminnanjohtaja Päivi Liedes, Suomen Kirjailijaliitto ry
- toimitusjohtaja Matti A. Holopainen, Suomen Teatterit ry
- toiminnanjohtaja Raimo Söder, Teatteri- ja Mediatyöntekijät ry
- toiminnanjohtaja Hanna-Mari Kokkonen, Itäinen tanssin aluekeskus
- projektipäällikkö Sami Häikiö, Musex
- puheenjohtaja Arja Kanerva ja sihteeri Markku Lemmetty, Pro lastenkirjallisuus - Pro barnlitteraturen ry
- johtava asiantuntija Riitta Ylätalo, PKT-säätiö
- toiminnanjohtaja Yki Räikkälä, Satakunnan elävän kuvan keskus SEKK ry
- hallituksen puheenjohtaja, dosentti Heikki Kukkonen, Suomen Kotiseutuliitto
- toiminnanjohtaja Elina Mäntylä, Suomen Näyttelijäliitto ry
- puheenjohtaja, säveltäjä Tapio Tuomela, Suomen Säveltäjät ry
- pääsihteeri Petra Havu, Suomen Taiteilijaseura

- toiminnanjohtaja Sanna Rekola, Tanssin Tiedotuskeskus Ry
- pääsihteeri Salla Heinänen, Teollisuustaiteen Liitto Ornamo ry
- teatteritaiteen maisteri, vastuutaiteilija Jari Forsman ja opiskelija Juuso Lind, Tunne-myrsky-hanke
- pääsihteeri Eeva-Inkeri Sirelius, Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö VSY
- toiminnanjohtaja Iris Autio, Tero Saarinen Company
- monikulttuurisuusasiantuntija Umayya Abu-Hanna
- TkT, KTT Tarja Cronberg
- VTT Hanna-Liisa Liikanen.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Suomen Kuntaliitto
- Bildningsforum
- Suomen Sinfoniaorkesterit ry
- Eläkeliitto
- Piraattipuolue r.p.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Selontekoon on tehty laajoja selvityksiä kulttuurin tulevaisuudesta osana kansallista elinvoimaisuutta. Selonteossa on käyty läpi kulttuurin ja taiteen muuttuvaa roolia, kuultu laajasti alan asiantuntijoita ja linjattu runsaasti eri kehittämiskohteita. Selonteko laajentaa hyvin kulttuuripolitiikan perinteisiä rajoja yhteiskuntapolitiikan monille sektoreille. Selonteon linjaukset tukevat taiteen ja kulttuurin merkitystä ja vaikuttavuutta yhteiskunnan eri alueilla. Selonteko antaa siten hyvät lähtökohdat taiteen ja kulttuurin merkityksen vahvistamiseen tulevaisuudessa.

Selonteko käsittää hyvin pitkän aikaperspektiivin, joka siltä osin väistämättä tuo ennustamattomuutta. Valiokunta korostaa, että suurimmat yhteiskunnalliset hyödyt ovat saavutettavissa pitkän aikavälin hyvinvointia edistävällä ja tukevalla toiminnalla. Sen vuoksi eri visioiden pohdinta myös pitkällä aikavälillä on valiokunnan mielestä tärkeää.

Valiokunta korostaa sitä, että kulttuurin kansantaloudellista merkitystä ei voi mitata ainoastaan yritysten liikevaihdon tai työllistymislukujen mukaan. Kansantaloudellisesti merkittävistä ovat kulttuurin vaikutukset ihmisten henkiseen hyvinvointiin ja syrjäytymisen ehkäisemiseen sekä suvaitsevaisuuden ja keskinäisen ymmär-

ryksen ja luottamuksen edistämiseen monikulttuurisessa Suomessa.

Kulttuurin moninaisuus

Kulttuurisen moninaisuuden käsite, joka selontekoon on omaksuttu, on oivaltava. Etnisten ryhmien ja kieliryhmien lisäksi se kattaa myös erilaiset osa- ja alakulttuurit sekä virtuaaliheimot. Selonteko toteaa että kulttuurinen moninaisuus on haaste kulttuuritarjonnan, -palvelujen ja -tuotannon järjestämiselle. Valiokunta korostaa myös sitä, että kulttuurinen moninaisuus tai rajatun monikulttuurisuus käsittää monia kulttuurisia elementtejä lähtien muun muassa historiasta, arvoista, perinteistä, taiteesta ja kielestä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että edistetään eri vähemmistöryhmien kulttuuristen erityispiirteiden ottamista huomioon.

Kulttuuri ja hyvinvointi

Taide ja kulttuuri ovat itseisarvoltaan tärkeitä, mutta taidelähtöisiä menetelmiä voidaan hyvin soveltaa koko yhteiskunnan hyvinvoinnin edistämiseen. Taide ja kulttuuri tuovat merkityksellisyttä elämään, voimauttavat, osallistavat ja vahvistavat arjen toimijuutta, edistävät sosiaalista koheesiota ja ehkäisevät syrjäytymistä. Taidetta ja kulttuuria voidaan hyödyntää menestyksellisesti esimerkiksi hoito- ja hoivatyössä, terveydenhuollossa, työelämässä, työpajatoimin-

nassa, terapiassa ja kotouttamisessa. Kun tuoteetaan taiteen ja kulttuurin sovelluksia näillä toiminnan alueilla, edistetään kulttuuristen oikeuksien toteutumista, lisätään kulttuurin omaehtoisia harrastamista ja säästetään kustannuksia muilla yhteiskunnallisen toiminnan alueilla. Esimerkiksi lastensuojelutyössä, aivoinfarktista toipuvien kuntouttamisessa, muistisairauksien hoidossa, vankeinhoidossa, vanhustenhuollossa ja mielenterveystyössä taiteella on todettu olevan myönteinen vaikutus. Erityisen merkittäviä vaikutukset voivat olla ikääntyvän väestön toimintakyvyn ylläpidon sekä nuorten yhteiskuntaan ja työelämään kiinnittymisen sekä syrjäytymisen ehkäisyn kannalta. Selonteossa viitataan näiltä osin vuoden 2010 alussa valmistuneeseen Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmaan (OKM 2010:1), jolla pyritään edistämään jokaisen oikeutta ja tasa-arvoisia mahdollisuuksia itse tehdä taidetta tai osallistua kulttuuritoimintaan koko elämän aikana myös vaihtuvissa tilanteissa ja yhteisöissä.

Valiokunta painottaa, että työ hyvinvoinnin edistämiseksi taiteen ja kulttuurin keinoin vaatii myönteisten asenteiden lisäksi laajaa yhteistyötä eri hallinnonaloilla ja hallinnon tasoilla sekä lisäksi työelämän ja koulutuksen tarpeiden ja soveltuvuuden selvittämistä. Taiteen ja kulttuurin soveltamismahdollisuuksia tulee edelleen kehittää ja vaikuttavuutta tutkia eri taiteiden ja tieteiden yhteistyönä. Taiteella on paljon annettavaa kasvatukseen ja koulutuksen eri asteilla, sosiaali- ja terveyspalveluissa, elinympäristön ja työelämän kehittämisessä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää lausunnossaan tärkeänä, että Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman toteutuminen ja toiminnan jatkuminen turvataan myös ohjelmakauden jälkeen. Sivistysvaliokunta yhtyy sosiaali- ja terveysvaliokunnan kannanottoon siitä, että on tarpeen lisätä valtion, kuntien ja elinkeinoelämän toimijoiden tietoisuutta taiteen ja kulttuurin merkityksestä. Sosiaali- ja terveysvaliokunta korostaa toimenpiteiden toteuttamista eri hallinnonalojen välisenä yhteistyönä sekä yhdessä kolmannen sektorin kanssa. Valtion ja kuntien taidelaitosten samoin kuin kulttuurin vapaan

kentän toimijoiden voimavarojen turvaaminen on nähtävä tärkeänä myös hyvinvointipolitiikan kannalta. Toimintaohjelman hyvistä ehdotuksista sosiaali- ja terveysvaliokunta nostaa esiin esimerkiksi asiakkaan kulttuuritarpeiden ja -toivomusten kirjaamisen hoito- ja palvelusuunnitelmiin.

Syrjäytymisen ehkäiseminen. Sivistysvaliokunta on aiemmin tällä vaalikaudella ottanut omasta aloitteestaan käsittelyyn nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen (SiVL 10/2008 vp — MINS 5/2008 vp). Lasten ja nuorten harrastukset ovat tärkeä ympäristö kasvulle ja kehitykselle. Ehkäisevät palvelut, kuten liikunta- ja nuorisotyö sekä kulttuuripalvelut laajasti sisältäen esimerkiksi kerhotoiminnan kouluissa, ovat tässä tärkeässä roolissa. Valiokunta totesi lausunnossaan muun muassa, että myös koulujen taideopetusta tulisi lisätä, sillä se on tärkeä osa tunnekasvatusta ja henkistä kasvua.

Erilaisia toimivia malleja kulttuurikatveessa elävien nuorten kanssa toteutettaviksi taidetoiminnoiksi on kehitetty muun muassa toistaiseksi Kulttuurirahaston rahoittamissa Myrskyhankkeissa eri puolilla Suomea. Hankkeessa on voitu rekrytoida kokeneita taiteilijoita toteuttamaan erilaisia hankkeita, joissa nuoret saavat mahdollisuuden toteuttaa omia haaveitaan ja unelmiaan. Onnistuneilla taidehankkeilla on nuorelle monivuotisia vaikutuksia, tunnejälki kokijalle voi olla hyvinkin syvä. Moni nuori välttää paremmalla itsetunnolla varustettuna ja vuorovaikutuskykyisempänä monet karikat elämässään. Pienillä taloudellisilla panostuksilla voidaan saavuttaa pitkällä tähtäimellä runsaasti säästöä sosiaalisektorilla. Valiokunta pitää tärkeänä, että projektin rahoitus voidaan jatkossakin turvata.

Kulttuuriperintö ja -ympäristö

Selonteossa painotetaan kulttuurin ja kulttuuriperinnön välineellistä asemaa, kuten hyvinvoinnin lisääjänä ja uuden yrittäjyyden mahdollistajana. Tämä on tulevaisuuden kannalta tärkeää, mutta sekä tiedon välittäminen että kulttuuriperinnön välillinen hyödyntäminen voivat toteu-

tua kestäväällä tavalla vain, jos myös itse kulttuuriperinnön säilyminen turvataan.

Valiokunta korostaa sitä, että kulttuuriperintöön kuuluvat suomalaisen kulttuurin perinteet ja niiden vaaliminen. On tärkeää säilyttää ja siirtää suomalaisiin arvoihin pohjautuvaa perintöä myös tuleville sukupolville.

Selonteossa todetaan, että aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön säilyttäjiä ja välittäjiä ovat kulttuurista jatkuvuutta edustavat museot, arkistot ja kirjastot. Ne toimivat kulttuurien vuoropuhelun paikkoina ja tiedon kartuttajina sekä tarjoavat mahdollisuuksia ihmisten oma-kohtaiseen osallisuuteen, tekemiseen, kokemiseen ja harrastamiseen. Kokoelmavarannot ja tietoaineistot palvelevat opetuksen, tieteen ja vapaa-ajan tarpeita. Muistiorganisaatiot muodostavat yhteiskunnan keskeisen tietoperustan luotettavan tiedon tuottajina.

Valiokunta pitää kulttuuriperinnön säilymisen kannalta Kansallista digitaalista kirjastohanketta keskeisenä. Hankkeen tavoitteena on järjestää ja turvata kulttuuriperinnön digitointi sekä pitkäaikaissäilytys. Osana kansalaisten sivistyksellisiä perusoikeuksia se turvaa väestön yhdenvertaisen tiedon ja kulttuurin saatavuuden, saavutettavuuden ja esteettömyyden myös digitaalisessa yhteiskunnassa.

Kulttuuriympäristöstrategia on hyvä askel kokonaisvaltaisen näkemyksen kirkastamiseksi ja konkreettisten toimenpiteiden viitoittamiseksi. Strategiatyö edistää samalla ministeriöiden välistä yhteistyötä alalla, jossa kohtaavat useiden hallinnonalojen toiminta. Samoin sekä kulttuuri-vaikutusten arviointia että kulttuuriympäristön tilan seurantajärjestelmiä on tärkeää kehittää.

Selonteon vuoteen 2035 ulottuvissa visioissa on todettu mm. että Suomessa on huolehdittu kulttuuriympäristön ekologisesta ja esteettisestä kestävydestä. Valiokunnan mielestä tähän tavoitteeseen pääseminen edellyttää, että kulttuuriympäristöjen asemaa kaavoituksessa vahvistetaan, erityisesti asemakaavatasolla. Tähän liittyen valtion viranomaisten toimivaltasuhteita tulee selkiyttää. Valiokunta pitää tärkeänä myös kulttuuriperintökasvatusta ja kulttuuriympäristöihin kohdistuvan lukutaidon tarpeellisuutta.

Valiokunta pitää tärkeänä sitä, että rakennushankkeita toteutettaessa edistetään luovuutta ja visuaalisesti kiinnostavaa ympäristöä toteuttamalla ns. prosenttiperiaatetta eli jyvittämällä tietty osa hankkeen kustannuksista taidehankintoihin. Yleiset kirjastot ovat peruspalvelu kansalaisille. Valiokunta pitää tärkeänä myös lähikirjastoja oppimisen, elämysten ja tiedonhaun sekä saavutettavuuden kannalta.

Ruokakulttuurin osalta valiokunta viittaa valtioneuvoston ruokapolitiikan selonteosta antamaansa lausuntoon (SiVL 18/2010 vp — VNS 6/2010 vp). Valiokunta kannattaa ehdotusta siitä, että jatketaan eri ministeriöiden yhteishankkeena Suomalaisen ruokakulttuurin edistämishjelmaa etenkin tulevaisuuden ruokakulttuurin tekijöiden eli lasten ja nuorten parissa ruokaosaamisen sekä kokonaisvaltaisen ruokaymmärryksen kasvattamiseksi.

Koulutus ja tutkimus

Valiokunta yhtyy selonteossa todettuun siitä, että tulevaisuudessa yhteiskunnassa tarvitaan vahvaa taide- ja kulttuuriosaamista, kulttuurien tuntemusta ja kulttuurista lukutaitoa. Tulevaisuuden kulttuurin tekijöiden ja kokijoiden perustiedot ja -taidot luodaan koulussa taito- ja taideaineiden tunneilla ja myös muussa yleissivistävässä opetuksessa. Taito- ja taideaineet ovat avainasemassa ihmisen persoonallisuuden, identiteetin ja itseluottamuksen kehittymisen sekä yhteisöön liittymisen kannalta. Ne edistävät oppilaiden hyvinvointia, koulussa viihtymistä ja sosiaalista kasvua. Taito- ja taideaineet edustavat ja edistävät kokonaisvaltaista tietämistä ja antavat tärkeitä oppimisvalmiuksia myös muihin oppiaineisiin. Taidekasvatuksella ja -opetuksella kasvatetaan myös tulevia luovan työn ammattilaisia sekä taiteen ja kulttuurin yleisöjä ja kuluttajia.

Kulttuuri ja taide ovat yhteisöjen sidosaine, joka kasvattaa suvaitsevaisuuteen, ennakkoluottomuuteen, luovaan ongelmanratkaisuun ja vastuullisuuteen. Näiden elementtien vahvistaminen edellyttää taito- ja taideaineiden osuuden kasvattamista peruskoulun opetussuunnitelmissa.

sa. Taideaineet kasvattavat parhaimmillaan todellisuutta monipuolisesti ja vastuullisesti hahmottavia ja kokevia kansalaisia. Myös opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen tulisi lisätä taide- ja taitoaineiden osuutta.

Perinteisten koulujen taito- ja taideaineiden rinnalla voitaisiin kehittää uusia verkko-oppimisympäristöjä, yhteistyörakenteita ja oppiainerajat ylittävää opetusta, lisätä kulttuurilaitosten ja muistiorganisaatioiden monipuolista hyödyntämistä sekä ammattitaiteilijoiden työllistämistä monenlaisissa opetusympäristöissä.

Tulevaisuusvaliokunta on lausunnossaan keskittynyt kulttuuriosaamiseen ja toteaa mm., että kulttuuriosaaminen on tärkeä tulevaisuuden perustaito, joka kuuluu kaikille. On kyse ihmisestä ja hänen valmiuksistaan elää, menestyä ja selviytyä. Kulttuuriosaaminen on merkittävä pääoma niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta. Se parantaa yksilön kykyä ohjautua ja orientoitua nykymaailmassa ja vahvistaa yhteiskunnan elinvoimaisuutta. Se luo pohjan myös arjessa selviämiseen. Digitaalinen kulttuuri, joka hallituksen selonteossa on jäänyt taka-alalle, on tulevaisuudessa entistä tärkeämpi.

Tulevaisuusvaliokunta toteaa lausunnossaan, että digitaalisessa muodossa oleva tieto, on se sitten sanoina, kuvina tai äänenä, on monella tapaa tuonut uuden ulottuvuuden kulttuuriin. Digitaalista informaatiota, viestiä ja muuta sisältöä on helppo siirtää, kopioida, hyödyntää uusiin tarkoituksiin ja käyttää — oikein ja väärin.

Luovat ratkaisut löytyvät eri alojen osaamista yhdistelemällä, ja luovuutta tarvitaan myös liiketoiminnassa. Valiokunta korostaa, että liiketoiminnan perusteiden opetusta tulisi vahvistaa taidealojen koulutuksessa. Luovuuden edellytyksiä parannettaisiin tehokkaasti myös kannustamalla nuoria monialaiseen kouluttautumiseen ja eri oppiaineiden ennakkoluulottomaan yhdistämiseen.

Selonteossa käsitellään tutkimuksen rahoitusta ja rahoituspohjan laajentamista. Valiokunta pitää tärkeänä myös kulttuurin taloustutkimusta, jossa pyritään tutkimaan mm. kulttuurin välillisiä vaikutuksia yhteiskuntaan.

Kulttuurituotannot ja -palvelut

Valiokunta yhtyy selonteon näkemykseen siitä, että kulttuurin tuotantotavat ja kulttuurin saataavuus sekä kulttuuripalvelujen tukeminen ja niiden rakenteiden kehittäminen kytkeytyvät toisiinsa. Tuotannot syntyvät sinne, missä tavoitetaan sopivia kohdeyleisöjä.

Julkinen panostus kulttuurin ja luovuuden koulutukseen, infrastruktuuriin ja luovan työn ja tuotannon tukemiseen yhdessä merkittävän kulttuurin yksityisen kulutuksen kanssa mahdollistavat vahvan ja monipuolisen kulttuurin tuotannon. Kulttuuri on toiseksi suurin yksityisen kulutuksen erä elintarvikkeiden jälkeen. Tilastokeskuksen tietoihin pohjautuvan selvityksen mukaan yksityisen kulttuurin kulutuksen arvo vuonna 2008 oli yli 6,6 miljardia euroa, mikä on lähes 7% kaikesta yksityisestä kulutuksesta.

Kunnat ja kaupungit ovat viime vuosina joutuneet haasteiden eteen, joiden ratkaisemiseksi tulee kyetä parempaan ja tavoitteellisempaan kokonaisuuksien hallintaan sekä tekemään kauaskantoisempia, rohkeita päätöksiä ja linjauksia. Se vaatii yhteistä poliittista tahtotilaa, parempaa sisäistä vuoropuhelua sekä kunkin hallinnonalan osaamisen tunnistamista ja hyödyntämistä. Kulttuuripalvelujen kannalta on ensisijaisen tärkeää, että yhteisesti asetetut hyvät tavoitteet viedään myös käytännön toimintaan. Asiakas- ja tarvelähtöisyyden korostaminen vaatii uudenlaista ajattelua ja muutoskykyä, moniammatillinen vuoropuhelu ja sitä tukevien rakenteiden luominen mahdollistaa muutoksen. Kulttuuri- ja taidealojen osaamisen hyödyntäminen parantaa mahdollisuuksia siirtää painopistettä korjaavista toimenpiteistä ennaltaehkäiseviin palveluihin (esim. erilaiset työparimallit, sisällöt nuoriso- ja iltapäiväkerhotoimintaan, hoitoalan henkilöstön työmenetelmät, palvelujen tuotteistaminen, olemassa olevien resurssien parempi hyödyntäminen).

Julkinen rahoituksen tulisi myös kannustaa laitoksia nykyistä paremmin laadun tuottamiseen. Huomiota tulisi kiinnittää myös tukikriteerien nykyistä suurempaan läpinäkyvyyteen. Valiokunta korostaa sitä, että laadullinen ar-

viointi on kulttuurin tulevaisuuden kannalta tärkeää.

Luovuuden edellytyksiin kirjattu toimenpideehdotus taiteen keskustoimikunnan kehittämisestä Taiteen kehittämiskeskukseksi (TAIKE) on laatuarvioinnin kannalta keskeinen toimenpide. Valiokunta pitää välttämättömänä, että uudistamistyötä jatketaan.

Tulevaisuudessa on tärkeää, että yhtenäisen taidehallinnon vahvuus — asiantuntijajärjestelmä — osataan hyödyntää paremmin valtakunnallisesti. Yhteisessä organisaatiossa asiantuntijuudesta tulee entistä enemmän valtakunnallisesti jaettua ja tiedon siirtyminen paranee merkittävästi. Kulttuuri nähdään entistä enemmän alueiden tulevaisuuden keskeisenä kehitystekijänä. Tällöin myös aluekehitystoimijoiden ja alueellisten kulttuurihallintotoimijoiden toiminnan merkitys lisääntyy. Valiokunta korostaa tässä alueellisten taidetoimikuntien merkitystä. Niiden toiminnan avulla pystytään myös tulevaisuudessa turvaamaan taiteen ja kulttuurin saavutettavuus ja tasavertaisuus eri puolilla Suomea ottaen huomioon kunkin alueen ominaispiirteet, mm. monikulttuurisuus, Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimenpideohjelma, luovat toimialat ja taiteilijoiden uusien toimeentulomahdollisuuksien kysymykset, kansainvälinen yhteistyö sekä taiteen erityisryhmät ja soveltava käyttö.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että kolmannen sektorin roolin vahvistaminen palvelujen tuottamisessa monipuolistaa kunta-laisten palvelutarjontaa.

Kansallisen julkisen palvelun audiovisuaalinen toiminta on osa suomalaista luovaa taloutta, ja sen vaikutus suomalaisen kulttuurin kentän toimintaedellytysten luojana on merkittävä. Julkisen palvelun yleisradiotoiminnan perusajatus on edelleen tiedon, elämysten ja yhteisten kokemusten tuominen kaikille koko Suomessa yhtäläisin ehdoin. Pirstoutuvassa mediamaailmassa ja kulttuuriympäristössä yksityiset ja yhteiset elämykset ja kokemukset, joita taide ja kulttuurielämykset tuottavat, ovat vähintään yhtä merkittäviä kuin aiemminkin. Kulttuurisen tasa-arvon toteutumisessa kansallisella julkisen palve-

lun yleisradiotoiminnalla on siis jatkossakin merkittävä tehtävä. Myös julkisen palvelun yleisradiotoiminnalle erilaiset kulttuuriset, käyttäjälähtöiset verkkopalvelut ja itseilmaisua ja käyttäjä-tuottajakotomiaa rikkovat verkkotoiminnot ovat entistä tärkeämpiä.

Kulttuuritoimialojen talous, työllistyminen ja toimeentulo

Kulttuuripolitiikka ja siihen liittyvät toimenpiteet turvaavat taiteen ja kulttuurin ammattimaisen harjoittamisen toimintaedellytykset. Taiteen itsenäisen ja riippumattoman aseman pitää olla itsestään selvyys.

Kulttuurilla on tärkeä rooli luovien ajatusten ja innovaatioiden tekemisessä ja niiden varaan rakentuvan yritystoiminnan vahvistamisessa. Kulttuuriteollisuuspolitiikalla on läheinen yhteys yleiseen elinkeino- ja työllisyyspolitiikkaan. Luoviin aloihin sisältyy paljon myös laajempaa kansantaloudellista potentiaalia. Globaalisti kasvavat vapaa-ajan markkinat tarjoavat myös aitoja mahdollisuuksia Suomen elinkeino- ja vientirakenteen monipuolistamiseen kulttuuri- ja palvelutuotannon avulla.

Kulttuurin suora osuus bruttokansantuotteesta ei ole paljoakaan kasvanut 2000-luvun aikana. Kulttuurin ja luovan osaamisen alueille syntyvä uusi yritystoiminta ja innovaatiot eivät ole löytäneet kanavia ja kannustusta kasvu-uralle pääsyyn. Luovan osaamisen kohdalla kasvu muodostuukin yhä useammin osaamisen soveltamisesta muiden toimialojen kehitykseen. Yhtenä tärkeänä esimerkkinä voidaan mainita muotoilu ja sen rooli suomalaisen teollisuuden jalostusasteen nostamisessa ja kansainvälisen kilpailukyvyyn vahvistamisessa. Kansainvälisesti menestyneiden suomalaisten brändien taustalla on juuri muotoilu ja sen kytkeminen innovaatiotoimintaan, tuotekehitykseen ja valmistukseen. Muotoilu on myös alue, jolla on merkittävästi potentiaalia hyvinvointipalveluiden käyttäjälähtöisessä suunnittelussa ja sähköisen asioinnin ja tietojärjestelmien käytettävyyden lisäämisessä.

Valiokunta pitää tärkeänä päivittää 2000-luvun alussa laadittu muotoilupoliittinen ohjel-

ma. Siinä tulee teollisuuden jalostusasteen nostamisen ohella ottaa huomioon erityisesti myös palvelumuotoilun merkitys, käyttäjälähtöinen innovaatiojärjestelmä ja kestävä kehitys.

Kulttuurivienti. Valiokunnan mielestä kulttuuri- viennin alueelle tulee panostaa mm. niin, että suunnataan pitkäkestoisia politiikkatoimia ja panostuksia sen edellytysten kehittämiseen. Tärkeää olisi tukea erityisesti kulttuurivientitoimijoiden tuotteistamista, konseptointia, liiketalousosaamisen kehittämistä ja markkinointia.

Asiantuntijakuulemisessa on noussut esiin, että koulutuksessa olisi erityisesti tarpeellista painottaa yliopistotason koulutuksen kehittämistä. Tarvitaan korkeatasoista, kansainvälisesti verkottunutta maisteritason Arts Management -koulutusta sekä alalle räätälöityä ammatillista MBA-tyyppistä jatko- ja täydennyskoulutusta.

Itsensä työllistävät luovien alojen harjoittajat. Itsensä työllistävät luovien alojen harjoittajat toimivat tyypillisesti palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastossa tai näitä yhdistellen. He eivät ole perinteisessä yhden työnantajan työsuhteessa.

Nykyisin itsensä työllistävä luovan työn tekijä voi olla eri viranomaisten näkökulmasta riippuen palkansaajan asemassa, yksinyrittäjä, opiskelija, apurahan saaja tai työtön. Pahimmillaan sosiaali- ja työttömyysturvajärjestelmä voi jopa estää itsensä työllistämistä työttömyysturvan heikkenemisen uhatessa.

Tästä itsensä työllistämisestä palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastossa on muodostunut ns. kolmas tie, joka on monille toimijoille riittävä ja mielekäs tavoite. Kaikesta luovasta taloudesta ja ammatin harjoittamisesta ei tarvitse syntyä kasvuyrittäjyyttä, eikä aina ole mahdollista syntyä työsuhdetta. Toisaalta kolmannen tien kulki- joita tarvitaan, jotta luodaan pohjaa kasvuyrityksille. Monipuoliset luovien alojen toimijoiden verkostot ovat kasvualustoja uusille innovaatioille ja siten myös uusille kasvuyrityksille.

Valiokunta korostaa selonteon toimenpide- ehdotusta siitä, että tunnistetaan luovan työn erityisluonne (työsuhde — ammatinharjoittajuus

— yrittäjyys) ja kehitetään sen edellytyksiä, kuten koulutusta, työtiloja sekä viranomaiskohtelua, toimeentuloa ja työllistymistä. Samoin valiokunta pitää välttämättömänä sitä, että tehdään kattava selvitys kulttuuritoimialan verotus- politiikan kokonaisuuden kehittämisestä (verotuksen jaksotus, arvonlisävero-kohtelu, taidehan- kintojen verohuojennukset, verotuskohtelun alu- eellinen yhdenmukaisuus).

Valiokunnan mielestä tulee kehittää myös neuvontapalveluja, jotka on suunnattu erityises- ti luovien alojen toimijoille tai luoville aloille pyrkiville. Niitä tulee olla saatavissa valtakun- nallisesti, ja niiden tulee olla erilaisille luovien alojen toimijoille sopivia.

Taiteilijoiden toimeentulo. Luovaa kasvua ja taiteilijan toimeentuloa koskevassa selvitykses- sä (OKM 2010:6) todetaan, että suomalaisella taiteilijalla on taiteenalaista riippuen heikompi toimeentulo kuin väestöllä keskimäärin tai poh- joismaisella kollegallaan. Taidepolitiikan ta- voitteenä tulee olla lisätä taiteilijoiden mahdolli- suutta elää taiteellaan.

Aiemmin ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrä oli 65 eläkevuotta vuodessa. Valtionta- loudellisista syistä eläkkeiden määrää vähennet- tiin niin, että saajia on ollut enää 35 vuosieläket- tä. Eduskunta lisäsi vuoden 2011 talousarviokä- sittelyn yhteydessä ylimääräisten taiteilijaelä- keiden määrää 16 uudella täyttä taiteilijaeläket- tä vastaavalla eläkkeellä. Määrä nousi siten yh- tensä 51:een.

Tällä vaalikaudella on tehty apurahan saajien sosiaaliturvaan heidän asemaansa parantavia muutoksia. Ne eivät kuitenkaan korvaa taiteilija- eläkkeiden tarvetta, koska kaikki taiteilijat eivät saa apurahoja ja apurahansaajienkin kohdalla ti- lanne muuttuu vasta vuosien kuluttua. Valio- kunta viittaa myös eduskunnan hyväksymään lausumaan, jossa eduskunta edellyttää, että hal- litus selvittää mahdollisuudet laajentaa apura- hansaajien vakuuttamisvelvoitetta niin, että pe- räkäräiset, yhteen laskettuina vähintään neljän kuukauden mittaiset apurahat tulisivat pakolli- sen vakuuttamisen piiriin.

Tekijänoikeudet. Valiokunta on useiden asioiden yhteydessä käsitellyt tekijänoikeuksia (mm. SiVL 12/2010 vp — E 54/2010 vp, SiVL 6/2010 vp — U 63/2008 vp, SiVM 3/2008 vp — HE 76/2008 vp). Valiokunta korostaa, että vahva tekijänoikeussuoja on edellytys sille, että laadukkaita ja monipuolisia sisältötuotteita ja -palveluja on kansalaisten saatavissa ja tekijänoikeussuoja mahdollistaa työtä sisältöjen tekijöille, jatkajalostajille ja jakelijoille.

Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota siihen, että ns. hyvitysmaksu koskee niitä laitteita, joita käytetään merkittävässä määrin yksityiseen kopiointiin. Sellaisia ovat mm. tyhjä cd- ja dvd-levyt, videotallentimet ja digisoittimet. Maksun ulkopuolella ovat navigaattorit, matkapuhelimet, tietokoneet ja kämmentietokoneet sekä pelikonsolit.

Päätöksessään hyvitysmaksusta 16.12.2010 valtioneuvosto laajensi maksun piiriä myös ulkoisiin kiintolevyihin. Maksukertymän arvioidaan nousevan tämän johdosta kuluvana vuonna noin 20 prosenttia viime vuoteen verrattuna. Valiokunta kuitenkin katsoo, että hyvitysmaksujärjestelmää tulee edelleenkin kehittää ja uudistaa niin, että se tukee taiteilijoiden toimeentuloa.

Valiokunta on useissa yhteyksissä kiinnittänyt huomiota luvattomaan sisältöjen tietoverkkokoleivitykseen eli piratismiin. Esimerkiksi Euroopan digitaalistrategiaa koskevassa lausunnossaan valiokunta totesi, että piratismi on digitaalisten sisämarkkinoiden eräänä suurimpana kehittymisen esteenä. Mikäli luvatonta levitystä ei saada merkittävästi vähennettyä, uhkaa tilanne näivettää eurooppalaisen sisällöntuotannon. Valiokunta pitää välttämättömänä tehostaa toimenpiteitä piratismiin estämiseksi.

Tulee myös kehittää toimenpiteitä, jotta kulttuurin tuottajat ja käyttäjät kohtaavat laillisin keinoin. Näin estetään piratismia.

Jatkotoimenpiteitä

Selonteossa on esitetty paljon hyviä toimenpiteitä, joihin valiokunta ei tässä ota yksityiskohtaista kantaa. Valiokunta haluaa kuitenkin korostaa eräitä tarvittavia toimia.

Edellä olevan perusteella valiokunta esittää hyväksyttäväksi kannanottoja, joilla valiokunnan mielestä erityisesti voidaan valtion toimenpitein tukea ja parantaa taiteen ja kulttuurin elinvoimaisuutta Suomessa.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta ehdottaa

että eduskunta hyväksyy selonteon johdosta seuraavan kannanoton, jonka mukaan:

1. Kehitetään taiteilijoiden sosiaaliturvaa niin, että nykyistä suurempi osa taiteilijoista saadaan sosiaaliturvan piiriin.

2. Ratkaistaan kulttuurialan sosiaali- ja työttömyysturvaan ja eläkekysymyksiin liittyvät erityiskysymykset niin, että mahdollisimman moni työllistymisen este voidaan poistaa.

3. Vahvistetaan taito- ja taideaineiden asemaa perusopetuksessa ja opettajan- koulutuksessa.

4. Valmistellaan esitys taiteen keskus- toimikunnan muuttamiseksi taiteen edistämiskeskukseksi.

5. Edistetään Prosentti taiteeseen -periaatetta, jota voidaan toteuttaa rakentamis- ja perusparannuskustannuksiin sidottuna.

6. Päivitetään kansallinen muotoiluohjelma niin, että siinä otetaan huomioon palvelumuotoilu, käyttäjälähtöisyys ja kestävä kehitys.

7. Lisätään toimenpiteitä ns. nettipiratismiin estämiseksi ja digitaalisen aineiston laillisen käytön edistämiseksi.

8. Kehitetään ja uudistetaan ns. hyvitysmaksujärjestelmää.

Helsingissä 11 päivänä tammikuuta 2011

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Raija Vahasalo /kok	Sanna Lauslahti /kok
vpj.	Tuomo Hänninen /kesk	Lauri Oinonen /kesk
jäs.	Outi Alanko-Kahiluoto /vihr	Tuula Peltonen /sd
	Paavo Arhinmäki /vas	Tuomo Puumala /kesk
	Timo Heinonen /kok	Leena Rauhala /kd
	Ilkka Kantola /sd	Mirja Vehkaperä /kesk
	Sampsa Kataja /kok	Pauliina Viitamies /sd.
	Anneli Kiljunen /sd	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.



Förord

I enlighet med strategidokumentet för statsminister Matti Vanhanens andra regering tillsatte kultur- och idrottsminister Stefan Wallin den 18.12.2008 en vittomfattande kommitté med uppdraget att bereda en redogörelse om kulturens framtid. Kommitténs bakgrundsrapport blev färdig i december 2009 och förslag till redogörelse i mars 2010.

Redogörelsen som baserade sig på förberedelser av undervisnings- och kulturministeriet överläts av stadsrådet till Riksdagen i maj 2010. Statsrådets redogörelse grundar sig på kommitténs förslag men är inte helt likalydande med densamma. Riksdagens kulturutskott har gett sitt betänkande om redogörelsen i januari 2011 (11/2010 vp), varvid riksdagen har med anledning av redogörelsen godkänt ett ställningsstagande enligt betänkandet (riskdagens skrivelse 38/2010 vp).

Denna publikation innehåller statsrådets redogörelse till riksdagen om kulturens framtid. Som bilaga finns riksdagens skrivelse och kulturutskottets betänkande. Kommitténs förslag till redogörelse samt bakgrundsrapporten är publicerade i undervisningsministeriets publikationsserie. (Undervisningsministeriets publikationer 2010:12, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM12.pdf?lang=fi> och Undervisningsministeriets publikationer 2009:58, <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/OPM58.pdf?lang=fi>).

Kultur – kraft för framtiden

Förord

I enlighet med strategidokumentet för statsminister Matti Vanhanens andra regering har undervisnings- och kulturministeriet¹ på initiativ av kultur- och idrottsminister Stefan Wallin berett en redogörelse om kulturens framtid. Någon liknande redogörelse med inriktning på kulturens framtid har inte tidigare getts till riksdagen. Den senaste kulturpolitiska redogörelsen gavs år 1993. Kulturpolitiska riktlinjer på statsrådsnivå ges i statsrådets principbeslut om konst- och konsthälsopolitiken år 2003. Den är fortfarande aktuell och ger bred täckning av hela det kulturpolitiska fältet. Statsrådet har behandlat och godkänt även en del andra resultat av programarbetet som rör kulturpolitiken, såsom ett arkitekturpolitiskt program år 1998, ett principbeslut om designpolitiken år 2000 och en strategi för vårt byggnadsarv år 2001. Undervisnings- och kulturministeriet utarbetade år 2009 en kulturpolitisk strategi och samma år färdigställdes undervisnings- och kulturministeriets allmänna strategi till år 2020. Den nu aktuella redogörelsen tar upp de centrala målsättningarna för flera av linjedragningarna, men de internationella och samhällspolitiska förändringarna i verksamhetsmiljön har lett till att det också finns behov för nya linjedragningar och tyngdpunkter.

Redogörelsen har föregåtts av en beredning. I beredningsarbetet deltog en för uppdraget tillsatt kommitté.² I beredningen användes skriftligt material: tidigare kulturpolitiska redogörelser, betänkanden, program, strategier samt för ämnet relevant litteratur och artiklar. I beredningen hördes ett mycket stort antal experter från konst- och kulturfältet. Under beredningsarbetet deltog kommittén i flera evenemang och diskussioner med anknytning till redogörelsens tema samt initierade diskussion i sociala medier (dinasikt.fi -sidorna, undervisnings- och kulturministeriets nätsidor, på Facebook grundades en grupp). Förarbetet innebar också att bekanta sig med den svenska kulturutredningen. I det förberedande arbetet kombinerades framtidsforskningens metoder med en omfattande växelverkan med experter, aktörer och brukare inom konst- och kulturområdena.

Den förberedande kommittén publicerade i december 2009 en mellanrapport med bakgrundsmaterial. I bakgrundsmaterialet har kommittén definierat begrepp, material, källor och metoder samt de sammanfattningar som kommittén under arbetets gång har kommit fram till och som beskriver de centrala förutsättningar, utmaningar, möjligheter, reformbehov samt kraftkällor som

¹ Undervisningsministeriets namn byttes 1.5.2010 till undervisnings- och kulturministeriet.

² Kulttuuri – tulevaisuuden voima; Taustaselvitys kulttuurin tulevaisuus -selontekoa varten, Opetus-ministeriön julkaisuja 2009: 58. Kultur – kraft för framtiden. Kommitténs förslag till redogörelse om kulturens framtid. Undervisningsministeriets publikationer 2010:12.

har en avgörande betydelse för konstens och kulturens framtid. Kommittén lämnade sitt förslag till kultur- och idrottsminister Stefan Wallin 9.3.2010. Undervisnings- och kulturministeriet sände förslaget på remiss och arrangerade också ett informationsmöte. Undervisnings- och kulturministeriet har fört förhandlingar med alla ministerier samt med statsrådets kansli om den förberedande kommitténs och den egentligen redogörelsens centrala åtgärdsförslag som inbegriper flera förvaltningsområden.

I gestaltningen av framtiden för konst och kultur ligger tyngdpunkten i att forma framtiden.

Redogörelsen arbetar med två tidsbegrepp. Resonemanget tar sikte på år 2035 - ett tidsförlopp på 25 år - och analyserar konstens bestående och föränderliga faktorer, de hållbara grundlinjerna och de strukturella förändringar som är nödvändiga. Med ett långt tidsperspektiv i sikte föreslås för följande regeringsperiod flera åtgärder och lösningsförslag på kort sikt.

1 Utgångspunkter

Begreppen inom konst och kultur kan tolkas på många sätt både vetenskapligt och i vardagligt bruk. I detta sammanhang har det inte varit nödvändigt med exakta definitioner. Begreppens varierande tolkningar avspeglar den samhälleliga utvecklingen och därför sker det en kontinuerlig förskjutning i begreppens betydelser. Inom förvaltningen definieras begreppen främst enligt bransch- och förvaltningsstrukturen inom undervisnings- och kulturministeriets ansvarsområden för konst- och kulturpolitik, men det blir allt viktigare att kring de kulturella verksamheterna finna samarbetsområden med andra bransch- och förvaltningsområden.

Kultur och konst har ett egenvärde som är fundamentalt för den mänskliga existensen. Deras nyskapande kraft påverkar livets alla områden. Konstens och kulturens innehåll skapar förutsättningar för ett gott liv och samhällelig välfärd. Utbytet och spridningen av konstens och kulturens betydelser leder till aktivitet inom många områden och har därmed direkta men också indirekta effekter som ekonomiska tillämpningar.

Alla skönjbara framtidstrender pekar på att konstens och kulturens samhälleliga betydelse kommer att stärkas. De traditionella konst- och kulturområdenas andel av värdeökningen och sysselsättningen håller sig på tre-fyra procent, men när tillämpningarna når ut till alla samhällssektorer är konstens och kulturens sammantagna värdeökning betydande. Den immateriella, ekologiska och etiska konsumtionen tilltar och också kulturkonsumtionen ökar. Livskvalitet och upplevelser, en stressfri och avslappnad fritid kännetecknar den livsstil som

vinner terräng. En annan trend är att arbetslivet i allt större utsträckning använder sig av kultur. De unga deltar alltmer i kulturella aktiviteter och hobbyer och de söker sig till de kreativa branscherna. Kulturintensiteten ökar i produktionen, produktutvecklingen, verksamhetskoncepten och i tjänsteutbudet. De professionella inom konst och kultur sysselsätts allt mer utanför de traditionella kärnområdena. Det sker en ökning i sådana produktioner och verksamhetsformer som bygger på sociala gemenskaper. De centrala innovationsmiljöerna finns där man arbetar med hybridkonst och tvärkonstnärliga experiment och där man undersöker gränstytorna mellan konst och vetenskap.

Det finns två vägar till framgång: att bevara det gamla och värdefulla och att utveckla nya och intressanta experiment och tillämpningar. Förståelse för de kulturella värdena och värnandet om kulturarvet är en grundresurs för kreativitet och innovation. Det gäller att bevara det kulturella välfärdssamhällets tjänstestrukturer och ta vara på den kreativa kompetensen. Tillgången till kulturtjänsterna utvecklar publikunderlaget, tryggar de kulturella rättigheterna, främjar välfärden, skapar hemmamarknader, främjar kulturexporten samt fungerar som utgångspunkt för den professionella, kreativa utvecklingen.

I kommitténs bakgrundsmaterial beskrivs sex globala makrovariabler med en central roll för kulturens utveckling: klimatförändringen och miljön, befolkningsutvecklingen, globaliseringen, det kreativa kapitalet, teknologin och de

sociala gemenskaperna. I bakgrundsmaterialet beskrivs förändringstryck och trender som gäller makrovariablerna. En framtida kulturell blomstring kan skissas med hjälp av tre centrala faktorer: hållbar kultur, kulturell mångfald och kreativitet.

Förändringstrycket koncentreras till sju kärnområden, som alla förutsätter samhälls- och kulturpolitiska linjedragningar eller val mellan olika värden och lösningar. De är följande: konstens och kulturens värde och betydelse, kulturarvet och kulturmiljön, kulturell mångfald och mångkultur, sociala gemenskaper samt medborgerliga och kulturella rättigheter, förutsättningar för kreativitet, kulturtjänster och produktion samt kulturbranschernas ekonomi, sysselsättning och utkomst.

Metoderna och medlen för att nå målsättningarna består av administrativa lösningar (nätverk, tvärssektoriell verksamhet), av samarbete mellan olika sektorer (smidiga finansieringsmodeller, tvärssektoriell verksamhet, samarbete mellan konst och vetenskap), av strukturella lösningar (administrativa strukturer, virtuella strukturer), av teknologiska innovationer (integrerad informationsteknik, ny inspelningsteknologi, miljöteknologi), av sociala medier, sociala innovationer, utveckling av de traditionella konst- och kulturområdena och nya tyngdpunktsområden (hybridkonst, konst&vetenskap-koncept och interdisciplinära metoder).

2 Samhällets kulturella val

2.1 Konstens och kulturens värde och betydelse

Den mänskliga kreativiteten är en medfödd egenskap och all mänsklig verksamhet är i grunden kreativ. Det är genom kulturella och sociala betydelser som människan ingår i grupper och gemenskaper och kan förhålla sig till sin omgivning. Det fria kreativa uttrycket föder konst och kultur. Konst kan betraktas som ett särskilt sätt att gestalta verkligheten och konstens betydelse kan jämföras med vetenskaplig grundforskning. Konst och kultur är ett sätt att bearbeta den individuella och sociala identiteten, att gestalta och blottlägga omgivningens fenomen och diskutera värden och värderingar. Konst och kultur påverkar samhällets utveckling och förmedlar sociala, mentala, intellektuella och ekonomiska resurser.

I vid bemärkelse har konst och kultur ett egenvärde som fyller ett fundamentalt mänskligt grundbehov och konstens och kulturens betydelse har blivit allt viktigare och i framtiden stärks deras roll ytterligare. Konst- och kulturverksamheten är med som ett integrerat element i de omfattande politikprogram som förenar flera förvaltningsområden i gemensamma politiska program för utbildning, innovation och hållbar utveckling. Gemensamma kontaktytor mellan konst- och kulturområdena och samhällspolitiken är t.ex. konst och kultur som friskvård, innehåll och metoder för utbildningen, kreativa näringar, innovationssystem, kulturella näringar och företag, kulturexport, sysselsättning, teknologiska

tillämpningar, kommunikation, miljöskydd, samhälls- och stadsplanering, krisberedskap, demografi, minoritetsfrågor, kulturell mångfald, åtgärder mot segregation, seder och bruk, matkultur, konst&vetenskap-koncept och hybridkonst.

Det kreativa kapitalet är en del av nationens sociala kapital och utgör grunden för social och ekonomisk välfärd samt innovationer. Det kreativa kapitalet påverkar samhällets alla funktioner. Basen för det kreativa kapitalet är kulturarvets och kulturmiljöns allmänt omfattade betydelse. Förutsättningarna för det kreativa kapitalet är kunskap och färdigheter, frihet att uttrycka sig, tid och rum för kreativitet, ett brett utbud av kulturtjänster samt medborgerliga och kulturella rättigheter. Det kreativa kapitalet producerar social och ekonomisk växelverkan, kulturproduktioner, -tjänster, kommunikation och utbyte.

I den samhälleliga diskussionen ställs konst och kultur ofta emot varandra. Man ser konst som en värdefull verksamhet med ett egenvärde och kultur som en nyttobringande instrumentell verksamhet. Det finns ingen motsättning mellan dem för de är varandras förutsättning och mellan dem pågår en kontinuerlig växelverkan. Den fria, experimenterande och lekfulla konsten är en förutsättning för kulturell förnyelse. Konsten når ut till medborgarna genom tillämpningar, som distribution, utbud och tillgång och som en del den samhälleliga kommunikationen.

Den samhälleliga kulturpolitiska beslutsfattningen gäller praktiska beslut om resurser, möjligheter och strukturer som tillsammans utgör förutsättningarna för konst, kultur och kreativitet. Valen, lösningarna och åtgärderna beror på de spänningsfält och etiska värden som är rådande vid den tidpunkt då besluten fattas.

Etiska värden för framtidens konst och kultur

Kreativ frihet	Socialt ansvar	Resultat och nytta
<ul style="list-style-type: none"> • frihet att uttrycka sig kreativt • konstens autonomi 	<ul style="list-style-type: none"> • kulturella rättigheter • kulturarvet som bas och resurs 	<ul style="list-style-type: none"> • det kreativa kapitalet som en del av det sociala kapitalet
<ul style="list-style-type: none"> • experimenterande och lekfull kreativitet • konst som ett sätt att gestalta verkligheten och kunskap 	<ul style="list-style-type: none"> • kreativ kunskap och praktiska färdigheter • kulturtjänster, • utbud och tillgänglighet, • inklusion 	<ul style="list-style-type: none"> • mental, social och fysisk välfärd • kultursektorns ekonomi • tillämpningar och indirekta effekter på samhällets alla områden

Samhällspolitiken erkänner ännu inte konstens och kulturens fulla betydelse. Inom flera områden för samhällspolitik och förvaltning är det tillämpningarna som har stor betydelse.

Statsrådet har under de två senaste regeringsperioderna använt sig av politikprogram för tvärssektoriell förvaltning av åtgärdshelheter som varit viktiga för uppnå regeringens målsättningar. De ärenden som kan åtgärdas med politikprogram bör vara aktuella och av en sådan karaktär att ansvaret inte kan hänföras till endast ett förvaltningsområde.

Undervisnings- och kulturministeriets föreslår att man bereder ett statsrådsbeslut, som är mer betydelsefullt och mer operativt än ett politikprogram, om att inleda ett omfattande samarbete som en integrerad del av de olika förvaltningsområdenas verksamhet med syftet att främja konstens och kulturens tillämpningsmöjligheter.

Åtgärdsförslag:

Efter riksdagens behandling av undervisnings- och kulturministeriets beredning om kulturens framtid fattar statsrådet beslut om åtgärder för

att öka konst- och kulturpolitikens samverkan med andra förvaltningsområden med syftet att konst- och kulturpolitikens betydelse och resultat skall kunna integreras i samhällspolitiken. Målet är att kunna utnyttja och främja konstens och kulturens samhälleliga betydelse och växelverkan samt de positiva resultat och möjligheter som tillämpningarna av konst och kultur kan erbjuda samhället genom att de skapar fungerande och effektiva samarbetsformer mellan olika aktörer. Statsrådets beslut skulle gälla de ärenden som beskrivs i följande underkapitel.

2.2 Kulturarvet och kulturmiljön

Kulturarvet är mänsklighetens minne och kunskapsreserv. Både för individer och grupper är kulturarvet en resurs för att skapa identiteter lokalt, nationellt och globalt. Vi har ofta en alldeles för snäv uppfattning om kulturarvet. Materiellt och immateriellt kulturarv uppstår och samlas överallt i samhället: på konst- och kulturområdena, men också i hemmen, inom dagvården och läroinrättningar, på vårdinstitutioner, produktionsinrättningar, på arbetsplatser och torg.

Till kulturmiljön hör kulturlandskap, fornlämningar, den byggda miljön, stadsmiljön, landsortsmiljön, föremålskulturen samt den visuella och auditiva miljön - och i ett ännu bredare perspektiv - smak, lukt och beröring. En rik omgivning är källan till människans trivsel, välfärd och kreativitet. Alla har rätt till en visuellt bra miljö. Nya offentliga och privata rum, tillgängliga byggnader och miljöer samt boendeformer, trafik och skyltning kommer att påverka vår trivsel och välfärd. I en bra kulturmiljö samverkar naturen och bebyggelsens formspråk från olika epoker på ett mångfacetterat och harmoniskt sätt.

De yttre hoten mot kulturmiljön kommer från klimatförändringen, naturkatastrofer och eventuella konflikter. Men den kraftigaste omformningen av kulturmiljön sker genom samhälls- och stadsplanering och genom att man bygger nytt. Efter de senaste krigerna har Finland förstört en stor del av den äldre bebyggelsen och förlorat en del av sitt kulturella kapital. Ett kortsiktigt utnyttjande av miljön kan utgöra ett hot mot kulturella och estetiska värden, mot hållbar utveckling och människans hälsa. De ekokrav som ställs på reparationsbyggandet och motsvarande standardkrav för nybyggen kan i framtiden bli en utmaning för det byggda kulturarvet.

Bevarandet av en rik och mångfacetterad kulturmiljö och möjligheten att använda den till att skapa nytt förutsätter ett tätt samarbete mellan flera myndigheter och den privata sektorn samt ett samförstånd om värden och värderingar. Medborgarnas och innevånarnas delaktighet är viktigt, likaså att man tar hänsyn till konst och kultur i stads- och samhällsplaneringen.

Till kulturarvet hör också matkulturen. Sju ministerier har ett gemensamt program för att främja den finländska matkulturen (Programmet för främjande av finländsk matkultur). Det är värt att föra organisationen och programformatet vidare och utveckla dess kulturella dimension så att den också som fattar matkultur för barn och unga, en hållbar och ansvarsfull matproduktion samt en internationalisering av livsmedelsbranschen och exporten.

Museer, arkiv och bibliotek bevarar och förmedlar kulturarvets materiella och immateriella kulturella kontinuitet. De fungerar som platser för interkulturell dialog, insamlar information samt erbjuder möjlighet att delta, uppleva och skapa. Samlingarna och informationsmaterialet utgör en resurs för undervisningen, vetenskapen och fritiden. Minnesorganisationerna är samhällets centrala kunskapsbas och producerar tillförlitlig information. Målet med projektet Det nationella digitala biblioteket är att organisera digitaliseringen av kulturarvet och säkra att det bevaras på lång sikt. Det nationella digitala biblioteket skall fungera som en garant för medborgarnas kulturella grundrättigheter och på jämlika grunder erbjuda hela befolkningen möjlighet att ta del av kultur- och informationsutbudet och säkra dess tillgänglighet i det digitala samhället. Förutsättningarna för att Det nationella digitala biblioteket kan förverkligas och lyckas i sitt uppdrag är en långsiktig verksamhet med sikte på framtiden. Vidare behövs det administrativ koordinering och samarbete samt att man löser de upphovsrättsliga frågorna.

Genom att bevara kulturarvet, utveckla systemen för informationssökning och göra kulturarvet tillgängligt kan man påverka de kommande generationernas kulturella upplevelser och deras tolkningar av hur livet var förr och framtidens möjligheter. I framtiden kommer kulturarvet i allt större utsträckning att handla om kulturell mångfald och mikrohistoria, och utmaningen blir då att integrera invandrarnas kulturarv i det finländska kulturarvet. En intressant fråga är hur man gestaltar den gemensamma ”tredje kulturen” som föds i mötet mellan den traditionella finländska kulturen och kulturen i invandrarnas forna hemländer.

Åtgärdsförslag:

- att utarbeta en riksomfattande strategi för kulturmiljön och utveckla ett sätt att analysera kulturmiljöns tillstånd som en del av en samlad bedömning av miljöfaktorernas inverkan.
- att främja bevarandet av kulturarvet och dess tillgänglighet i digital form. Främja det nationella digitala biblioteket (gemensamma och integrerade

lösningar för museernas, arkivens och bibliotekens digitala material i allt som gäller förvaltning, metasökning och interface, samt gemensamma planer för en långsiktig bevaring som tryggar de elektroniska informationsreserverna och säkrar att de är tillgängliga för medborgarna).

- i samband med att byggprojekt genomförs främjas kreativitet och visuellt intressant omgivning genom att s.k. procentprinciper införs, dvs. en viss andel av projektets kostnader fördelas på konstanskaffningar.

- att utveckla museerna, de allmänna biblioteken och arkiven till mångsidiga centra för inläring, upplevelser och informationssökning genom att satsa på fostran i kulturarv som en del av den kulturella läskunnigheten, tillgänglighet och växelverkan med allmänheten och alla befolkningsgrupper, samt att inleda projektet De allmänna biblioteken som framtidsaktörer.

- att i samarbete med flera ministerier fortsätta programmet för finländsk matkultur och särskilt beakta framtidens matkultur, dvs. barn och ungas kunskap om mat och livsmedel med det övergripande syftet att öka förståelsen för mat.

2.3 Kulturell mångfald och multikulturalism

Enligt befolkningsprognoserna kommer den kulturella mångfalden att öka i Finland. En harmonisk samhällsutveckling förutsätter att man kan identifiera och förstå de fenomen som är förknippade med mångfald. Begreppet kulturell mångfald är vidare än begreppet etnisk mångkultur. Begreppet kulturell mångfald omfattar uttryck och sedvänjor från alla kulturer. Den kulturella mångfalden omfattar också majoritetskulturen, de traditionella del- och underkulturerna och minoriteterna, både gamla och nya etniska grupper och språkgrupper samt ursprungsfolket. I framtiden kommer det finländska samhället att påverkas av allehanda nya ”virtuella stammar”. Mångfalden består av olika åldersgrupper, lokala kulturer och individuella särdrag, kulturella vanor och uttryckssätt. Mångfalden har olika sätt att dela

med sig av kulturarvet, sprida det, ta del av det och konsumera det.

Genom växelverkan och möten sker en kontinuerlig förändring som är själva villkoret för all kulturell förnyelse och utveckling. I ett mångkulturellt och pluralistiskt samhälle behövs det tolerans och förmåga att leva tillsammans. Förmågan att förstå olika kulturer har stor betydelse för hur toleransen utvecklas. Minoritetsgruppernas kulturella bidrag bör betraktas som en kreativ resurs.

Kulturell mångfald är en utmaning för kulturutbudet, kulturtjänsterna och kulturproduktionen. I framtiden ökar antalet språk. Den ryskspråkiga invandrargruppen växer snabbast, men också andra språkgrupper växer. När kultur- och bibliotekstjänsterna utvecklas måste man ta ställning till hur språkgrupperna kan behandlas på ett rättvist sätt.

Språket är en väsentlig del av kulturen. Språket är inte endast ett kommunikationsmedel utan grunden för kulturell läskunnighet. Det innebär att vi förstår hur kulturerna har uppstått och hur det påverkar de uttryck som resp. kultur producerar. Den kulturella läskunnigheten gör det möjligt att tolka de signaler som uppstår i mötet mellan kulturer. Den kulturella läskunnigheten är viktig inom varje samhälle, men också samhällen emellan i deras kulturella, sociala och ekonomiska växelverkan. Den finlandssvenska kulturen och svenska som ett av nationalspråken är en del av vår kultur. Den finländska kulturens värdegrund har formats som en del av Norden och det svenska språket kommer även i framtiden att ha en central roll i det nordiska samarbetet.

I framtiden kommer vi alla att samtidigt höra till flera kulturella referensgrupper. Vi befinner oss samtidigt i den krets av betydelser som produceras av ett övernationellt, globalt kulturutbud, av nationella och lokala kulturtraditioner och av del- och underkulturer, samt av fysiska och virtuella ”kulturstammar”. Vi deltar både som konsumenter men också i allt högre grad i rollen som producenter och utövare. Den globala samtidiga närvaron i olika kulturer är en förutsättning för mångfald, växelverkan och kreativitet.

Åtgärdsförslag:

- att bereda en nationell språkstrategi som stöder och verkställer de i grundlagen tryggade språkliga och kulturella rättigheterna; språkstrategin skall även förstärka den faktiska situationen för nationalspråken (finska och svenska), ursprungsfolket (samerna) och andra i grundlagen nämnda grupper (romerna och de som använder teckenspråk), samt andra språkgrupper i Finland, samt deras behov av kulturella tjänster,
- att trygga nationalspråken och ursprungsfolkets språk (isynnerhet enaresamiska och skoltsamiska är hotade), språkvård och tillgång till språktjänster. Undervisning på samiska ges även i de geografiska områdena där största delen av de samiska barnen och ungdomarna bor och går i skola. Inom huvudstadsområdet stöds samekulturen och kulturtjänster på samiska,
- att bereda ett invandringspolitiskt program, som utvecklar kriterier och verktyg för en kulturpolitik som kan identifiera kulturell mångfald och som inkluderar invandrarnas kulturella referenser och bidrag som en naturlig del i den finländska kulturen. Genom att stöda invandrarnas möjlighet till professionellt kreativt arbete utvecklas det finländska kulturarvet. Utgångspunkten är att alla har rätt till ett jämlikt bemötande,
- att öka forskningen i mångkulturalism och därtill relaterade ämnen och definiera begrepp och terminologi.

2.4 Fair Trade – kultur; gemenskap och kulturella rättigheter

Kulturpolitiken styrs av grundrättigheterna som är inskrivna i grundlagen. Relevanta kulturella rättigheter är rätten till konstnärlig frihet, rätten till språk och kultur samt ansvar för kulturarvet. Till de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna hör också aspekten av kulturella rättigheter. De kulturella rättigheterna har en central position för folkens identitet, enhet, självbestämmanderätt och självkänsla. I FNs konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter stadgas det bl.a. om rätten att delta i kulturlivet och om statens

förpliktelse att främja att rätten kan förverkligas. I den internationella diskussionen är de kulturella rättigheterna bl.a. rätt till kulturarvet och ansvar att bevara och skydda det, rätt till språk, till kulturell växelverkan, rätt till utbildning, rätt att ta del i kulturlivet och rätt till att kulturen är tillgänglig, rätt att själv välja sin kultur, rätt till kreativt arbete och dess resultat, yttrandefrihet samt vetenskaplig och konstnärlig frihet.

Fair Trade- kultur innebär att de kulturella rättigheterna förverkligas, att man har tillgång till kultur och möjlighet att uttrycka sig i relation till sin kultur. De kulturella rättigheterna skall förverkligas oberoende av ålder, kön, sexuell läggning, språk, handikapp, etniskt ursprung, religiös eller kulturell tillhörighet eller förmögenhet.

När man granskar hur de kulturella rättigheterna och behoven förverkligas är det viktigt att betrakta befolkningsgrupperna på ett mångsidigt sätt. Det har varit praxis att granska befolkningen enligt åldersgrupp och definiera deras kulturvanor utifrån ålder. Uppfattningen om generationernas kulturella konsumtionsvanor grundar sig mer på ett enhetligt utbud än på individuella behov.

Man har kunnat konstatera att konst och kultur främjar välfärd och välbefinnande på ett påtagligt sätt. De ger betydelse åt livet och vardagen, ger kraft, främjar social kohesion och motverkar segregation. Konst och kultur kan på ett framgångsrikt sätt användas i vårdarbetet, hälsovården, arbetslivet, i terapi och integration. När man producerar tillämpningar främjar man de kulturella rättigheterna och kan göra inbesparingar på andra samhällsområden. Speciellt betydelsefulla resultat kan uppnås då det gäller att upprätthålla en åldrande befolknings funktionsduglighet samt att knyta ungdomarna till samhället och arbetslivet och motverka segregation. Kulturens välfärdseffekter behandlas ingående i ett förslag till verksamhetsprogram för åren 2010–2014. Förslaget blev färdigt i början av år 2010.³

Kommunikationskulturen är inne i ett brytningsskede och det återspeglas i upphovsrätten.

³ Konst och kultur ger välfärd. Förslag till åtgärdsprogram 2010-2014. Undervisningsministeriets publikationer 2010:17.

Kommunikationen blir allt mer multimedial och skillnaden mellan privat kommunikation och offentligt producerade kreativa innehåll blir allt mindre. Utvecklingen kan klarast ses i hur sociala medier och brukarinitierade innehåll utvecklas. Inom upphovsrätten blir den viktiga indelningen i privat och offentlig, ickekommersiell och kommersiell verksamhet svårare att urskilja.

Upphovsrätten skall sporra till kreativt arbete och garantera upphovsmannen en förhandlingsposition, men samtidigt skall den trygga producentens och utgivarens position och därmed stöda möjligheten till handel och investeringar. Det upphovsrättsliga systemet är utsatt för allt starkare krav på att sammanjämka utövarnas, brukarnas, distributörernas och konsumenternas intressen och skapa förutsättningar för innovationer, kulturell diversitet samt för att kulturarvet och kunskapen skall finnas tillgängliga så att de kulturella grundrättigheterna och friheterna kan förverkligas. Konstnärer har rätt till inkomst och upphovsrättigheter är av betydelse för säkrandet av konstnärernas utkomst.

Kultur- och bibliotekstjänsterna tryggar att kultur och information är tillgängliga som en grundförutsättning för kulturellt medborgarskap. De sociala gemenskaperna söker sig nya former och det är viktigt att vi i Finland har en public service radio- och televisionsverksamhet som stöder den nationella identiteten och de nationella språken samtidigt som vi erkänner den innehållsproduktion som utgår som sker i nätverk i form av brukarinitierad innehållsproduktion.

Kulturen har en viktig roll för utvecklingsländernas ekonomi. Kultur är ekonomi som bygger på intellektuellt kapital och handel med produkter och tjänster. Handeln kan medvetet användas till att främja samhällsutvecklingen.

Att lindra fattigdom förutsätter att man förstår kulturfrågorna på ett bättre sätt än förr och att man beaktar dem i alla utvecklingspolitiska åtgärder samt i de utvecklade ländernas egen kulturpolitik. Det är viktigt att man förstår utveckling som en omfattande samhällslig, politisk och ekonomisk förändring som förutsätter att folk och nationer själva blir medvetna om sin kunskap, sina färdigheter, värderingar och världsåskådningar.

Kravet på respekt för kulturella värderingar och seder kan kollidera med allmänna universella värden och de mänskliga rättigheterna. De mänskliga rättigheterna och grundrättigheterna har prioritet i alla konfliktsituationer och utgör en hållbar kulturell värdegrund för framtiden.

Åtgärdsförslag:

- att främja förverkligandet av de kulturella grundrättigheterna,
 - att genomgående främja alla befolkningsgruppers (ålder, språk, handikapp, kön, sexuell läggning, kultur, rom- och sameminoriteter, åskådningar, kulturella referensgrupper etc.) möjligheter att förverkliga sina kulturella rättigheter, tillgång och tillgänglighet till kultur och möjlighet att delta i att skapa kulturella betydelser.
 - att stärka public service radio- och televisionsverksamheten för att trygga en jämlik tillgång till kulturarvet och den kulturella mångfalden samt som en viktig förutsättning för entreprenörskap och företagsamhet inom kultursektorn.
 - att Finland i det internationella och nordiska samarbetet samt i EU och Unesco aktivt främjar och tar initiativ till att identifiera och erkänna de kulturella rättigheterna.
 - att säkra att förslaget om verksamhetsprogrammet Valfärd genom konst och kultur förverkligas och att verksamheten fortsätter även efter programperiodens slut. Programmet är ett samarbete mellan social- och hälsovårdsministeriet och undervisnings- och kulturministeriet och överlämnades i början av år 2010.
 - att framhäva utvecklingsaspekten som ett element i kulturpolitiken både nationellt och i EU. Tillsammans med de andra nordiska länderna främjar Finland kultur och utveckling genom att särskilt stödja kreativa näringar och kreativa kulturproduktioner.

2.5 Förutsättningar för kreativitet

Kreativitet är förmågan att på ett nytt sätt kombinera saker och betydelser till nya helheter.

Förutsättningarna för kreativitet är människans intellektuella rörlighet, omgivningens mångsidighet och smidighet samt möjligheten att leka och experimentera. All mänsklig verksamhet är kreativ, men inom konst, kultur och vetenskap har kreativiteten ett innehållsligt egenvärde och utgör också grunden för professionell verksamhet. Grundkunskaper och -färdigheter i kreativ uttrycksförmåga och kulturell läskunnighet är en central del av nationens kreativa kapital. De främjar integration, aktivt medborgarskap och motverkar segregation. Kreativitet kan befrämjas, förutsättningarna kan förbättras och resultaten kan utnyttjas. Det kreativa konstnärliga arbetet behöver också stöd.

Konst- och kulturfostern, -utbildning och -forskning

Grunden för kreativitet och uttrycksförmåga läggs i barn- och ungdomsåren och förkovras under vuxenlivet fram till ålderdomen. Av tradition har Finland ett starkt system för konstfostern. Till systemet för konstfostern hör konstämnen i undervisningsplanerna för grundskolan, gymnasiet, den yrkesinriktade grundutbildningen, högskolorna och universiteten. Konst och kultur finns med som undervisningsämnen och hobbyer redan i daghemmen, i skolornas klubbverksamhet samt som förmiddags- och eftermiddagsverksamhet. För vuxna erbjuder det fria bildningsarbetet hobby- och fritidsverksamhet.

I framtidens samhälle behövs det ett starkt konst- och kulturkunnande, kännedom om olika kulturer och kulturell läskunnighet. Grundkunskaperna och -färdigheterna för framtidens kulturutövare och brukare skapas i den allmänbildande skolan under lektionerna i färdighets- och konstämnen. De har en nyckelposition i allt som gäller människans personlighet, identitet och självförtroende samt i hur individen knyter an till samhället. De främjar elevernas välbefinnande, sociala utveckling och trivsel i skolan. Färdighets- och konstämnen främjar integrerad kunskap och bidrar till bättre inlärningsförmåga i andra läroämnena. Med konstfostern och -undervisning fostras framtidens

professionella yrkesutövare samt konst- och kulturkonsumenter och publik.

Behovet att utveckla färdighets- och konstämnen kan granskas enligt den klassiska principen om ”det gyllene snittet”. Enligt den principen skulle utvecklingsmålet för skolan innebära att 1/3 av alla läroämnena skulle vara färdighets- och konstämnen eller att skolans verksamhet i övrigt skulle utvecklas enligt denna princip. I internationell jämförelse är den finländska undervisningen i färdighets- och konstämnen fortfarande god, men under de senaste decennierna har deras position i utbildningen försvagats. Problemet i det nuvarande systemet är att de i den allmänna undervisningen har koncentrerats på lågstadiet. Det finns således ett behov att öka mängden av färdighets- och konstämnen i den gemensamma grundutbildningen på högstadiet och i gymnasiet. Det är också skäl att fästa uppmärksamhet vid den yrkesinriktade grundutbildningen. Där ingår de som obligatoriska studier i ämnesgruppen färdighets- och konstämnen (gymnastik samt läroämnet konst och kultur), men ämnesgruppen är inte obligatorisk för elever över 18 år. De valbara studierna kan väljas bland de obligatoriska lärokurserna eller för färdighets- och konstämnenas del inom läroämnet kulturkunskap.

Undervisningen i färdighets- och konstämnen är inte alltid yrkeskunnig och därför måste undervisningens kvalitet utvecklas. Klasslärares utbildning och lärarnas fortbildning i färdighets- och konstämnen är bristfällig. Också vidareutbildningen för ämneslärare bör säkerställas. Här kunde t.ex. läroinrättningarna för grundutbildning i konstämnen och deras lärarkårer erbjuda en viktig möjlighet till samarbete inom fortbildningen för klasslärare.

Utanför skolans ramar erbjuds avgiftsbelagd grundläggande konstundervisning. Undervisningen riktar sig främst till barn och unga, den är målinriktad och arbetar med flera nivåer. Undervisningen arrangeras bl.a. i skolor och läroinrättningar för musik, bildkonst, dans, hantverk mm. Den grundläggande konstundervisningen når endast en liten del av årsklassen. Utbudet inom de olika konstområdena är ensidigt med en stark

tyngdpunkt inom musik. Ett annat problem är att utbudet är ojämnt fördelat regionalt. Undervisningen borde ökas kraftigt ifall man i hela landet vill ha ett utbud för alla konstområden och samtidigt få en regional täckning.

Vid sidan om skolornas undervisning i färdighets- och konstämnen kunde man utveckla nya nätbaserade inlärningsmiljöer, samarbetsstrukturer och undervisning som integrerar flera läroämnen, bredda nyttjandet av kulturinstitutionerna och minnesorganisationerna samt sysselsätta professionella konstnärer i undervisningsmiljöerna. Enheterna för grundläggande konstundervisningen kunde härvidlag fungera som plattformar för att utveckla verksamheten.

Institutionerna för det fria bildningsarbetet arrangerar omfattande utbildning i konst och kultur för den vuxna befolkningen. Kulturutbildningen, som inte leder till examen, utgör ca hälften av all den utbildning som arrangeras inom det fria bildningsarbetet.

Inom kulturområdet meddelas yrkesutbildning och utbildning på högre nivå vid yrkeshögskolor, yrkeshögskolor, högskolor och universitet. Konstuniversitetens, universitetens ja yrkeshögskolornas humanistiska områden (konst och kultur) samt kommunikation och pedagogik har härvidlag långa traditioner, men kulturbranschens kunnande förstärks även av universitetens ekonomiska och samhällsvetenskapliga områden.

Den yrkesinriktade utbildningens volym är omfattande; ungefär 100 enheter fungerar som läroinrättningar. I största delen av landet är utbildningsutbudet större än antalet sysselsatta, och andelen arbetslösa bland dem som avlagt examen på kulturområdet är större än arbetslösheten i genomsnitt bland den utbildade arbetskraften. Man har föreslagit nedskärningar i utbildningen inom de traditionella kulturbranscherna med hänvisning till att de utbildade har svårt att få arbete. Å andra sidan har man i flera sammanhang pekat på att de som fått en kulturutbildning har helt nya sysselsättningsmöjligheter i ett kulturintensivt samhälle.

Då kulturen och kulturpolitiken får en starkare position i samhällsutvecklingen ställer

det nya krav på forskningen. Den kulturpolitiska forskningen är till sin karaktär mångvetenskaplig, men då den kopplas till forskningen inom t.ex. geografi, biovetenskaper, konsumentforskning, statistik, förvaltnings- och organisation- samt ekonomi- och teknologivetenskaper blir dess möjligheter att producera ny vetenskaplig kunskap för kulturbranschen betydande. Samarbete med forskningen i gerontologi och gymnastik- och idrottsvetenskap kan öppna nya infallsvinklar till forskningen om fritiden. För kulturens utveckling är det viktigt att det öppnas finansieringsmöjligheter för mångvetenskaplig forskning inom kulturområdet.

Konstnärens arbete

Konstnärens arbete skiljer sig från traditionellt lönearbete genom att det är annorlunda till sin karaktär och tidsförbruk. Redan nu - och i tilltagande grad i framtiden - kan utövaren samtidigt ha ett arbetsförhållande, fungera som fri yrkesutövare och företagare, arbeta på stipendium eller annan offentlig finansiering, men för det mesta i tidsbundna korta uppdrag. Man måste förstå det kreativa arbetets särdrag innan man kan lagstifta om förutsättningarna, som gäller frihet, trygghet och verksamhet som bygger på egna initiativ. För att konstnärerna skall kunna sysselsättas måste det löna sig att fungera som yrkesutövare.

Konstnärerna får sin utkomst av professionellt arbete. Socialskyddet för utövarna inom de kreativa yrkena har nyligen förbättrats, men fortfarande är de förlorare när det gäller socialskydd, pension och arbetslöshet samt beskattning.

Kombinationen av uttrycksformer från flera konstområden, mediernas utveckling och växelverkan är den urgamla kärnan i all förnyelse. I dag är de nya formerna t.ex. hybridkonst, vetenskap&konst- konceptet (t.ex. biokonst), gemenskapskonst, verk och arbetssätt som uppstått i sociala medier och gemenskaper och konst som producerats på ekologiska och etiska grunder.

De nya medierna och filmen är i ett brytningsskede pga. den teknologiska utvecklingen. Det behövs förebyggande planering och beslutsfattande för att t.ex. post produktion

-faciliteterna i Finland skall kunna bibehålla en konkurrenskraft som garanterar att verksamheten inte försvinner utomlands.

Stödsystemen är baserade på den traditionella indelningen i konstarter och förmår inte se de nya formerna och kan därför inte heller reagera på nya krav. Det är av avgörande betydelse att stödsystemen utvecklas mot större öppenhet och smidighet, dessutom är det viktigt att hjälpa unga begåvningar att komma igång med sin karriär. Framgång i den kreativa ekonomin förutsätter förnyelse och satsningar på de kreativa utövarna.

Public serviceverksamheten bl.a. radio- och televisionsverksamhet samt teater- och orkesternätverken har en stor sysselsättande betydelse i synnerhet för musiker och kompositörer, uppträdande konstnärer, för professionella utövare inom film och andra audiovisuella program och för författare. Med tanke på sysselsättningsgraden inom kultursektorn har public serviceverksamheten större betydelse än den övriga, kommersiella televisions- och radioverksamheten.

Ett gott arbetsklimat och rejäla arbetsavtal eller rejäla uppdrags- och samarbetskontrakt är någonting som ligger i allas intresse, det gäller aktörerna själva, konsumenterna och hela samhället. Och för att nå konsumenterna behövs det också rejäla och rättvisa avtal.

Åtgärdsförslag:

- att stärka konstfostran i daghemmen och barnrådgivningen.
- att bedöma utbudet och tillgången av tjänster inom området konstfostran som ett element i en allmän bedömning av bastjänsterna.
- att stärka färdighets- och konstämnen i den allmänbildande utbildningen. Utvecklingen av färdighets och konstämnen knyts närmare samman som en enhetlig del av barns och ungas skoldag (koordinering: färdighets- och konstämnen, grundundervisning i konst, klubb- och eftermiddagsverksamhet).
- att ombesörja att kvaliteten på undervisningen i färdighets- och konstämnen höjs genom behöriga ämneslärare och genom att öka utbildningen för

klasslärare och fortbildningen för lärare i färdighets- och konstämnen samt genom att tillämpa dem i andra läroämnen.

- att utarbeta en utbildningsstrategi som bakgrundsmaterial för statsrådets följande utvecklingsplan för utbildning och forskning. Bakgrundsmaterialet skall belysa kulturområdet som en helhet och föregripa utbildningens och arbetslivets behov. Strategin skall beakta konst- och kulturområdets utbildningsbehov med hänseende till utbildningsnivåer och -former (allmänbildande, yrkesinriktad utbildning och högskoleutbildning). Behoven gäller utbildning för att stärka och bredda konstnärskarriärens olika faser, för att bredda nationella och internationella expertuppdrag inom kulturområdet, utbildning för ledning och företagsverksamhet samt för den sk. ”kulturrygsäcken” – ett program för livslång läring i samarbete mellan flera utbildningsorganisationer.

- att utveckla finansieringsmöjligheterna för multidisciplinär forskning inom kulturområdet. Huvudaktörer är ministerierna, Finlands Akademi, universiteten och forskningsinstitutionerna samt fonderna.

- att se och erkänna det kreativa arbetets särdrag (arbetsförhållande – yrkesutöva-reföretagare) och att utveckla dess förutsättningar, utbildning, arbetslokaler samt myndighetsbemötandet, utkomst och sysselsättning.

- att ändra arbetslagstiftningen så att den erkänner sysselsättning i eget arbete som en ny kategori av arbete. Villkoren för sysselsättning i eget arbete definieras så att beskattning och socialskydd jämföras med andra arbetsformer och att villkoren gör det möjligt att man samtidigt kan ha ett arbetsförhållande och sysselsätta sig i eget arbete som bisyssla.

- att göra en täckande utredning för att utveckla beskattningspolitiken inom kulturbranschen (periodisering av skatt, praxis kring moms, skattelättnader för konstinköp, beskattningspraxis och regional jämställdhet)

- att utveckla Centret för befrämjandet av konst, TAIKE.

2.6 Kulturproduktioner och -tjänster

Det finns ett samband mellan produktionsätt, tillgång och stödet till kulturtjänster och utvecklingen av deras strukturer. Produktionerna uppstår där man kan nå en lämplig målgrupp.

Befolkningen koncentreras allt mer till stora tillväxtcentra. I huvudstadsregionens befolknings- och näringsstruktur kan man se de internationella utvecklingstrenderna. De handlar om ökad invandring och mångkulturalism och om att kulturbranschernas tillväxt fungerar som ett lokomotiv i den samhälleliga utvecklingen. Huvudstadsregionen utvecklas till ett modernt metropolområde. En annan nivå i regionstrukturen utgörs av större regioncentra och de stora städerna. Glesbygden, byarna och förorterna utgör en egen nivå. En motsvarande polarisering mot metropolcentrerade strukturer har redan skett i de flesta länder i Europa. I framtiden kommer verksamheten i allt högre grad att vara virtuell och omfatta flera globala, regionala, lokala och globala nätverk och kontaktytor.

Områdena utvecklas på olika sätt och deras kulturella situation och behov avviker från varandra. Kulturutbudet och -tjänsterna ökar i huvudstadsområdet och i stora centra samtidigt som de minskar i glesorter och små samhällen på tillbakagång. Utan särskilda stödåtgärder är det inte möjligt att i framtiden trygga en jämlik tillgång av kulturtjänster för alla invånare oberoende av boningsort.

Det sker förändringar i sätten att producera kultur. Vid sidan om de traditionella institutionaliserade strukturerna har det under de senaste decennierna utvecklats ett fritt fält med små grupper och aktörer. Kulturinstitutionerna och de fria grupperna fungerar, sysselsätter och producerar också innehåll. Stödet till de fria grupperna går delvis också till lokalhyror och föreställningsteknik. Det är möjligt att utveckla de fria gruppernas och institutionernas samarbetsmöjligheter till ett system där alla aktörer kunde vara till nytta för varandra.

Verksamheten och produktionerna sker i allt högre grad i nätverk, ofta som samarbetsproduktioner mellan den offentliga,

privata och tredje sektorn. Det sker också en ökning i de internationella och globala produktionerna. I framtiden kommer produktionsätten alltmer att påverkas av den teknologiska utvecklingen, nya kommunikationsmedel, hybridkonst, tvärspektoriella verksamhetsmodeller, sociala produktionsätt, sociala medier samt globala och globala nätverk. I framtiden kommer arbetssätten att bli ännu snabbare och de kan reagera snabbt på alla förändringar som sker i deras verksamhetsmiljöer. Produktionerna kommer att ha en kortare produktionstid och de kan också begränsa sig till enstaka produktioner. Nätverken utvecklas vidare till organiska, kreativa, mycelliknande strukturer. Å andra sidan finns det produktioner som kräver flera år av planering och genomförande.

Kulturens tjänstestrukturer har utvecklats i takt med regionförvaltningen. Det finns historiska skäl till att regionerna har kulturaktörer som till innehåll, ägarskap, struktur och förvaltning är helt olika. Kulturtjänsterna produceras av konst- och kulturinstitutionerna (teatrar, orkestrar, museer) och av andra kulturaktörer, av vilka en del får statsstöd. Landskapsmuseerna och landskapsbiblioteken är kommunala aktörer som får statsstöd för att sköta sina regionala uppdrag. Det offentliga stödet går också till privata aktörer som driver regionala konstcentra: Taikalamppu-nätverket för barnkultur, regionala filmcentra, regionala danscentra, regioncentra för fotokonst och barnkultur. Dessutom arrangeras det kulturtillställningar i regionerna och en del av dem är internationella evenemang. De skapar associationer till plats, stil och stämning, till kulturarvets autenticitet och till levnadssätt och verksamhetsmiljöer.

De regionala konst- och kulturaktörernas antal och nätverk varierar också med tanke på deras riksomfattande täckning. Situationen för de regionala konst- och kulturaktörerna är splittrad. De täcker inte landets alla områden eller alla konst- och kulturområden.

Kulturen betraktas i allt högre grad som en central utvecklingsfaktor för regionernas framtid. Då får de regionala utvecklingsaktörernas och de regionala kulturförvaltningarnas verksamhet en större betydelse. Också inom förvaltningens finns

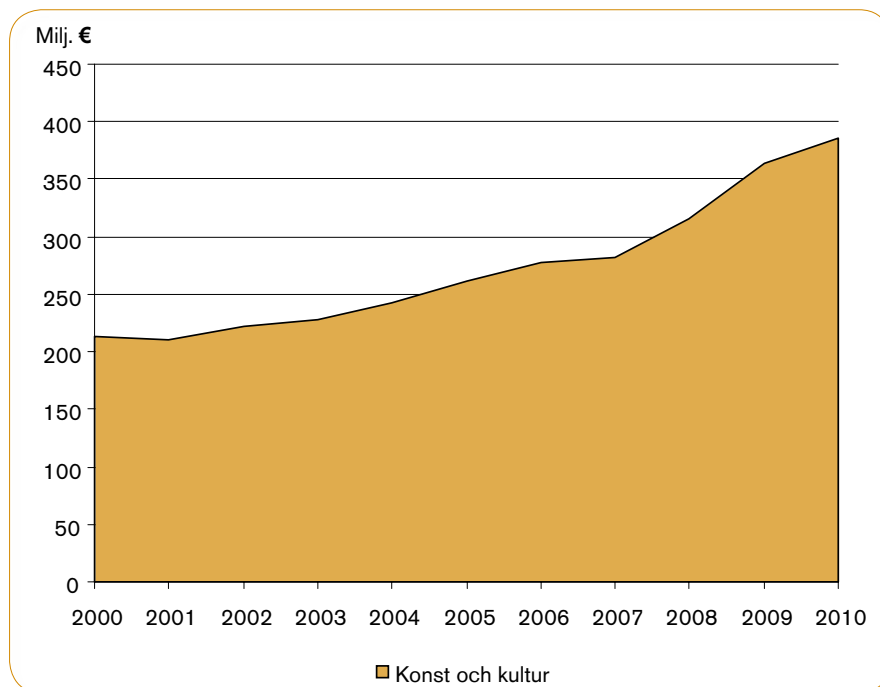
det olika aktörer. De regionala konstkommissionerna är en del av det statliga konstkommissionsväsendet. Statliga aktörer inom regionförvaltningen är också de nya närings-, trafik- och miljöcentralerna och regionförvaltningsämbetsverken. Kulturen sorterar under näringstrafik- och miljöcentralerna. I landskapsförbundens uppdrag får kulturen en allt större roll. Samarbetet mellan alla dessa aktörer blir en nyckelfråga.

I Finland har kulturtjänsterna utvecklats enligt den nordiska välfärdsmodellen. Det innebär ett mycket större ansvar för den offentliga sektorn än t.ex. i den anglosaxiska modellen som bygger på privatfinansiering. I Finland ansvarar den offentliga sektorn för förutsättningarna för tjänstestrukturen och -produktionen och för att kulturtjänsterna är tillgängliga. Den nordiska välfärdsstaten är en verklig framgång och det är viktigt att även i framtiden trygga dess möjligheter att fungera som samhällets kulturella ryggrad. Staten bör garantera

att kulturtjänsterna har en viss nivå, kontinuitet och tillgång. Det framtida målet är att utveckla förutsättningarna för arbetet med kultur och konst samt med beaktande av de lokala omständigheterna trygga tillgång och tillgänglighet, kontinuitet och kvalitet i hela riket.

Inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde för konst och kultur är finansieringsutvecklingen beroende av tipsvinstmedlen. Som en följd av recessionen på 1990-talet överfördes bibliotekens statsandelar att finansieras över tipsvinstmedlen, vilket ledde till att den behovsprövade konst- och kulturfinansieringen begränsades ända fram till 2000-talet.

Undervisnings- och kulturministeriets huvudmoment för konst och kultur har från år 2000 till år 2010 stigit med 32 % vilket har korrigerat den nedgång som förorsakades av den förra recessionen. Ökningen i finansieringen återspeglas i att samhället blir allt mer kulturintensivt.



Figur 1: Statens stöd till konst och kultur 2000-2010⁴

⁴ Utan statsunderstöd för de allmänna bibliotekens verksamhet

Tablå 1: Tippnings- och penninglotterivinstmedel för främjande av konsten 2003, 2007 och 2010

	2003	2007	2010
Främjande av filmkulturen	12 563 000	17 680 000	26 330 000
Främjande av litteraturen	1 380 050	1 980 000	2 195 000
Främjande av bildkonsten	1 514 000	1 376 000	1 580 000
Främjande av scenkonsten	1 590 000	2 186 000	3 611 000
Främjande av arkitekturen	338 000	200 000	300 000
Främjande av tonkonsten	1 980 000	2 680 000	3 430 000
Främjande av form-givningen	354 600	520 000	700 000
Främjande av danskonsten	532 000	720 000	1 370 000
Främjande av fotokonsten	362 000	500 000	700 000
Främjande av cirkuskonsten	-	-	250 000
Främjande av mediekonst	-	-	180 000

Som en följd av den internationella recessionen kommer den offentliga ekonomins hållbarhet att bli ett problem för Finland på 2010-talet. Dessutom är det statliga spelmonopolets framtid osäker och trycket att helt och hållet rikta avkastningen till nya förmånstagare ökar.

En sådan utveckling skulle innebära att det statliga finansieringssystemet behöver utvecklas mot större mångsidighet. Den statliga finansieringen måste reagera bättre på olika behov. Det krävs både snabbhet och smidighet, men också långsiktiga riskfinansieringar. Vid sidan om den statliga finansieringen uppstår behovet att i allt högre grad finansiera konst och kultur från andra källor. I framtidsscenarierna kommer den offentliga sektorns betydelse som garant för den kulturella mångfalden

och den regionala tillgången av kultur- och bibliotekstjänster att kvarstå, men vid sidan om den offentliga sektorn kommer det att uppstå allt starkare aktörer och finansiärer på den privata och tredje sektorn.

Stödmottagarna kan i framtiden vara företag, samfund eller yrkesutövare. Enligt Europeiska Gemenskapens grundfördrag och dess artikel om konkurrensrätt kan statliga stöd godkännas i de fall då stödet inte påverkar förutsättningarna för handel och konkurrens på ett sätt som strider mot allmänna intressen. Det är möjligt att en del av kulturstöden i likhet med filmstöden måste godkännas av EU:s kommission.

Åtgärdsförslag:

- att stärka närings- och miljöcentralernas förutsättningar att främja kulturverksamhet och sysselsättning inom sin region.
- att utveckla koordineringen mellan de regionala aktörerna inom konst och kultur och att intensifiera samarbetet mellan de statliga och kommunala aktörerna.
- att utveckla samarbetsstrukturerna och -systemen mellan konstinstitutionerna och det fria fältet.
- att utveckla stöd- och finansieringssystemen för konst och kultur till en helhet som är smidigare än den nuvarande.
- att utveckla stödformerna så att de kan urskilja hastigt uppstartade produktioner som förutsätter riskfinansiering och långsiktiga produktioner och produktionssätt samt nya konst- och kulturområden som hybridkonst och koncept.

2.7 Kulturbranschernas ekonomi, sysselsättning och utkomst

Kulturbranschens ekonomiska betydelse har ökat internationellt sett. Det är emellertid svårt att göra internationella jämförelser bl.a. för att de institutionella strukturerna, finansieringsformerna och utbudet av kulturtjänster är olika pga. den historiska utvecklingen. Kulturbranschens andel av hela arbetskraften och kulturbranschens andel av

bruttonationalinkomsten är i Finland större än i de flesta andra länder.⁵

Upphovsrättens och kulturens andel av den finländska ekonomins värdeökning har redan under en längre tid varierat från tre till fyra procent. Kulturbranscherna och de upphovsrättsliga branscherna sysselsätter drygt fyra procent av den sysselsatta arbetskraften. Program- och databranschen samt tidnings- och tryckeribranschen sysselsätter ca tre fjärdedelar av kulturbranschernas totala sysselsättning. Musik, teater och opera, film, video och foto, visuell och grafisk konst utgör tillsammans endast en tiondedel av upphovsrättens ekonomi och sysselsättning. Kultur- och masskommunikationens andel av de totala konsumtionsutgifterna är dryga fem procent. Andelen av hushållens konsumtionsutgifter för kultur- och upplevelseindustrins produkter växer. Största delen av upplevelseindustrin är underhållningsproduktion. Kulturkonsumtionen växer i alla åldersgrupper och i framtiden kan vi förvänta oss att även konsumtionen av konst tilltar.

Kulturekonomin har en stark koncentration i huvudstadsområdet, där värdeökningen skiljer sig markant från resten av landet med hela fem procentenheter (regionalt BNP). En motsvarande polarisering har skett i de flesta europeiska länder. Kulturbranscher med ett högt förädlingsvärde, t.ex. den audiovisuella branschen och design har koncentrerat sig till huvudstadsregionen. Kreativiteten ger ekonomin ett betydande mervärde. Också på andra ställen i landet koncentreras de kultur- och upphovsrättsliga branscherna till de större städerna. Huvudstadsregionen höjer landets medeltal till drygt tre procent och endast Egentliga Finland överskrider den gränsen. I huvudstadsområdet är den kulturintensiva sysselsättningen hela sju och en halv procent av regionens sysselsatta arbetskraft, i regionerna ligger man under landets medeltal på fyra procent. Huvudstadsregionen fungerar alltså som ett kraftigt lokomotiv för ekonomin och sysselsättningen i kulturbranscherna.

Public service radio- och televisionsverksamheten stärker den audiovisuella kunskapen och kulturen och fungerar som en arena för kulturaktörer och kreativa näringar. Public serviceverksamheten har en stor betydelse för det finländska kulturfältets inkomster. Det är nödvändigt att trygga en oavhängig public service televisions- och radioverksamhet för att stärka den kulturella infrastrukturen. Redan i en nära framtid kommer en stor del av kulturkonsumtionen och -tillgången att kunna skötas via bredband.

På det internationella planet har varuproduktionen flyttat till länder med billiga produktionskostnader. För att de utvecklade länderna skall kunna upprätthålla sin konkurrenskraft är det viktigt att satsa på kunskap och innovation samt på tjänsteproduktion. Kultur- och upplevelseindustrin befäster den västerländska värdegrundens nya inriktning mot immateriell konsumtion. I medier, reklam, tidnings- och tryckeribranschen, skivproduktionen, den audiovisuella industrin samt i radio- och televisionsbranschen sker det ett paradigmskifte, som präglas av att man i allt större utsträckning köper produktioner utifrån och anlitar underleverantörer. Kulturimporten är idag större än kulturexporten. Kultursektorn måste utveckla bättre förutsättningar för kreativa näringar och företag, för kulturexport, produktutveckling, koncept och marknadsföring. Kulturbranschernas yrkesutövare och småföretagare behöver gemensamma strukturer, t.ex. managers, för att utveckla företagsplaner och marknadsföring. De traditionella områdena för kulturexport, t.ex. musik, litteratur, design och spel kommer att kompletteras med nya potentiella konst- och kulturområden och de nya formerna för hybridkonst kommer att stärka sin ställning.

En välfungerande upphovsrättslig marknad är en grundförutsättning för de kreativa näringarna och det förutsätter en kontinuerlig uppföljning. Nya produktionsätt, affärsmodeller och förändringar i brukarmiljöerna påverkar det upphovsrättsliga systemet och den globala licensmarknaden.

⁵ Suomen kulttuuri eurooppalaisessa vertailussa. Opetusministeriön politiikka-analyseja 2009:5.

Digitaliseringen och de nätverksbaserade produktions- och verksamhetsformerna förutsätter att man känner till den upphovsrätliga lagstiftningen och internationell avtalsrätt. Det är viktigt att EU:s inre marknad fungerar friktionsfritt också i förhållande till den upphovsrätten.

Den digitala revolutionen har avancerat från den personliga datorn (1980-talet), hypermedier (1990-talet), via Internet och mobilkommunikation (slutet på 1990-talet) till multimedier och mobilt Internet (2000-talet början). Med en liten fördröjning har varje skede medfört en förändring i produktionssätten, en tillväxt i ekonomin och nya marknader. Dagens utvecklingstrender är hybridmedier, semantisk webb, integrerad ubik teknologi och sociala medier. Till de här trenderna hör en kraftigt växande ekonomi, som bygger på delaktighet och sociala gemenskaper, och helt nya typer av marknader, produkter och yrken. Den här ekonomin kan karaktäriseras av att den sker i kollektiva informationsnätverk som massproducerar materiella och immateriella produkter och tjänster i nya former för innovation, produktion och konsumtion. Hit hör sociala medier, massproduktion och -distribution, crowdsourcing (talko) samt syntetiska förnödenheter, nya yrken och marknader. Grupp produktioner eller wikiproduktioner sker i öppna former. Sådana produktionsformer är en utmaning för de traditionella produktionsformerna och affärsmodellerna. Det är viktigt både för näringslivet och nationalekonomin att erkänna gemenskapsekonomins lagbundenhet och mervärde.

Snabbhet och smidighet är en förutsättning för kreativt arbete. Dess styrka ligger inte i makro- utan i mikroekonomin. En ny stark trend är andelslag och nätverksliknande företagskluster. Det är också värdefullt att kunna sysselsätta sig själv och kanske några andra kreativa aktörer. Den kreativa produktionens styrka står att finna i kvalitet, inte i kvantitet. Just nu går utvecklingen mot en organisationsnivå som reagerar på omvärlden ännu snabbare och känsligare än nätverken och den nivån kunde beskrivas som ett kreativt mycel. I nätverken är det möjligt att nå ut till de fragmenterade mål- och publikgrupperna internationellt.

Kulturens nationalekonomiska betydelse kan inte mätas endast i företagets omsättning eller i sysselsättningssiffror. Kulturen har en nationalekonomisk betydelse genom att den främjar välfärd och motverkar segregation, den bidrar till tolerans och ömsesidigt förtroende i ett mångkulturellt Finland. Kultur är också ett viktigt element i den internationella Finlandsbilden och kan främja Finlands konkurrenskraft, turistnäring och exportindustrier på den internationella marknaden.

Konstbaserad kunskap kan tillämpas på andra sektorer, t.ex. inom social- och hälsovården och i utbildningen och bidrar då till ökat utbyte och till utvecklingen av det framtida kulturintensiva samhället och dess produktioner, marknader och sysselsättning. Utanför kulturbranscherna växer det kreativa arbetets ekonomiska betydelse. En allt större andel av dem som fått en utbildning i färdighets- och konstämnen får arbete utanför de traditionella kulturområdena.

Åtgärdsförslag:

- att i samarbete med arbets- och näringsministeriet fortsätta det strategiska projektet om kreativ ekonomi och följa upp det med kompletterande åtgärder.
- att utveckla förutsättningarna för kulturbranschernas ekonomiska värdekedjor; entreprenörskap, företagsverksamhet och marknadsföring, kulturimport och -export samt kulturturism
- att utveckla stödsystemen både mot större långsiktighet, smidighet och mot tvärsektorieell verksamhet och mot riskfinansiering.
- att utveckla kunnandet i upphovsrätt, internationell affärsverksamhet och avtalspraxis och det upphovsrättsliga systemet så att det svarar mot de förändringar som sker i verksamhetsmiljön och -strukturerna. Upphovsmannens rätt att fatta beslut om verket och om hur det används skall respekteras.
- att utveckla det upphovsrättsliga systemet så att mänsklighetens kulturella kapital står till medborgarnas, forskningens och undervisningens förfogande via museer, bibliotek och arkiv samt genom utbildnings- och forskningsinstitutioner.

3 Kulturen år 2035

Redogörelsen pekar på framtidens stora utvecklingslinjer: de globala makrovariablerna, de avgörande samhälliga kulturella valen och åtgärdsförslagen lyfter fram tre centrala möjligheter som tillsammans utgör en potentiell kraft för framtiden: hållbar kultur, kulturell mångfald och kreativitet. Tillsammans utgör de både förutsättningar och utgångspunkter för kulturens samhälleliga betydelse, för människans välbefinnande och för kulturbranschernas ekonomi.

3.1 Hållbar kultur

Hållbar utveckling och anpassning till klimatförändringen är både internationellt och nationellt en nyckelfråga för framtiden. Det är en stark trend som kan fungera som en nationell framgångsfaktor. Målet för en hållbar samhällsutveckling är att säkra möjligheterna till ett gott liv för nuvarande och kommande generationer. Det betyder att man både globalt och nationellt i all samhällelig beslutsfattning tar hänsyn till miljön, människan och ekonomin: ekologisk, social, kulturell och ekonomisk hållbarhet.

Kulturell hållbarhet innebär att kultur, kulturmiljöer och kulturarv bevaras, utvecklas och utnyttjas från generation till generation, och att det finns förutsättningar för människans fria intellektuella verksamhet och uttrycksförmåga, kulturell jämställdhet, etisk tillväxt och hållbar kulturkonsumtion, produktion och ekonomi. Det kulturella kapitalet är en del av det sociala kapitalet

och den centrala resursen är kreativitet. Omsorgen om det nationella kulturella kapitalet förutsätter åtgärder och investeringar på lång sikt i stället för en kortsiktig politik. Den långsiktiga politikens bas och inspirationskälla är ett rikt och mångfacetterat kulturarv.

År 2035...

En allt större del av ekonomin består av immateriell produktion och det mervärde den producerar samt av konsumtion och utbyte av kulturprodukter och -tjänster. Finlands långsiktiga satsningar på kreativitet, konst och kultur har varit en framgång. Konstnärer har möjlighet att sysselsätta sig via eget arbete.

- Finlands internationella specialkompetens gäller naturen och det sociala och kreativa kapitalet, kreativ nätverksekonomi, en bra förvaltning av de kreativa näringarna och distributionskanalerna - och en avslappnad livsstil – slowness.

- I de länder som klarat sig bäst har man på ett balanserat sätt tagit ansvar för kulturens och konstens etiska grundvalar och hållbara utveckling och beaktat de medborgerliga och kulturella rättigheterna. Vidare har man kunnat utnyttja konstens och kulturens välfärdsfrämjande tillämpningar och ekonomiska fördelar.

- I Finland har man tagit ansvar för kulturmiljöns ekologiska och estetiska hållbarhet och mångfald. En bedömning av de kulturella dimensionerna och miljökonsekvenserna är en naturlig och central del i samhälls- och stadsplaneringen. Konst och

kultur är en integrerad del i stadsplaneringen och har blivit en succé. Genom att kombinera nya och äldre byggnadsbestånd i harmoniska helheter har man skapat trivsamma bostadsområden. I boendet har man tagit hänsyn till naturen, till ekologiskt försvarbara lokaler för gemensamt bruk och också möjliggjort mindre odlingar.

- De kreativa näringarna utnyttjar kulturarvet. En väsentlig del av kulturarvet har digitaliserats. Det nationella digitala bibliotekets metasökning fungerar som en del av det europeiska digitala biblioteket och deras gemensamma interface fungerar med alla verktyg för databehandling och med alla plattformar.

- Public service radio- och televisionsverksamheten är nationens minne och medborgarnas interaktiva sociala media, som sysselsätter kreativa professionella och erbjuder ett forum för gemensam kreativitet.

3.2 Kulturell mångfald

Två starka variabler påverkar den kulturella mångfalden i Finland: befolkningens åldersstruktur och invandringen. Kulturell mångfald är mänskighetens gemensamma arv som har utvecklats i möten och växelverkan mellan olika kulturer. Det gemensamma kulturarvet är grunden för identitet, kreativitet och kreativa näringar.

Till kulturell mångfald hör ett rikt kulturarv och kulturmiljöer, ett varierat utbud av kulturtjänster, samverkan mellan olika åldersgrupper och mellan individer som representerar olika kulturella referenser samt en närvaro av olika kulturer.

År 2035....

- Kulturens friskvårdseffekter har erkänts och de har på ett betydelsefullt sätt ökat den äldre befolkningens aktivitet och delaktighet och minskat samhällets kostnader för vårdinstitutioner. Den sociala segregationen är obetydlig för man har använt kultur i preventivt syfte.

- Konst och kultur är grundläggande faktorer i utvecklingen av en positiv självkänsla och självuttryckande hos barn och unga samt metoder

för att barn och unga blir delaktiga i gemenskaper och förebyggande av utslagning.

- Finland har med framgång tillämpat kulturell växelverkan i integrationen av invandrare och undgått etniska konflikter.

- De kulturella minoriteterna bildar tillsammans med den traditionella finländska kulturen en rik och samverkande mosaik och en dynamisk tredje kultur. Den kulturella läskunnigheten är en garant för förståelse och växelverkan.

- Den kulturella mångfalden fungerar som en central förändringsfaktor i de kreativa näringarna och som en attraktionskraft för regioner och städer. Andra och tredje generationens invandrare gör betydande insatser inom kreativa näringar och kultursektorn.

- Samhällsstrukturen är varierad och rik med förorter och kulturmiljöer. Kulturens tjänstestruktur har fem nivåer: metropolen, regioncentra, kommuner, byar och förorter och dessutom ett regionalt nätverk med public service virtuella rum för föreställningar och presentationer.

3.3 Den kreativa människan

Det kreativa kapitalet är den viktigaste framgångsfaktorn. För att skapa och underhålla det kreativa kapitalet måste man vara förtrogen med kulturarvet, lära sig kreativa nya färdigheter och utveckla dem, ha tillgång till kreativa miljöer och förutsättningar till kreativt arbete. Det kreativa arbetet karaktäriseras av experiment, tillfällighet och lek och är en central resurs och förändringskraft i de kreativa näringarnas och kulturbranschens ekonomi.

År 2035...

- Det kreativa kapitalet, den kreativa produktionen och kulturbranschernas betydelse för utveckling och ständig förnyelse är nationens erkänt viktigaste resurs.

- Finland har infört ”det gyllene snittet” med estetiska och praktiska ämnen i en integrerad skoldag. Det har skapat förutsättningar för det kreativa kapitalet att utvecklas på lång sikt. De estetiska och praktiska ämnena är integrerade i

all undervisning från den allmänbildande skolan till universitetsnivå. Det är en internationell succé och har lett till en blomstring inom konst, kultur och kreativa näringar i Finland. I internationell jämförelse är blomstringen betydande.

- Det upphovsrättsliga systemet är anpassat till produktionsstrukturerna och näringslivet och till den nya sociala och kommunikativa verkligheten. Man har tryggt möjligheterna för utövarna att fungera i sina yrken eller som näringsidkare, och upphovsrätten har utvecklats på ett oväldigt och rättvis sätt som säkrar att medborgarnas kulturella grundrättigheter och friheter kan förverkligas.

4 Sammanfattning av åtgärdsförslagen⁶

Konstens och kulturens värde och betydelse

Efter riksdagens behandling av undervisnings- och kulturministeriets beredning om kulturens framtid fattar statsrådet beslut om åtgärder för att öka konst- och kulturpolitikens samverkan med andra förvaltningsområden med syftet att konst- och kulturpolitikens betydelse och resultat skall kunna integreras i samhällspolitiken. Målet är att kunna utnyttja och främja konstens och kulturens samhälleliga betydelse och växelverkan samt de positiva resultat och möjligheter som tillämpningarna av konst och kultur kan erbjuda samhället genom att de skapar fungerande och effektiva samarbetsformer mellan olika aktörer.

(UKM/JM/FSM/ANM/SHM/UM/KM/JSM/IM/MM/FM/SRK)

Kulturarvet och kulturmiljön

- att utarbeta en riksomfattande strategi för kulturmiljön och utveckla ett sätt att analysera kulturmiljöns tillstånd som en del av en samlad bedömning av miljöfaktorernas inverkan. (UKM/FSM/JSM/ANM/MM/FM)

- att främja bevarandet av kulturarvet och dess tillgänglighet i digital form, främja Det nationella digitala biblioteket (gemensamma och integrerade

lösningar för museernas, arkivens och bibliotekens digitala material i allt som gäller förvaltning, metasökning och interface, samt gemensamma planer för en långsiktig bevaring som tryggar de elektroniska informationsreserverna och säkrar att de är tillgängliga för medborgarna. (UKM/FM)

- I samband med att byggprojekt genomförs främjas kreativitet och visuellt intressant omgivning genom att s.k. procentprinciper införs, dvs. en viss andel av projektets kostnader fördelas på konstanskaffningar. (UKM)

- att utveckla museerna, de allmänna biblioteken och arkiven till mångsidiga centra för inläring, upplevelser och informationssökning genom att satsa på fostran i kulturarv som en del av den kulturella läskunnigheten, tillgänglighet och växelverkan med allmänheten och alla befolkningsgrupper, samt att inleda projektet De allmänna biblioteken som framtidsaktörer. (UKM)

- att i samarbete med flera ministerier fortsätta programmet för finländsk matkultur och särskilt beakta framtidens matkultur, dvs barn och ungas kunskap om mat och livsmedel med det övergripande syftet att öka förståelsen för mat. (JSM/UKM/ANM/UM/MM)

⁶ Kommunikationsministeriet (KM), jord- och skogsbruksministeriet (JSM), justitieministeriet (JM), undervisnings- och kulturministeriet (UKM), försvarsministeriet (FSM), social- och hälsovårdsministeriet (SHM), inrikesministeriet (IM), arbets- och näringsministeriet (ANM), utrikesministeriet (UM), miljöministeriet (MM), finansministeriet (FM), statsrådets kansli (SRK).

Kulturell mångfald och multikulturalism

- att bereda en nationell språkstrategi som stöder och verkställer de i grundlagen tryggade språkliga och kulturella rättigheterna; språkstrategin skall även förstärka den faktiska situationen för nationalspråken (finska och svenska), ursprungsfolket (samerna) och andra i grundlagen nämnda grupper (romerna och de som använder teckenspråk), samt andra språkgrupper i Finland, samt deras behov av kulturella tjänster. (JM/UKM/IM/SHM) (JM/UKM/IM/SHM)

- att trygga nationalspråken och ursprungsfolkets språk (isynnerhet enaresamiska och skoltsamiska är hotade), språkvård och tillgång till språktjänster. Undervisning på samiska ges även i de geografiska områdena där största delen av de samiska barnen och ungdomarna bor och går i skola. Inom huvudstadsområdet stöds samekulturen och kulturtjänster på samiska. (JM/UKM/IM/SHM)

- att bereda ett invandringspolitiskt program, som utvecklar kriterier och verktyg för en kulturpolitik som kan identifiera kulturell mångfald och som inkluderar invandrarnas kulturella referenser och bidrag som en naturlig del i den finländska kulturen. Genom att stöda invandrarnas möjlighet till professionellt kreativt arbete utvecklas det finländska kulturarvet. Utgångspunkten är att alla har rätt till ett jämlikt bemötande. (UKM/IM)

- att öka forskningen i mångkulturalism och därtill relaterade ämnen och definiera begrepp och terminologi. (UKM/JM)

Fair Trade – kultur; gemenskap och kulturella rättigheter

- att främja förverkligandet av de kulturella grundrättigheterna. (UKM/JM)

- att genomgående främja alla befolkningsgruppers (ålder, språk, kön, sexuell läggning, kultur, rom- och sameminoriteter, åskådningar, kulturella referensgrupper etc.) möjligheter att förverkliga sina kulturella rättigheter, tillgång och tillgänglighet till kultur och möjlighet att delta i att skapa kulturella betydelser. (UKM/IM/JM)

- att stärka public service radio- och televisionsverksamheten för att trygga en jämlik tillgång till kulturarvet och den kulturella mångfalden samt som en viktig förutsättning för entreprenörskap och företagsamhet inom kultursektorn. (KM/UKM/ANM)

- att Finland i det internationella och nordiska samarbetet samt i EU och Unesco aktivt främjar och tar initiativ till att identifiera och erkänna de kulturella rättigheterna. (UKM/IM/UM)

- att säkra att förslaget om verksamhetsprogrammet Vålfärd genom konst och kultur förverkligas och att verksamheten fortsätter även efter programperiodens slut. Programmet är ett samarbete mellan social- och hälsovårdsministeriet och undervisnings- och kulturministeriet. (UKM/SHM/ANM/MM)

- att framhäva utvecklingsaspekten som ett element i kulturpolitiken både nationellt och i EU. Tillsammans med de andra nordiska länderna främjar Finland kultur och utveckling genom att särskilt stödja kreativa näringar och kreativa kulturproduktioner. (UM/UKM)

Förutsättningar för kreativitet

- att stärka konstfostran i daghemmen och barnrådgivningen. (UKM/SHM)

- att bedöma utbudet och tillgången av tjänster inom området konstfostran som ett element i en allmän bedömning av bastjänsterna. (UKM)

- att stärka färdighets- och konstämnen i den allmänbildande utbildningen. Utvecklingen av färdighets- och konstämnen knyts närmare samman som en enhetlig del av barns och ungas skoldag (koordinering: färdighets- och konstämnen, grundundervisning i konst, klubb- och eftermiddagsverksamhet). (UKM)

- att ombesörja att kvaliteten på undervisningen i färdighets- och konstämnen höjs genom behöriga ämneslärare och genom att öka utbildningen för klasslärare och fortbildningen för lärare i färdighets- och konstämnen samt genom att tillämpa dem i andra läroämnena. (UKM)

- att utarbeta en utbildningsstrategi som bakgrundsmaterial för statsrådets följande

utvecklingsplan för utbildning och forskning. Bakgrundsmaterialet skall belysa kulturområdet som en helhet och föregripa utbildningens och arbetslivets behov. Strategin skall beakta konst och kulturområdets utbildningsbehov med hänseende till de olika utbildningsnivåerna och -formerna (allmänbildande, yrkesinriktad utbildning och högskoleutbildning). Behoven gäller utbildning för att stärka och bredda konstnärskarriärens olika faser, för att bredda nationella och internationella expertuppdrag inom kulturområdet, utbildning för ledning och företagsverksamhet samt för den sk. ”kulturryggsäcken” – ett program för livslång läring i samarbete mellan flera utbildningsorganisationer. (UKM)

- att utveckla finansieringsmöjligheterna för multidisciplinär forskning inom kulturområdet. Huvudaktörer är ministerierna, Finlands Akademi, universiteten och forskningsinstitutionerna samt fonderna. (UKM)
- att se och erkänna det kreativa arbetets särdrag (arbetsförhållande – yrkesutöva/företagare) och att utveckla dess förutsättningar, utbildning, arbetslokaler samt myndighetsbemötandet, utkomst och sysselsättning. (UKM)
- att ändra arbetslagstiftningen så att den erkänner sysselsättning i eget arbete som en ny kategori av arbete. Villkoren för sysselsättning i eget arbete definieras så att beskattning och socialskydd jämföras med andra arbetsformer och att villkoren gör det möjligt att man samtidigt kan ha ett arbetsförhållande och sysselsätta sig i eget arbete som bisyssla. (UKM/ANM/FM/SHM)

- att göra en täckande utredning för att utveckla beskattningspolitiken inom kulturbranschen (periodisering av skatt, praxis kring moms, skattelättnader för konstinköp, beskattningspraxis och regional jämställdhet)(UKM/FM/ANM)

- att utveckla Centralkommissionen för konst till en effektiv central för konst, TAIKE. (UKM)

Kulturproduktioner och -tjänster

- att stärka närings- och miljöcentralernas förutsättningar att främja kulturverksamhet och sysselsättning inom sin region. (ANM/UKM)

- att utveckla koordineringen mellan de regionala aktörerna inom konst och kultur och att intensifiera samarbetet mellan de statliga och kommunala aktörerna. (UKM/ANM)

- att utveckla samarbetsstrukturerna och -systemen mellan konstinstitutionerna och det fria fältet. (UKM)

- att utveckla stöd- och finansieringssystemen för konst och kultur till en helhet som är smidigare än den nuvarande.

- att utveckla stödformerna så att de kan urskilja hastigt uppstartade produktioner som förutsätter riskfinansiering och långsiktiga produktioner och produktionssätt samt nya konst- och kulturområden som hybridkonst och koncept. (UKM/ANM)

Kulturbranschernas ekonomi, sysselsättning och utkomst

- att i samarbete med arbets- och näringsministeriet fortsätta det strategiska projektet om kreativ ekonomi och följa upp det med nya åtgärder.

- att utveckla förutsättningarna för kulturbranschernas ekonomiska värdekedjor; entreprenörskap, företagsverksamhet och marknadsföring, kulturimport och -export samt kulturturism. (UKM/ANM)

- att utveckla kunnandet i upphovsrätt, internationell affärsverksamhet och avtalspraxis och att utveckla det upphovsrättsliga systemet så att det bättre motsvarar de förändringar som sker i verksamhetsmiljön och -strukturerna. Upphovsmannens rätt att fatta beslut om sitt verk och om hur det används skall respekteras. (UKM/ANM/JM)

- att utveckla det upphovsrättsliga systemet så att mänsklighetens kulturella kapital står till medborgarnas, forskningens och undervisningens förfogande via museer, bibliotek och arkiv samt genom utbildnings- och forskningsinstitutioner. (UKM/ANM/JM)

Sammanfattning av åtgärdsförslagen	KM	JSM	JM	FSM	SHM	IM	ANM	UM	FM	MM	SRK	UKM
Konstens och kulturens värde och betydelse												
Efter riksdagens behandling av undervisnings- och kulturministeriets beredning om kulturens framtid fattar statsrådet beslut om åtgärder för att öka konst- och kulturpolitikens samverkan med andra förvaltningsområden med syftet att konst- och kulturpolitikens betydelse och resultat skall kunna integreras i samhällspolitiken. Målet är att kunna utnyttja och främja konstens och kulturens samhälleliga betydelse och växelverkan samt de positiva resultat och möjligheter som tillämpningarna av konst och kultur kan erbjuda samhället genom att de skapar fungerande och effektiva samarbetsformer mellan olika aktörer.	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•	•
Kulturarvet och kulturmiljön												
Att utarbeta en riksomfattande strategi för kulturmiljön och utveckla ett sätt att analysera kulturmiljöns tillstånd som en del av en samlad bedömning av miljöfaktorernas inverkan.		•		•			•		•	•		•
Att främja bevarandet av kulturarvet och dess tillgänglighet i digital form, främja Det nationella digitala biblioteket (gemensamma och integrerade lösningar för museernas, arkivens och bibliotekens digitala material i allt som gäller förvaltning, metasökning och interface, samt gemensamma planer för en långsiktig bevaring som tryggar de elektroniska informationsreserverna och säkrar att de är tillgängliga för medborgarna).									•			•
I samband med att byggprojekt genomförs främjas kreativitet och visuellt intressant omgivning genom att s.k. prosentprinciper införs, dvs. en viss andel av projektets kostnader fördelas på konstanskaffningar												•
Att utveckla museerna, de allmänna biblioteken och arkiven till mångsidiga centra för inläring, upplevelser och informationssökning genom att satsa på fostran i kulturarv som en del av den kulturella läskunnigheten, tillgänglighet och växelverkan med allmänheten och alla befolkningsgrupper, samt att inleda projektet De allmänna biblioteken som framtidsaktörer.												•

Sammanfattning av åtgärdsförslagen	KM	JSM	JM	FSM	SHM	IM	ANM	UM	FM	MM	SRK	UKM
Att i samarbete med flera ministerier fortsätta programmet för finländsk matkultur och särskilt beakta framtidens matkultur, dvs barn och ungas kunskap om mat och livsmedel med det övergripande syftet att öka förståelsen för mat.							•	•		•		
Kulturell mångfald och multikulturalism												
Att bereda en nationell språkstrategi som stöder och verkställer de i grundlagen tryggade språkliga och kulturella rättigheterna; språkstrategin skall även förstärka den faktiska situationen för nationalspråken (finska och svenska), ursprungsfolket (samerna) och andra i grundlagen nämnda grupper (romerna och de som använder teckenspråk), samt andra språkgrupper i Finland.			•		•	•						•
Att trygga nationalspråken och ursprungsfolkets språk (isynnerhet enaresamiska och skoltsamiska är hotade), språkvård och tillgång till språktjänster. Undervisning på samiska ges även i de geografiska områdena där största delen av de samiska barnen och ungdomarna bor och går i skola. Inom huvudstadsområdet stöds samekulturen och kulturtjänster på samiska.			•		•	•						•
Att bereda ett invandringspolitiskt program, som utvecklar kriterier och verktyg för en kulturpolitik som kan identifiera kulturell mångfald och som inkluderar invandrarnas kulturella referenser och bidrag som en naturlig del i den finländska kulturen. Genom att stöda invandrarnas möjlighet till professionellt kreativt arbete utvecklas det finländska kulturarvet. Utgångspunkten är att alla har rätt till ett jämlikt bemötande.						•						•
Att öka forskningen i mångkulturalism och därtill relaterade ämnen och definiera begrepp och terminologi.			•									•
Fair Trade – kultur; gemenskap och kulturella rättigheter												
Att främja förverkligandet av de kulturella grundrättigheterna.			•									•
Att genomgående främja alla befolkningsgruppers (ålder, språk, kön, sexuell läggning, kultur, rom- och sameminoriteter, åskådningar, kulturella referensgrupper etc) möjligheter att förverkliga sina kulturella rättigheter, tillgång och tillgänglighet till kultur och möjlighet att delta i att skapa kulturella betydelser.			•			•						•

Sammanfattning av åtgärdsförslagen	KM	JSM	JM	FSM	SHM	IM	ANM	UM	FM	MM	SRK	UKM
Att stärka public service radio- och televisionsverksamheten för att trygga en jämlik tillgång till kulturarvet och den kulturella mångfalden samt som en viktig förutsättning för entreprenörskap och företagsamhet inom kultursektorn.	•						•					•
Att Finland i det internationella och nordiska samarbetet samt i EU och Unesco aktivt främjar och tar initiativ till att identifiera och erkänna de kulturella rättigheterna.						•		•				•
Att säkra att förslaget om verksamhetsprogrammet Välfärd genom konst och kultur förverkligas och att verksamheten fortsätter även efter programperiodens slut. Programmet är ett samarbete mellan social- och hälsovårdsministeriet och undervisnings- och kulturministeriet.					•		•			•		•
Att framhäva utvecklingsaspekten som ett element i kulturpolitiken både nationellt och i EU. Tillsammans med de andra nordiska länderna främjar Finland kultur och utveckling genom att särskilt stödja kreativa näringar och kreativa kulturproduktioner.								•				•
Förutsättningar för kreativitet												
Att stärka konstfostran i daghemmen och barnrådgivningen.					•							•
Att bedöma utbudet och tillgången av tjänster inom området konstfostran som ett element i en allmän bedömning av bastjänsterna.												•
Att stärka färdighets- och konstämnen i den allmänbildande utbildningen. Utvecklingen av färdighets- och konstämnen knyts närmare samman som en enhetlig del av barns och ungas skoldag (koordinering: estetiska och praktiska ämnen, grundundervisning i konst, klubb- och eftermiddagsverksamhet).												•
Att ombesörja att kvaliteten på undervisningen i färdighets- och konstämnen höjs genom behöriga ämneslärare och genom att öka utbildningen för klasslärare och fortbildningen för lärare i färdighets- och konstämnen samt genom att tillämpa dem i andra läroämnen.												•

Sammanfattning av åtgärdsförslagen	KM	JSM	JM	FSM	SHM	IM	ANM	UM	FM	MM	SRK	UKM
Att utarbeta en utbildningsstrategi som bakgrundsmaterial för statsrådets följande utvecklingsplan för utbildning och forskning. Bakgrundsmaterialet skall belysa kulturområdet som en helhet och föregripa utbildningens och arbetslivets behov. Strategin skall beakta konst- och kulturområdets utbildningsbehov på utbildningsnivåerna och i utbildningsformerna (allmänbildande, yrkesinriktad utbildning och högskoleutbildning). Behoven gäller utbildning för att stärka och bredda konstnärskarriärens olika faser, för att bredda nationella och internationella expertuppdrag inom kulturområdet, utbildning för ledning och företagsverksamhet samt för den sk. "kulturryggsäcken" – ett program för livslång läring i samarbete mellan flera utbildningsorganisationer.												•
Att utveckla finansieringsmöjligheterna för multidisciplinär forskning inom kulturområdet. Huvudaktörer är ministerierna, Finlands Akademi, universiteten och forskningsinstitutionerna samt fonderna.												•
Att se och erkänna det kreativa arbetets särdrag (arbetsförhållande – yrkesutövare-företagare) och att utveckla dess förutsättningar, utbildning, arbetslokaler samt myndighetsbemötandet, utkomst och sysselsättning.					•		•		•			•
Att ändra arbetslagstiftningen så att den erkänner sysselsättning i eget arbete som en ny kategori av arbete. Villkoren för sysselsättning i eget arbete definieras så att beskattning och socialskydd jämföras med andra arbetsformer och att villkoren gör det möjligt att man samtidigt kan ha ett arbetsförhållande och sysselsätta sig i eget arbete som bissyssa.							•		•			•
Att göra en täckande utredning för att utveckla beskattningspolitiken inom kulturbranschen (periodisering av skatt, praxis kring moms, skattelättnader för konstinköp, beskattningspraxis och regional jämställdhet).							•		•			•
Att utveckla Centralkommissionen för konst till en effektiv central för konst, TAIKE.												•
Kulturproduktioner och -tjänster												
Att stärka närings- och miljöcentralernas förutsättningar att främja kulturverksamhet och sysselsättning inom sin region.							•					•

Sammanfattning av åtgärdsförslagen	KM	JSM	JM	FSM	SHM	IM	ANM	UM	FM	MM	SRK	UKM
Att utveckla koordineringen mellan de regionala aktörerna inom konst och kultur och att intensifiera samarbetet mellan de statliga och kommunala aktörerna.							•					•
Att utveckla samarbetsstrukturerna och -systemen mellan konstinstitutionerna och det fria fältet.												•
Att utveckla stöd- och finansieringssystemen för konst och kultur till en helhet som är smidigare än den nuvarande.												•
Att utveckla stödformerna så att de kan urskilja hastigt uppstartade produktioner som förutsätter riskfinansiering och långsiktiga produktioner och produktionsätt samt nya konst- och kulturområden som hybridkonst och koncept.							•					•
Kulturbranschernas ekonomi, sysselsättning och utkomst							•					•
Att i samarbete med arbets- och näringsministeriet fortsätta det strategiska projektet om kreativ ekonomi och följa upp det med nya åtgärder.							•					•
Att utveckla förutsättningarna för kulturbranschernas ekonomiska värdekedjor; entreprenörskap, företagsverksamhet och marknadsföring, kulturimport och -export samt kulturturism.							•					•
Att utveckla kunnandet i upphovsrätt, internationell affärsverksamhet och avtalspraxis och att utveckla det upphovsrättsliga systemet så att det bättre motsvarar de förändringar som sker i verksamhetsmiljön och -strukturerna. Upphovsmannens rätt att fatta beslut om sitt verk och om hur det används skall respekteras.			•				•					•
Att utveckla det upphovsrättsliga systemet så att mänsklighetens kulturella kapital står till medborgarnas, forskningens och undervisningens förfogande via museer, bibliotek och arkiv samt genom utbildnings- och forskningsinstitutioner.			•				•					•

RIKSDAGENS SKRIVELSE 38/2010 rd

Statsrådets redogörelse om kulturens framtid

Ärende

Statsrådet har till riksdagen lämnat en redogörelse om kulturens framtid (SRR 4/2010 rd).

Beredning i utskott

Kulturutskottet har i ärendet lämnat sitt betänkande (KuUB 11/2010 rd).

Beslut

Riksdagen har

med anledning av redogörelsen godkänt följande ställningstagande enligt betänkandet:

1. Att den sociala tryggheten för konstnärer förbättras så att allt fler konstnärer omfattas av social trygghet.

2. Att särfrågorna kring den sociala tryggheten, utkomstskyddet vid arbetslöshet och pensioner inom kulturområdet av-

görs för att undanröja så många hinder för sysselsättning som möjligt.

3. Att färdighets- och konstämnen ges mer plats i den grundläggande utbildningen och lärarutbildningen.

4. Att en proposition bereds om omvandling av Centralkommissionen för konst till ett Centrum för konstfrämjande.

5. Att principen En procent för konst främjas och att den binds upp vid bygg- och renoveringskostnader.

6. Att det nationella formgivningsprogrammet uppdateras för att ta hänsyn till tjänstedesign, kundtillvändhet och hållbar utveckling.

7. Att fler åtgärder vidtas för att hindra s.k. nätpiratism och främja laglig användning av digitalt material.

8. Att systemet med kompensationsavgift utvecklas och ses över.

Helsingfors den 20 januari 2011

KULTURUTSKOTTETS BETÄNKANDE 11/2010 rd

Statsrådets redogörelse om kulturens framtid

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 19 maj 2010 statsrådets redogörelse om kulturens framtid (SRR 4/2010 rd) till kulturutskottet för beredning.

Utlåtanden

I enlighet med riksdagens beslut har social- och hälsovårdsutskottet och framtidsutskottet lämnat utlåtande i ärendet. Utlåtandena (ShUU 10/2010 rd och FrUU 3/2010 rd) återges efter betänkandet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- överdirektör Riitta Kaivosoja, programdirektör Georg Henrik Wrede, generalsekreterare Hannele Seitsonen och konsultativ tjänsteman Kimmo Aulake, undervisnings- och kulturministeriet
- ordförande Klemetti Näkkäljärvi, Sameetinget
- undervisningsråd Mikko Hartikainen, Utbildningsstyrelsen
- ledande sakkunnig Silja Hakulinen, Centret för internationell mobilitet och internationellt samarbete CIMO
- utvecklingschef Pirjo Hamari, Museiverket
- överinspektör Hannele Syrjä, Delegationen för romernas ärenden
- överdirektör Risto Ruohonen, Satens konstmuseum

- generalsekreterare Esa Rantanen och vice ordförande Tuula-Liina Varis, centralkommissionen för konst
- dekanus Helena Hyvönen, Aalto-universitetet
- rektor Markus Konttinen, Bildkonstakademien
- rektor Paula Tuovinen, Teaterhögskolan
- chef för programområdet Olli-Pekka Heino-nen, Rundradion Ab
- ombudsman Päivi Liedes, Suomen Kirjailija-liitto ry
- verkställande direktör Matti A. Holopainen, Finlands Teatrar rf
- ombudsman Raimo Söder, Teatteri- ja Media-työntekijät ry
- ombudsman Hanna-Mari Kokkonen, Itäinen tanssin aluekeskus
- projektchef Sami Häikiö, Musex
- ordförande Arja Kanerva och sekreterare Markku Lemmetty, Pro lastenkirjallisuus — Pro barnlitteraturen ry
- ledande expert Riitta Ylätalo, PKT-säätiö
- ombudsman Yki Räikkälä, Satakunnan elä-vän kuvan keskus SEKK ry
- styrelseordförande, docent Heikki Kukko-nen, Finlands Hembygdsförbund
- ombudsman Elina Mäntylä, Finlands Skåde-spelarförbund ry
- ordförande, tonsättare Tapio Tuomela, Fin-lands Tonsättare rf
- generalsekreterare Petra Havu, Konstnärsgil-let i Finland
- ombudsman Sanna Rekola, Informationscen-tret för Dans rf
- generalsekreterare Salla Heinänen, Industri-konstförbundet ORNAMO

- magister i teaterkonst, ansvarig konstnär Jari Forsman och studerande Juuso Lind, Tunne-myrsky-projektet
- generalsekreterare Eeva-Inkeri Sirelius, Samverkande Bildningsorganisationerna
- ombudsman Iris Autio, Tero Saarinen Company
- mångkultursexpert Umayya Abu-Hanna

- teknologie doktor, ekonomie doktor Tarja Cronberg
- politices doktor Assi Liikanen.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av

- Finlands Kommunförbund
- Bildningsforum
- Suomen Sinfoniaorkesterit ry
- Eläkeliitto
- Piraattipuolue r.p.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

Det har gjorts omfattande utredningar om kulturens framtid och dess roll för den nationella livskraften. Redogörelsen tar upp kulturens och konstens föränderliga roll. I det sammanhanget har man hört en lång rad experter på området och gått igenom en mängd utvecklingsförslag. Redogörelsen utvidgar begreppet kulturpolitik i traditionell mening till flera andra sektorer av samhällspolitiken. Strategierna i redogörelsen baktar upp konstens och kulturens betydelse och genomslagskraft inom olika områden av samhället. Redogörelsen ger följaktligen en bra utgångspunkt för att stärka konstens och kulturens roll i framtiden.

Redogörelsen arbetar med ett mycket långt tidsperspektiv och därmed går det inte att undvika en viss oförutsebarhet. Utskottet framhåller att aktiviteter som på sikt främjar och stöder välfärd och välbefinnande är till störst nytta för samhället. Därför är det viktigt att analysera olika visioner också på längre sikt.

Kulturens samhällsekonomiska betydelse kan inte mätas enbart med företagets omsättning eller allmänna sysselsättningstal. Kulturens inverkan på människors psykiska välbefinnande och som buffert mot marginalisering och dess roll för att främja tolerans, ömsesidig förståelse och förtroende i ett mångkulturellt Finland är samhällsekonomiskt viktiga faktorer.

Kulturell mångfald

Begreppet kulturell mångfald i redogörelsen är insiktsfullt. Utöver etniska och språkliga grupper omfattar begreppet olika del- och subkulturer och virtuella stammar. Den kulturella mångfalden konstateras vara en utmaning för kulturutbud, kulturtjänster och kulturproduktion. Kulturell mångfald, eller i mer begränsad utsträckning mångkultur, omfattar många kulturella element allt ifrån historia, värden, traditioner och konst till språk.

Det är viktigt att beakta olika minoritetsgruppers kulturella särdrag, anser utskottet.

Kultur och välfärd

Konst och kultur har ett stort värde i sig, men metoder som utgår från konst kan mycket väl tillämpas för att främja välfärd och välbefinnande i samhället i stort. Konst och kultur ger mening åt livet, de stärker, engagerar och ger ork för det dagliga livet, främjar social sammanhållning och förebygger marginalisering. Konst och kultur kan med framgång utnyttjas till exempel i vård och omsorg, hälso- och sjukvård, arbetslivet, verkstadsaktiviteter, terapi och integration. Att tillämpa konst och kultur på de här områdena främjar människors kulturella rättigheter, ökar deras intresse för kultur och ger inbesparingar inom andra samhällsliga verksamheter. Konsten har bevisligen positiva effekter till exempel i barnskyddsarbete, rehabilitering av personer som drabbats av stroke, behandlingen av

minnessjukdomar, i fångvården, åldringsvården och mentalvårdsarbetet. Effekterna kan vara speciellt betydelsefulla när det gäller att upprätthålla äldrebefolkningens funktionsförmåga och att ge unga ett fotfäste i samhället och arbetslivet och för att motarbeta marginalisering. Redogörelsen hänvisar till handlingsprogrammet Konst och kultur ger välfärd från början 2010 (UKM 2010:1), som avser att främja vars och ens rätt och lika möjligheter att själv utöva konst eller delta i kulturell verksamhet hela livet ut, också i olika situationer och grupper.

För att främja välfärd och välbefinnande genom konst och kultur krävs det utöver en positiv attityd också ett brett samarbete mellan olika förvaltningar och förvaltningsnivåer och dessutom analyser av människors behov och lämplighet när det gäller arbetsliv och utbildning. Metoder och möjligheter att tillämpa konst och kultur bör vidareutvecklas och deras effekter undersökas i samråd mellan olika former av konst och vetenskap. Konsten har mycket att ge på olika nivåer av fostran och utbildning, inom social- och hälsovården och i arbetet för att förbättra livsmiljön och arbetslivet.

Social- och hälsovårdsutskottet kräver i sitt utlåtande att handlingsprogrammet Konst och kultur ger välfärd genomförs och att det ses till att verksamheten fortsätter också efter programperioden. Kulturutskottet omfattar social- och hälsovårdsutskottets ställningstagande att stat, kommuner och näringslivsaktörer bör ges en bättre inblick i hur mycket konst och kultur betyder. Social- och hälsovårdsutskottet vill att olika förvaltningsområden samarbetar sinsemellan och med tredje sektor om genomförandet. Det måste ses som en viktig välfärdspolitisk fråga att trygga resurserna för statliga och kommunala konstinrättningar och aktörer inom det fria kulturfältet. Bland goda förslag i redogörelsen lyfter utskottet fram att klienters kulturella behov och önskemål skrivs in i deras vård- och serviceplaner.

Insatser för att förebygga marginalisering. Kulturutskottet har tidigare under denna valperiod på eget initiativ tagit upp frågan om insatser

för att hindra marginalisering av unga (KuUU 10/2008 rd—MINU 5/2008 rd). Barns och ungas hobbyer är en viktig bas för tillväxt och utveckling. Här spelar förebyggande insatser, som motion och idrott, ungdomsarbete och kulturella tjänster i vid bemärkelse, inbegripet skolornas klubbverksamhet, en viktig roll. Också konstundervisningen i skolorna behöver byggas ut, för den utgör ett viktigt element i barnens emotionella fostran och för deras psykiska tillväxt.

Diverse fungerande modeller för konstaktiviteter för unga som lever i ett kulturellt vakuum har hittills tagits fram bland annat inom ramen för projektet Myrsky som finska Kulturfonden finansierat på olika håll i Finland. Det har varit möjligt att engagera en rad erfarna konstnärer för att genomföra olika slag av projekt som ger de unga en chans att förverkliga sina egna drömmar. Effekterna av lyckade konstprojekt sitter kvar i många år och kan bli en mycket djup känsloupplevelse för de unga. Med starkare självkänsla och mer utvecklade interaktiva färdigheter står många unga bättre rustade inför framtida problem i livet. Små ekonomiska satsningar kan på sikt ge stora inbesparingar i social sektor. Det är viktigt att projektet får fortsatt finansiering, poängterar utskottet.

Kulturarv och kulturmiljö

Redogörelsen lyfter fram kulturens och kulturarvets indirekta roll till exempel för att öka välfärd och välbefinnande och för att möjliggöra ny företagsamhet. Det är viktigt för framtiden, men för att kunskapen ska förmedlas och kulturarvet indirekt kunna utnyttjas på ett hållbart sätt måste det också ses till att själva kulturarvet bevaras.

Kulturarvet omfattar finländska kulturella traditioner och insatserna för att bevara dem. Det är viktigt att bevara och föra vidare traditioner som bygger på finländska värden till kommande generationer.

Enligt redogörelsen är det museer, arkiv och bibliotek som bevarar och förmedlar det materiella och immateriella kulturarvet i och med att de representerar den kulturella kontinuiteten. De tjänar som fora för kulturell dialog, samlar infor-

mation och möjliggör för människor att delta, skapa, uppleva och utöva hobbyer. Samlingar och informationsmaterial tjänar undervisning, vetenskap och fritidsintressen. Minnesorganisationerna står för produktionen av tillförlitlig information och utgör därmed den centrala kunskapsbasen i samhället.

Utskottet anser att projektet för Det nationella digitala biblioteket är viktigt för att bevara kulturarvet. Syftet är att överföra kulturarvet i digital form och säkra en långvarig bevaring. Det hör till medborgarnas grundläggande kulturella rättigheter att ha lika tillgång, åtkomst och tillgänglighet till kunskap och kultur också i det digitala samhället.

En strategi för kulturmiljön är ett viktigt steg mot en klarare samlad syn och konkreta åtgärder. Strategiarbetet främjar samtidigt samarbetet mellan ministerierna inom ett område där flera förvaltningar möts. Det är också viktigt att utveckla utvärderingen av kulturella effekter och system för uppföljning av kulturmiljön.

I redogörelsens avsnitt om visioner som sträcker sig fram till 2035 konstateras det bland annat att Finland har sett om kulturmiljöns ekologiska och estetiska hållbarhet. För att det målet ska nås måste kulturmiljöernas status stärkas i planläggningen, inte minst på detaljplanenivå. I det sammanhanget bör de statliga myndigheternas befogenhetsrelationer tydliggöras. Det behövs också upplysning om kulturarvet och förmåga att läsa kulturmiljön.

Utskottet ser gärna att man i nya byggprojekt främjar kreativitet och en visuellt intressant miljö genom att tillämpa den s.k. procentprincipen, alltså att en del av projektpengarna avsätts för konstinköp. Allmänna bibliotek är en form av basservice till medborgarna. Också närbiblioteken är viktiga för inläring, upplevelser och informationsökning och för tillgängligheten.

För matkulturens vidkommande hänvisar utskottet till sitt utlåtande om statsrådets redogörelse om livsmedelspolitiken (KuUU 18/2010—SRR 6/2010 rd). Det tillstyrker förslaget att ministerierna fortsätter med sitt gemensamma program för att främja den finländska matkulturen inte minst bland dem som svarar för den framti-

da matkulturen, det vill säga barn och unga, och för att förbättra deras kunskaper och samlade insikter om mat.

Utbildning och forskning

Utskottet omfattar det som sägs i redogörelsen om att det i framtidens samhälle behövs stark konst- och kulturkompetens, kännedom om olika kulturer och kulturell läskunnighet. Framtidens kulturutövare och kulturkonsumenter får sina grundläggande kunskaper och färdigheter i den allmänbildande skolan under lektionerna i färdighets- och konstämnen men också i den övriga allmänbildande utbildningen. De här ämnena spelar en nyckelroll i allt som gäller människans personlighet, identitet och självförtroende och i hur individen knyter an till samhället. De främjar elevernas välbefinnande, sociala utveckling och trivsel i skolan. De främjar integrerad kunskap och bidrar till bättre inläring i andra läroämnen. Genom konstfostran och konstundervisning lär man upp framtidens kreativa yrkesutövare och konst- och kulturkonsumenter.

Kultur och konst utgör det sammanbindande samhällskittet som bidrar till tolerans, fördomsfrihet, kreativ problemlösning och ansvar. För att förstärka de här elementen måste färdighets- och konstämnen få mer plats i grundskolans läroplan. Konstämnen bidrar i bästa fall till att vi växer upp till medborgare som gestaltar och upplever verkligheten på ett allsidigt och ansvarsfullt sätt. Det behövs mer konst- och färdighetsämnen också i den grundläggande och kompletterande utbildningen för lärare.

Vid sidan av skolornas konst- och färdighetsämnen kan man ta fram nya webbaserade inläringssmiljöer, samarbetsstrukturer och ämnesöverskridande undervisning, nyttiggöra kulturinstitutioner och minnesorganisationer i större skala och anställa professionella konstnärer i många slag av undervisningssmiljöer.

Framtidsutskottet koncentrerar sig i sitt utlåtande på kulturell kompetens och konstaterar bland annat att kulturell kompetens kommer att vara en viktig basfärdighet i framtiden som alla bör ha tillgång till. Det handlar om människan

och hennes kompetens på att leva, ha framgång och klara sig. Kulturell kompetens är ett viktigt kapital såväl för den enskilde som för samhället. Den ger den enskilde bättre möjligheter att finna sig till rätta och att orientera sig i dagens värld och stärker samhällets livskraft. Den ger också verktyg för att klara det dagliga livet. Den digitala kulturen, som hamnat i bakgrunden i regeringens redogörelse, kommer att spela en allt större roll i framtiden.

Framtidsutskottet noterar i sitt utlåtande att kunskap i digital form, det må sedan vara i ord, bild eller ljud, har gett kulturen en ny dimension i många avseenden. Det är lätt att flytta och kopiera digital information, digitala meddelanden och digitalt innehåll, utnyttja dem för nya ändamål — och bruka eller missbruka dem.

Man hittar kreativa lösningar genom att kombinera kompetensen i olika branscher. Kreativitet behövs också i affärsverksamhet. Undervisningen i affärsverksamhetens grunder behöver stärkas i konstutbildningen. För att förbättra villkoren för kreativitet bör de unga uppmuntras att utbilda sig på flera olika områden och att fritt kombinera läroämnen.

Redogörelsen tar upp forskningsfinansieringen och möjligheterna att bredda den finansiella basen. Utskottet vill också lyfta fram den ekonomiska forskningen kring kultur som ser på kulturens indirekta effekter för samhället.

Kulturproduktion och kulturtjänster

Utskottet omfattar regeringens syn att metoderna för att producera kultur och tillgången till kultur har ett samband med stödet för kulturtjänster och hur strukturerna för dem har utvecklats. Produktion uppstår där det finns lämpliga målgrupper.

En stark och allsidig kulturproduktion är möjlig tack vare offentliga satsningar på utbildning och infrastruktur för kultur och kreativitet och stöd för kreativ verksamhet och produktion i kombination med en betydande privat konsumtion av kultur. Kultur är den näst största posten inom privat konsumtion efter livsmedel. Enligt en studie som bygger på data från Statistikcen-

tralen uppgick värdet av privat kulturkonsumtion 2008 till över 6,6 miljarder euro, alltså inemot 7 procent av all privat konsumtion.

Städer och kommuner har på senare år ställt inför utmaningar som kräver ett bättre och mer målinriktat grepp om helheter och förmåga att fatta och dra upp långsiktiga, modiga beslut och riktlinjer. Det förutsätter en gemensamt uttalad politisk vilja, en bättre intern dialog och förmåga att identifiera och ta till vara kompetensen inom varje förvaltning. För de kulturella tjänsterna är det utomordentligt viktigt att gemensamt uppställda goda mål också omsätts i praktiska åtgärder. En uttalad kund- och behovstillvärdhet kräver nytänkande och förändringsförmåga och en tvärprofessionell dialog med lämpliga stödstrukturer gör en förändring möjlig. Genom att utnyttja den kompetens som finns i kultur- och konstbranscherna blir det lättare att förskjuta tyngdpunkten från reparativa åtgärder till förebyggande tjänster (till exempel arbete i par, ungdoms- och eftisverksamhet, arbetsmetoder för vårdpersonal, produktifieringen av tjänster, bättre utnyttjande av tillgängliga resurser).

Offentlig finansiering bör i större omfattning användas som lockbete för institutionerna att producera kvalitet. Det behövs också större transparens i stödkriterierna. För kulturens framtid är det viktigt med kvalitetsutvärdering.

Under avsnittet Förutsättningar för kreativitet ingår ett åtgärdsförslag om att utveckla Centralkommissionen för konst till ett Centrum för konstfrämjande. Det är en mycket viktig åtgärd med tanke på kvalitetsutvärdering. Utskottet påskyndar omläggningen.

I framtiden är det viktigt att man lär sig utnyttja styrkan i en integrerad konstförvaltning, alltså expertstrukturen, nationellt. Tack vare en gemensam organisation fördelas expertisen bättre i ett nationellt perspektiv och informationen blir lättare att överföra. Kultur kommer allt mer att uppfattas som en central utvecklingsfaktor med tanke på regionernas framtid. Därmed kommer också regionutvecklare och regionala kulturadministratörer att spela en större roll. Utskottet vill i det här sammanhanget lyfta fram de regionala konstkommissionernas betydelse. De

ska också i framtiden trygga att konst och kultur är tillgängliga på lika villkor i hela landet, med hänsyn till regionala särdrag som mångkultur, handlingsprogrammet Konst och kultur ger välfärd, kreativa branscher och frågor som gäller konstnärers nya försörjningsmöjligheter, internationellt samarbete och specialgrupper inom konsten och tillämpande praxis.

Utskottet framhåller att en starkare roll för tredje sektor i produktionen av tjänster ger kommuninvånarna ett bredare utbud av tjänster.

Den nationella audiovisuella verksamheten i allmänhetens tjänst är en del av den kreativa ekonomin i Finland och den spelar en betydande roll för villkoren för finländsk kultur. Grundidén med rundradioverksamhet i allmänhetens tjänst är fortfarande att göra information, upplevelser och gemensamma erfarenheter tillgängliga för alla i hela landet på lika villkor. I en allt mer splittrad medievärld och kulturell miljö är enskilda och gemensamma upplevelser och erfarenheter genom konst och kultur minst lika viktiga som förr. Den nationella rundradioverksamheten i allmänhetens tjänst har alltså fortfarande en viktig uppgift att fylla för den kulturella jämlikheten. För rundradioverksamhet i allmänhetens tjänst spelar också olika slag av kulturella kundtillvända webbtjänster och webbfunktioner som bryter friheten att uttrycka sig och dikotomin konsument-producent en ännu viktigare roll.

Kulturbranscherna - ekonomi, sysselsättning och försörjning

Kulturpolitiken och kulturpolitiskt motiverade insatser finns till för att trygga villkoren för professionell utövning av konst och kultur. Konsten måste självklart ha en självständig och oberoende status.

Kulturen spelar en viktig roll i att ta fram kreativa tankar och innovationer och i att stärka sådan företagsamhet som utgår från dem. Kulturindustrin har ett nära samband med den allmänna närings- och sysselsättningspolitiken. Det finns också gott om bredare samhällsekonomisk potential i kreativa branscher. Fritidsmarknaden

befinner sig i global tillväxt och erbjuder verkliga möjligheter att diversifiera Finlands närings- och exportstruktur genom produktion av kultur och tjänster.

Kulturens direkta andel av bnp har inte ökat nämnvärt på 2000-talet. Ny företagsamhet och innovationer inom kultur och kreativ kompetens har inte hittat de rätta kanalerna och den rätta uppbackningen för att få fart på tillväxten. Tillväxten inom kreativ kompetens består i allt fler fall av tillämpning av kompetens på utvecklingen i andra branscher. Som ett viktigt exempel kan nämnas formgivningen och dess roll i att höja den finländska industrins förädlingsgrad och i att stärka dess internationella konkurrenskraft. Internationellt framgångsrika finländska varumärken har precis formgivningen och sammankopplingen av formgivningen med innovationer, produktutveckling och tillverkning att tacka. Formgivning är också det område som har en betydande potential i planeringen av kundtillvända välfärdstjänster och för att öka användningen av e-tjänster och informationssystem.

Det är viktigt att uppdatera det formgivningspolitiska program som lades upp i början av 2000-talet. I programmet gäller det att se på inte bara hur den industriella förädlingsgraden kan höjas utan framför allt också på tjänstedesigns roll, ett användartillvänt innovationssystem och en hållbar utveckling.

Kulturexport. Utskottet vill att det satsas på kulturexport bland annat genom långvariga politikåtgärder och satsningar på att utveckla villkoren för kulturexport. Det är speciellt viktigt att stödja kulturexportörer i att omsätta sina idéer i produkter, utarbeta koncept och att förbättra sin affärsekonomiska kompetens och sin marknadsföring.

Vid utfrågningen av sakkunniga har det kommit fram att det behövs framför allt bättre utbildning på universitetsnivå. Det behövs högkvalitativ utbildning på magisternivå med ett brett internationellt nätverk att falla tillbaka på typ Arts Management och skraddarsydd yrkesinriktad fortbildning och kompletterande utbildning typ MBA.

Yrkesutövare i kreativa branscher som sysselsätter sig själva. Självsysselsättande yrkesutövare i kreativa branscher arbetar typiskt någonsans i gränssnittet mellan lönearbete och företagsamhet eller en kombination av båda två. De är inte anställda i traditionell mening hos en arbetsgivare.

Nuförtiden kan en självsysselsättande utövare av kreativt arbete ur myndigheten synvinkel sett vara en löntagare, egenföretagare, studerande, stipendietagare eller arbetslös. I värsta fall kan det sociala trygghetssystemet och utkomstskyddet för arbetslösa blir ett hinder för att sysselsätta sig själv eftersom utkomstskyddet då hotar försvagas.

Denna form av självsysselsättning mellan lönearbete och företagsamhet har blivit ett slags tredje väg som är ett adekvat och meningsfullt mål för många aktörer. All kreativ ekonomi och yrkesutövning behöver inte resultera i tillväxtföretag och det är inte alltid möjligt att det uppkommer en anställning. Å andra sidan behövs den tredje vägen som grund för tillväxtföretag. Aktörer i kreativa branscher har bildat intrikata nätverk som tjänar som grogrund för nya innovationer och därmed också för nya tillväxtföretag.

Utskottet lyfter fram åtgärdsförslaget att se och erkänna det kreativa arbetets särdrag (anställning—yrkesutövare-företagare) och att förbättra villkor, utbildning, tillgång till arbetsrum, myndighetsbemötande, utkomst och sysselsättning. Det behövs också en heltäckande studie av hur beskattningen av kulturbranschen i sin helhet ska utvecklas (periodisering av skatt, momspraxis, skattelättnader för konstinköp, en enhetlig regional beskattning).

Det behövs också bättre rådgivningstjänster som är direkt riktade till aktörer i kreativa branscher eller dem som vill arbeta i kreativa branscher. De bör vara tillgängliga i hela landet och anpassade enligt aktörer och branscher.

I undervisnings- och kulturministeriets utredning om kreativ tillväxt och konstnärernas försörjning (UKM 2010:6) konstateras det att finländska konstnärer beroende på konststart har sämre inkomster än befolkningen i gemen eller

sina nordiska kolleger. Syftet med konstpolitiken bör vara att ge konstnärer en bättre chans att leva på sin konst.

Tidigare uppgick de extra konstnärspensionerna till 65 årspensioner per år. Av statsekonomiska skäl minskades antalet pensioner till 35 årspensioner. I samband med behandlingen av budgeten för 2011 höjde riksdagen antalet extra konstnärspensioner med 16 pensioner motsvarande full konstnärspension. Därmed är de 51.

Under innevarande valperiod har det gjorts sådana ändringar i stipendietagarnas sociala trygghet som förbättrar deras villkor. Men de kompenserar inte behovet av konstnärspensioner eftersom alla konstnärer inte får stipendier och situationen också för stipendietagarna förändras först om flera år. Utskottet hänvisar till ett uttalande som riksdagen godkänt om att regeringen förutsätts vidta åtgärder för att utvidga skyldigheten att försäkra stipendietagare så att obligatoriska försäkringar också ska gälla konsekutiva stipendier på sammanlagt fyra månader.

Upphovsrättsliga frågor. Utskottet har behandlat upphovsrättsliga frågor i samband med flera ärenden (bl.a. KuUU 12/2010 rd—E 54/2010 rd, KuUU 6/2010 rd—U 63/2008 rd, KuUU 3/2008 rd—RP 76/2008 rd). Utskottet noterar här att den s.k. kompensationsavgiften inte gäller apparater som används för privatkopiering i större omfattning. Hit hör till exempel tomma CD- och DVD-skivor, videoapparater och digitala boxar. Avgiften omfattar inte navigatorer, mobiltelefoner, datorer och handdatorer eller spelkonsoler.

När regeringen fattade sitt beslut om kompensationsavgifter den 16 december 2010 utsträckte den avgiften också till externa hårddiskar. Därmed förväntas inkomsterna i år vara omkring 20 procent högre än 2009. Utskottet anser ändå att systemet med kompensationsavgifter bör vidareutvecklas och ses över för att det ska stödja konstnärernas försörjning.

Utskottet har i flera sammanhang fäst avseende vid olovlig spridning av innehåll via datanät, alltså piratism. I sitt utlåtande om till exempel den europeiska digitala strategin konstaterade

utskottet att piratism är ett av de största hindren för att utveckla den digitala inre marknaden. Om man inte lyckas få bukt med den olagliga spridningen finns det risk för att den europeiska innehållsproduktionen tynar bort. Det är nödvändigt att vidta effektivare åtgärder för att hindra piratism.

Det behövs också åtgärder för att skapa ett lagligt sätt för kulturproducenter och kulturkonsumenter att mötas. På det sättet kan man förebygga piratism.

Fortsatta åtgärder

I redogörelsen läggs en lång rad goda förslag till åtgärder fram som utskottet inte här tar ställning till i detalj. Det vill ändå peka på vissa nödvändiga åtgärder.

Utifrån det som sagts ovan föreslår utskottet att följande ställningstaganden godkänns genom vilka man med statliga åtgärder kan stödja och förbättra konstens och kulturens livskraft i Finland.

Förslag till beslut

Kulturutskottet föreslår följaktligen

att riksdagen godkänner följande ställningstagande med anledning av redogörelsen:

1. Att den sociala tryggheten för konstnärer förbättras så att allt fler konstnärer omfattas av social trygghet.

2. Att särfrågorna kring den sociala tryggheten, utkomstskyddet vid arbetslöshet och pensioner inom kulturområdet avgörs för att undanröja så många hinder för sysselsättning som möjligt.

3. Att färdighets- och konstämnen ges mer plats i den grundläggande utbildningen och lärarutbildningen.

4. Att en proposition bereds om omvandling av Centralkommissionen för konst till ett Centrum för konstfrämjande.

5. Att principen En procent för konst främjas och att den binds upp vid bygg- och renoveringskostnader.

6. Att det nationella formgivningsprogrammet uppdateras för att ta hänsyn till tjänstedesign, kundtillvändhet och hållbar utveckling.

7. Att fler åtgärder vidtas för att hindra s.k. nätpiratism och främja laglig användning av digitalt material.

8. Att systemet med kompensationsavgift utvecklas och ses över.

Helsingfors den 11 januari 2011

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Raija Vahasalo /saml
vordf. Tuomo Hänninen /cent
medl. Outi Alanko-Kahiluoto /gröna
Paavo Arhinmäki /vänst
Timo Heinonen /saml
Ilkka Kantola /sd
Sampsa Kataja /saml
Anneli Kiljunen /sd

Sanna Lauslahti /saml
Lauri Oinonen /cent
Tuula Peltonen /sd
Tuomo Puumala /cent
Leena Rauhala /kd
Mirja Vehkaperä /cent
Pauliina Viitamies /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Marjo Hakkila.

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2011 ilmestyneet

- 1 Toiminta- ja taloussuunnitelma 2012–2015
- 2 Tutkimuksen tuottavuuden kehitys Suomen yliopistoissa
- 3 Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit 2010
- 6 Terveyttä edistävä liikunta kunnissa;
Perusraportti 2010



Opetus- ja kulttuuriministeriö
Undervisnings- och kulturministeriet
Ministry of Education and Culture
Ministère de l'Éducation et de la culture

Kopijyvä Oy (y-tunnus 0289075-6)
verkkokauppa: www.kopijyva.fi/kopistore
julkaisumyynti@kopijyva.fi
puhelin: (017) 266 2600
Myllykatu 8, 70110 KUOPIO
vain verkkokauppamyynti

ISBN 978-952-263-003-2 (nid./hft.)
ISBN 978-952-263-004-9 (PDF)
ISSN-L 1799-0343
ISSN 1799-0343 (painettu/print)
ISSN: 1799-0351 (PDF/Online)